

Master in de journalistiek

**Een onderzoek naar het productieproces van de
journalistieke strip 'Doel' van Jeroen Janssen**

Masterproef/ Bachelorproef aangeboden door
Elke MEERT
tot het behalen van de graad van
Master in de Journalistiek

Promotor: Hedwig DE SMAELE
Academiejaar 2013 - 2014

Voorwoord

Deze masterproef vormt de slotscène van mijn Masteropleiding in de Journalistiek aan de KULeuven. Net als een redactie niet elke morgen een goedgevulde krant op ieders ontbijttafel kan toveren zonder haar team van journalisten, kon ik deze masterproef ook niet alleen tot een goed einde brengen. Daarom wil ik graag enkele mensen bedanken voor hun steun.

Allereerst wil ik mijn promotor Hedwig de Smaele bedanken voor de goede begeleiding tijdens het hele proces van het zoeken naar informatie, het verwerken ervan tot het uiteindelijke eindproduct.

Daarnaast verdient Jeroen Janssen, de Belgische striptekenaar, een speciale vermelding. Hij was steeds bereid om tijd vrij te maken om zichzelf te laten interviewen. Zijn passie voor het schrijven en tekenen heeft me werkelijk geïnspireerd om deze masterproef te maken tot wat het nu is.

Tenslotte wil ik mijn ouders en mijn vriend bedanken voor hun steun en toeverlaat in de intensieve periode waarin deze masterproef tot stand gekomen is.

Elke Meert

Brussel, 23 mei 2014

Persartikel

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Literatuuroverzicht	4
2.1. <i>Het portret van de journalist</i>	4
2.2. <i>Rolopvatting van de journalist</i>	5
2.2.1. <i>Ideaaltypische rolopvattingen</i>	5
2.2.2. <i>Conclusie</i>	11
2.3. <i>Het journalistiek proces</i>	12
2.3.1. <i>Journalistieke aanpak</i>	13
2.3.2. <i>Bronnengebruik</i>	17
2.3.3. <i>Journalistieke ethiek</i>	19
2.3.4. <i>Conclusie</i>	25
2.4. <i>Het journalistiek product</i>	27
2.4.1. <i>Journalistieke genres</i>	28
2.4.2. <i>Journalistiek en creatieve non-fictie</i>	31
2.4.3. <i>Informatie vs. storytelling</i>	32
2.4.4. <i>Tv-journalistiek en storytelling</i>	33
2.4.5. <i>De graphic novel</i>	34
2.4.6. <i>Conclusie</i>	37
3. Onderzoeksdoel	39
4. Onderzoeksaanpak	40
5. Resultaten	42
5.1. <i>Het product</i>	42
5.1.1. <i>Doel en doelpubliek</i>	42
5.1.2. <i>De journalistieke strip Doel</i>	43
5.2. <i>Rolopvatting van Jeroen Janssen</i>	45
5.3. <i>Productieproces Doel</i>	46
5.3.1. <i>Aanpak</i>	47
5.3.2. <i>Bronnengebruik</i>	49
5.3.3. <i>Ethiek</i>	53
6. Conclusie en discussie	54
6.1. <i>Conclusie</i>	54
6.1.1. <i>Rolopvatting</i>	54
6.1.2. <i>Journalistiek proces</i>	56
6.1.3. <i>Journalistiek product</i>	62
6.2. <i>Discussie en aanbevelingen voor verder onderzoek</i>	65
6.3. <i>Uitsmijter</i>	65
Referentielijst	67
Bijlagen	70
<i>Bijlage 1: Persaandacht Jeroen Janssen</i>	70
<i>Bijlage 2: Ontleden bronnengebruik in journalistieke strip (onderzoek)</i>	71
<i>Bijlage 3: Vragenlijst diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)</i>	76
<i>Bijlage 4: Transcriptie diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)</i>	81

1. Inleiding

Aristoteles, een Grieks filosoof, zei ooit: *“Het doel van de kunst is niet het uiterlijk van dingen weer te geven, maar het innerlijk... Dat is de werkelijkheid.”* In de jaren zestig raakte bekend dat Doel zou moeten verdwijnen door de uitbreidingsplannen van de haven van Antwerpen. Tot op de dag van vandaag wonen er nog steeds een tiental mensen in Doel die weigeren om de strijd voor hun authentieke dorp op te geven.

Jeroen Janssen geeft als eerste dorpestekenaar zijn ervaringen weer in zijn journalistieke strip *Doel* alsof hij een vlieg op de muur was:

“Mijn ervaring daar was dat je huizen ziet kapot gaan, dat er toch nog mensen wonen en dat het eigenlijk een hele mooie streek is met heel veel mogelijkheden. Die mooie streek wordt zomaar kapotgemaakt door de plannen van de Vlaamse regering en het deed me pijn om dit te zien. Ik wil dat mensen die mijn boek lezen sympathie krijgen voor de mensen die er wonen.”

In deze masterproef wordt het productieproces van de journalistieke strip *Doel* van Jeroen Janssen onderzocht. Dit proces wordt vergeleken met het productieproces van journalistieke producten. Hierin zullen deelaspecten als rolopvatting, aanpak, bronnengebruik, ethiek, het product en genrevermenging onderzocht worden.

De reden waarom ik dit onderwerp gekozen heb, is omdat er in België nog niet veel onderzoek gedaan is naar de graphic novel en zeker niet naar de journalistieke strip - wat ik als een subgenre hiervan beschouw. In andere landen is er al meer bekend rond dit subgenre: in de VS is er het tijdschrift *The Cartoon Picayune* en een digitaal blad *Symbolia*. In Nederland is er het digitaal platform *The Cartoon Movement* en in Frankrijk verscheen vorig jaar *Grand Reporters – 20 vraies histoires*, een bundeling van getekende documentaires uit het Franse tijdschrift XXI.

In zijn masterproefonderzoek kwam HUB-student Pieter Neirinckx (2011) tot de conclusie dat de journalistieke strip eerder een nieuwe vorm van journalistiek is dan een ‘nieuw’ journalistiek genre. Daarin baseerde hij zich zoals veel onderzoeken op Joe Sacco. Sacco wordt gezien als de vader van de journalistieke strip en is daarom samen met de journalistieke strip als product vaak het onderwerp van onderzoeken. Er gaat dus

amper aandacht naar het productieproces of naar andere striptekenaars dan Sacco. Daarom wordt de focus in deze masterproef verlegd naar het productieproces en naar een Belgische striptekenaar. Mijn keuze viel op Jeroen Janssen met zijn boek *Doel*. Hij kreeg al heel wat media-aandacht met zijn boek. Ik was benieuwd naar hoe hij te werk is gegaan om informatie te verzamelen en uit te tekenen. Meer specifiek was ik nieuwsgierig naar de gelijkenissen en de verschillen met de manier waarop journalisten te werk gaan. Stilaan komen dus andere artiesten als Jeroen Janssen in de kijker te staan, naast Joe Sacco. In dit opzicht is mijn onderzoek als relevant te beschouwen. Toch is er nog een groot deel van dit vakgebied onbewandeld terrein en daarom zal dit explorerend onderzoek rond de Belgische tekenaar Jeroen Janssen en zijn journalistieke strip *Doel* een steentje bijdragen tot het al bestaande onderzoek.

In deze masterproef wordt een antwoord geformuleerd op volgende onderzoeksvragen:

1. Wat zijn de belangrijkste elementen in het productieproces van de journalistieke strip *Doel* van Jeroen Janssen?
 - a. Op welke punten vertoont dit productieproces gelijkenissen met het journalistieke productieproces?
 - b. Op welke punten vertoont dit productieprocessen verschillen met het journalistieke productieproces?
 - c. In welk opzicht past de keuze van het productieproces in deze tijd? (genrevermenging)
2. Welke rol of functie schrijft Jeroen Janssen toe aan zichzelf toe aan zichzelf en aan zijn beroep?
 - a. Welke rol of functie schrijft Jeroen Janssen toe aan *Doel*?
 - b. Op welk vlak komt deze rolopvatting overeen met de journalistieke rolopvattingen?
 - c. Op welk vlak verschilt deze rolopvatting met de journalistieke rolopvattingen?

Binnen het beperkte bestek van deze masterproef is het onmogelijk om het productieproces van meerdere journalistieke strips te ontleden. Ik kan dus ook mijn bevindingen niet veralgemenen naar het genre op zich.

Via de casestudy als wetenschappelijke methode ga ik één case, meer bepaald de journalistieke strip *Doel* en één tekenaar *Jeroen Janssen*, diepgaand bestuderen in dit

explorerend onderzoek. Het is vooral een inductief kwalitatief onderzoek, waarbij de fasen van verzamelen en analyseren vaak niet strikt gescheiden verliepen. In de eerste fase van het onderzoek heb ik een verkennend onderzoek gedaan met Jeroen Janssen. Op de dag na de persvoorstelling heb ik hem in Doel ontmoet om na te gaan of er voldoende materiaal uit te halen was voor mijn masterproef. Het was ook het geschikte moment om eens door Doel te wandelen, mijn ogen de kost te geven en er zelf de sfeer op te snuiven. In de volgende fase heb ik me ingelezen in bestaande onderzoeken en relevante theoretische literatuur. Het theoretische gedeelte van mijn literatuurstudie rond het journalistieke productieproces is voornamelijk gebaseerd op *Basisboek journalistiek: achtergronden, genres, vaardigheden* van Kussendrager en van der Lugt (2007). Naast dit basisboek ging het erom om zo veel mogelijk recente studies te vinden. Voor mijn onderzoek heb ik een diepte-interview afgenomen bij Jeroen Janssen op 18 april 2014 bij Janssen thuis in Ledeberg. Om de juiste vragen te kunnen stellen, moest ik natuurlijk al heel wat literatuur verslonden hebben en ook zijn journalistieke strip *Doel* grondig ontleed hebben. Bij het ontleden van de strip was het vooral uitzoeken hoeveel mannen en vrouwen aan bod kwamen, maar ook hoeveel vox pops, getuigen en elitebronnen aan het woord gelaten werden. In de laatste fase heb ik de literatuur rond het journalistieke productieproces en de informatie verworven uit het interview tegenover elkaar afgezet in een conclusie.

De manier en volgorde waarin ik mijn onderzoek heb aangepakt is ook terug te vinden in de inhoudstafel van mijn masterproef. Allereerst worden de lezers ondergedompeld in de wereld van de journalistiek in de vorm van een literatuurstudie. Dit gaat van het portret van de journalist, over de rolopvatting naar het journalistiek proces en het journalistiek product. Het journalistiek proces wordt nog eens opgedeeld in de journalistieke aanpak, het bronnengebruik en de journalistieke ethiek. Het hoofdstuk rond het journalistiek product gaat van de vaste journalistieke genres tot de meer alternatieve genres als creatieve non-fictie, storytelling, tv-journalistiek en de graphic novel. Na het literatuuroverzicht wordt kort een overzicht gegeven van mijn onderzoeksdoel en de onderzoeks aanpak. In de resultaten wordt in het eerste hoofdstuk informatie meegegeven over het product, de journalistieke strip *Doel*. In het volgende hoofdstuk komt naar voor welke rol Janssen zichzelf, zijn beroep en zijn product toeschrijft. Nadien wordt in het laatste hoofdstuk de focus verlegd naar het productieproces waarin gesproken wordt over de aanpak van Janssen, het bronnengebruik en de ethiek, zoals gedaan werd in het

hoofdstuk over de journalistieke aanpak. Alle informatie vergaard uit het literatuuroverzicht en de resultaten van mijn onderzoek worden uiteindelijk in de conclusie tegenover elkaar gezet om een antwoord te kunnen formuleren op de opgestelde onderzoeksvragen.

2. Literatuuroverzicht

Er zijn verschillende opvattingen over de inhoud en regels binnen de journalistiek. De journalistiek is nu eenmaal een continuüm en er bestaat geen standaardvorm. In deze literatuurstudie wordt dus vooral de ‘mainstream’ journalistiek besproken zoals ze naar voor komt in handboeken in Vlaanderen en Amerika.

2.1. Het portret van de journalist

De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013) hebben een enquête afgenomen bij 1640 van de in totaal 4913 Belgische beroepsjournalisten en journalisten van beroep om een profiel van ‘de Belgische journalist’ te kunnen schetsen. Bij een focus op het **geslacht**, merken ze op dat de journalistiek nog steeds een mannenwereld is. Slechts 34% van de respondenten in hun onderzoek zijn vrouwelijke journalisten. Het aantal vrouwen in de journalistiek is ook al enkele jaren gestagneerd. De enquête duidt ook aan dat naarmate de leeftijd stijgt, het aantal vrouwelijke journalisten daalt. Vooral vanaf de leeftijd van 35 jaar is er een daling in het aantal vrouwen op te merken

Daarna richtten de auteurs zich op het **opleidingsniveau** van hun respondenten. In tegenstelling tot beroepen als bijvoorbeeld arts of advocaat heb je geen specifiek diploma nodig om jezelf journalist te noemen: *“There is no single set of requirements for becoming a journalist – in fact, it is not absolutely necessary for one to have graduated from college to become a journalist, although that is more and more the basic requirement”* (Weaver & Wilhoit, 1986, p. 46). Toch kan uit de data van het onderzoek van De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013) worden afgeleid dat 94% van de Belgische journalisten hoogopgeleid is. 67% van de respondenten volgde een opleiding aan de universiteit en 27% aan de hogeschool. Amper 6% van de ondervraagden volgde geen hogere opleiding. Ze merken hierbij op dat naarmate de leeftijd daalt, het

opleidingsniveau stijgt. Ze komen ook tot de conclusie dat vrouwen (79%), ongeacht hun leeftijd, hoger opgeleid zijn dan hun mannelijke collega-journalisten (61%). Van 2003 tot 2013 is het aantal Vlaamse beroepsjournalisten met een universitair diploma van 58% tot 63% gestegen. Hieruit kan afgeleid worden dat een universitair diploma steeds belangrijker wordt in de journalistiek.

2.2. Rolopvatting van de journalist

2.2.1. Ideaaltypische rolopvattingen

Het publiek heeft bepaalde verwachtingen over de rol die een journalist moet opnemen in de samenleving. Daarnaast bepalen journalisten ook voor zichzelf wat zij normatief acceptabel vinden als rol. Zij bepalen aan de hand hiervan hun journalistieke aanpak.

“Journalistic role perceptions denominate the journalists’ self-image of their social roles and functions.” (Hannitzsch, 2011, p. 480)

Eén van de recentste studies naar welke rollen Belgische journalisten belangrijk vinden, is het onderzoek naar het profiel van de Belgische journalist door De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013). Hieruit kwam naar voor dat alle respondenten het belangrijk vinden dat ze betrouwbare en objectieve informatie verschaffen aan het publiek. 98% legt daarbij de nadruk op de begrijpbaarheid van de informatie en 91% op de noodzaak aan voldoende analyse en duiding. Een opmerkelijke vaststelling die de onderzoekers deden, was dat slechts 26% van de journalisten de publieke opinie niet wil beïnvloeden. Ook komt uit de enquête naar voor dat 69% het belangrijk vindt zowel om een zo breed mogelijk publiek te bereiken als om contact te onderhouden met het publiek (51%). Burgers aanzetten tot actie en participatie (35%) en een forum aanbieden voor de burger (33%) wordt door slechts een minderheid als noodzakelijk bevonden. Tenslotte meent amper 29% dat het relevant is om een goede omgeving te creëren voor adverteerders.

Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) onderzochten in hun onderzoek de link tussen rolopvattingen van journalisten en objectiviteit. Zij namen daarvoor een survey af bij 2008 Deense journalisten. Ze vallen in het onderzoek terug op de indeling van Janowitz (1975) in vier ideaaltypische rolopvattingen: **passieve spiegel**, **publiek forum**, **waakhond** en **mobilisator van het publiek** (Tabel 1).

Journalistic approach	Democracy conception	
	Representation/information	Participation/conversation
Passive	'passive mirror'	'public forum'
Active	'watchdog'	'public mobilizer'

Tabel 1. *Journalistieke rolopvattingen volgens Janowitz (1975, geciteerd in Skovsgaard, Albæk, Bro & de Vreese, 2013, p. 27)*

Om tot deze rolopvattingen te komen, maakt Janowitz (1975) eerst en vooral een onderscheid tussen twee vormen van democratie. De eerste vorm benadrukt het feit dat burgers in een democratische samenleving hun stem uitbrengen en zo beslissen wie hen zal vertegenwoordigen. Een journalist heeft daarin de taak om de burgers goed te informeren zodat ze een verantwoorde keuze kunnen maken. In de tweede vorm is het vooral van belang om een debat te creëren tussen burgers en politici zodat de burgers betrokken worden in de democratische samenleving. Een journalist heeft hier eerder de taak om een openbaar forum te creëren voor de burgers.

Een tweede onderscheid dat de auteur maakt is tussen een actieve en passieve journalistieke aanpak. Naar zijn mening hecht een passieve journalist belang aan het observeren van en het reflecteren over nieuws. De journalist neemt met andere woorden een niet-interventionistische houding aan. Een actieve journalist daarentegen zou niet alleen reflecteren over de werkelijkheid maar het ook mee vormgeven.

Ook Hannitzsch (2011) heeft dezelfde methode toegepast als De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013) en Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013). Hij heeft enquêtes afgenomen bij 1800 journalisten van 18 landen met als doel zicht te krijgen op de rolopvatting van journalisten. Hij onderscheidt de volgende opvattingen: populistische verspreider, onafhankelijke waakhond, kritische bemiddelaar en opportunistische helper.

Journalisten die hun rol zien als **populistische verspreider** focussen zich vooral op het publiek. Uit Tabel 2 blijkt dat deze journalisten het publiek vooral interessante informatie willen aanbieden. Ze berichten dus over informatie die hoogstwaarschijnlijk het grootste publiek zal aantrekken. In deze rol functioneren journalisten eerder als observant dan als participant.

	Populist disseminator	Detached watchdog	Critical change agent	Opportunist facilitator
Concentrate mainly on news that attract the widest possible audience	++		--	
Provide the audience with the information that is most interesting	+++	+	---	-
Be an absolutely detached observer	+	++		--
Provide citizens with information they need to make political decisions		++		--
Act as watchdog of the government	--	++	+	-
Act as watchdog of business elites	---	++	++	
Influence public opinion		---	++	
Advocate for social change		---	++	
Set the political agenda		-	+	
Motivate people to participate in civic activity and political discussion			+	-
Support official policies to bring about prosperity and development		--	--	+++
Convey a positive image of political and business leadership			---	+++
<i>N</i>	415	401	410	428

Tabel 2. *Profiel journalistieke rolopvattingen* (Hannitzsch, 2011, p. 485)

Binnen de rol van **onafhankelijke waakhond** wordt vooral belang gehecht aan de journalist als onafhankelijke observator. Vanuit dat standpunt staan ze kritisch t.o.v. de overheid en zakelijke leiders. Journalisten die deze functie belangrijk vinden, verspreiden hoogstwaarschijnlijk vaker interessant politiek nieuws. Daarmee willen ze bereiken dat het publiek op politiek vlak verantwoorde keuzes kan maken. Ze hebben niet als doel te streven naar sociale verandering, beïnvloeding van de publieke opinie of bepaling van de politieke agenda. Ze zijn ook van mening dat ze het officiële beleid niet moeten ondersteunen om welvaart en ontwikkeling te creëren.

Stellen journalisten zich op als **kritisch bemiddelaar**, dan stellen ze zich zeer kritisch op t.o.v. de overheid en zakelijke leiders. Toch zijn zij, in tegenstelling tot de rol van onafhankelijke waakhond, interventionistisch ingesteld. In tegenstelling tot de rol als populistisch verspreider, richten zij niet op een groot publiek bereiken en hen interessante informatie aanbieden. Ze zijn daarentegen wel van mening dat ze moeten streven naar sociale verandering, beïnvloeding van de publieke opinie en bepaling van de politieke

agenda. Hun doel is om het publiek te motiveren om aan activiteiten in de maatschappij en de politieke discussie deel te nemen.

In de rol van **opportunistische helper** zien de journalisten zichzelf als ‘constructive partner’ van de overheid om tot economische en politieke ontwikkeling te komen. Zij verspreiden vaak een positief beeld van politieke en zakelijke leiders. Zij zien het niet als hun taak om het publiek te mobiliseren of de taak van onafhankelijk waarnemer, verspreider van politieke informatie of waakhond van de regering op zich te nemen.

Hannitzsch (2011) is tot deze vier journalistieke rolopvattingen gekomen door de positie van journalisten ten opzichte van drie dimensies te onderzoeken. Allereerst moet bepaald worden hoe de journalist zich positioneert ten opzichte van het **interventionisme**. Wil de journalist maatschappelijk betrokken, assertief en interventionistisch zijn of niet betrokken met aandacht voor een objectieve, neutrale, eerlijke en onpartijdige houding? Een tweede factor is de **afstand** tussen de **journalist** en de **heersende macht**. Ziet de journalist de pers als vierde macht, als uitdager van diegene die de macht hebben of eerder als de trouwe, opportunistische partner van de heersende macht? De derde en laatste dimensie is hun **marktgerichtheid**. Vindt de journalist het belangrijk om in belang van het publiek te werken en een geïnformeerde burger te bereiken of niet?

Hij onderscheidt in zijn onderzoek vier grote rollen die een journalist op zich kan nemen in de maatschappij. De auteur concludeert echter op het einde van zijn onderzoek dat globaal gezien geen enkele rolopvatting echt domineert ten opzichte van de andere. Uit zijn onderzoek blijkt wel dat het land waarin een journalist vertoeft zijn professionele ideologieën weerspiegelt. Hij merkt namelijk een onderscheid op tussen de Westerse en de ontwikkelingslanden. In Westerse, democratische landen neemt de pers volgens hem vaak de rol op van onafhankelijke waakhond, terwijl in ontwikkelingslanden en autoritaire regimes vooral de rol wordt aangenomen van opportunistische helper. De functie van populistische verspreider lijkt daarentegen wel wereldwijd aanwezig te zijn.

Naast bovenstaande recente studies is de rolopvatting van journalisten ook in eerdere studies al onderzocht.

Cohen (1963) maakt in zijn onderzoek rond de rol opvattingen van journalisten een onderscheid tussen een neutrale reporter en een participant. Naar zijn mening vinden journalisten het belangrijkste om een neutrale reporter te zijn (McQuail, 2000; Cassidy, 2005). Objectiviteit blijkt dus een belangrijke professionele waarde te zijn voor journalisten. Journalisten zullen in dit geval vooral informeren en interpreteren. Het journalistiek product kan op deze manier dienen als een spiegel voor of kanaal van de overheid, vertegenwoordiger van het publiek en/of verdediger van het beleid en haar beleidsmakers. Hij voegt hier ook aan toe dat een journalist vaak als participant wordt gezien door nieuwsorganisaties. Een journalist gaat hier het beleid mee vormgeven eerder dan het publiek te informeren zodat het publiek een mening kan vormen over het beleid.

Binnen de rol van **neutrale reporter** maakt Cohen nog een onderverdeling tussen informant, interpreteerder en instrument van de overheid. Als informant is het van belang om simpelweg feitelijke informatie mee te geven, terwijl het als bij de rol van interpreteerder gaat om die informatie te verklaren. Zo kan het publiek zich hierover beter een mening vormen. Bij de verwerking van nieuws is het noodzakelijk dat een journalist het nieuws interpreteert voor zijn publiek. Hij vermeldt dat het belangrijk is om dat te doen omdat het nieuws soms te complex is voor het publiek om te begrijpen. Als een instrument van de overheid gebruiken journalisten overheidsfunctionarissen omwille van hun positie in de regering als primaire bronnen in de berichtgeving. Uit hoe de informatie gepositioneerd en geïnterpreteerd wordt, kan de houding van een journalist ten opzichte van neutraliteit afgeleid worden.

Als **participant** wordt de journalist eerder gezien als 'de vierde macht' volgens Cohen. Binnen de participant maakt hij nog een onderscheid tussen de pers als vertegenwoordiger van het publiek, tegenstander van de overheid, voorstander van het beleid en beleidsmaker. Als vertegenwoordiger van het publiek geeft de pers weer wat de publieke opinie is omtrent onderwerpen als bijvoorbeeld buitenlandse zaken. Het publiek krijgt hier een stem dankzij journalisten. Als tegenstander van de overheid gaat de pers als een soort waakhond ervoor zorgen dat de overheid haar grenzen niet overschrijdt en een 'goed' beleid voert. Journalisten hebben hier een sociale verantwoordelijkheid. Als voorstander van het beleid is het de taak van de pers om vooral beleidsinformatie te interpreteren in functie van het publiek belang. Deze informatie zal vooral een positief beeld geven van het beleid, terwijl er in de rol van beleidsmakers ook kritiek in de

berichtgeving kan sluipen. Als beleidsmakers willen journalisten zowel de opinie van het publiek als die van de overheidsfunctionarissen beïnvloeden.

Johnstone, Slawski en Bowman (1976) hebben een nationale enquête afgenomen bij 1328 Amerikaanse journalisten. Ze hebben hen gevraagd welke journalistieke rollen ze heel belangrijk vinden en welke helemaal niet. Daaruit blijkt dat de ondervraagden het belangrijkste vinden om verklaringen en beweringen van de overheid te onderzoeken (75,8%). 61% van de respondenten vindt het cruciaal om complexe problemen te analyseren en te interpreteren en 56% om informatie zo snel mogelijk naar het publiek te krijgen. Het wordt niet als cruciaal gevonden om zich te concentreren op informatie dat een breed publiek zal bereiken (38,7%). Slechts 16,6% van de ondervraagden vindt entertainment en ontspanning aanbieden heel belangrijk en voor 9,7% is het zelfs helemaal niet belangrijk om oncontroleerbare informatie in verhalen te vermijden.

Ze vermelden in hun studie ook de neutrale rol en de rol van participant zoals Cohen (1963) in zijn onderzoek. Bij de **neutrale rol** wordt de journalist gezien als een toeschouwer van het nieuwsgebeuren. Hij wordt gezien als een soort doorgeefkanaal die eerlijk en accuraat bericht aan het publiek. De functies die een journalist in deze rol belangrijk vindt, zijn informatie zo snel mogelijk naar het publiek brengen, verhalen vermijden waarin oncontroleerbare informatie gegeven wordt, zich concentreren op een zo breed mogelijk publiek en het publiek entertainen. Als **participant** is een journalist zelf verantwoordelijk voor de informatie waarover hij bericht. Hij heeft bronnen nodig die hem leiden naar informatie. Met die informatie moet de journalist aan de slag om het verhaal te vinden en te ontwikkelen. Journalisten die een rol van participant aannemen vinden het vooral van belang om beweringen en verklaringen van de overheid te onderzoeken, complexe problemen te analyseren, het nationaal beleid te bediscussiëren en de intellectuele en culturele belangen van het publiek te ontwikkelen.

Weaver en Wilhoit (1986) ondervroegen 1001 Amerikaanse journalisten over activiteiten van de media. De respondenten moesten zeggen wat zij als een belangrijke rol zien van de pers. Uit hun antwoorden blijkt dat deze journalisten het vooral belangrijk vinden om informatie zo snel mogelijk naar het publiek te brengen (60%) en verklaringen en beweringen van de overheid te onderzoeken (66%). Een minderheid van de ondervraagden vindt het de taak van de pers om een sceptische tegenstander van de

regering (20%) en zakenelites (15%) te zijn. De auteurs komen uiteindelijk tot drie roloppvattingen die in de journalistiek domineren. De eerste opvatting is de rol als **tegenstander van de regering en zakenelites**. De tweede opvatting draait om de **interpreterende functie** van een journalist. In deze rol vindt een journalist het belangrijk om complexe problemen te analyseren en te interpreteren, verklaringen en beweringen van de overheid te onderzoeken en het nationaal beleid te bediscussiëren. Een derde en laatste rol die de auteurs vermelden is de rol van **verspreider**. Journalisten die deze rol op zich nemen, vinden het cruciaal om informatie zo snel mogelijk naar het publiek te krijgen en willen daarbij een zo groot mogelijk publiek bereiken. Geen oncontroleerbare verhalen brengen en het publiek entertainen worden als wat marginalere rollen bestempeld. Ook zij concludeerden op het einde van hun onderzoek dat journalisten pluralistisch ingesteld zijn en dus zowel de interpretatieve rol als de rol van tegenstander accepteren.

Uit hun latere studie in 1996 komt opnieuw die **pluralistische ingesteldheid** naar voor waaruit blijkt dat een journalist meerdere roloppvattingen kan aannemen. Een journalist die gegevens analyseren en interpreteren belangrijk vindt, beantwoorden zowel aan de rol van **participant** als **tolk**. Deze gegevens kunnen complexe vragen, beweringen van de overheid of discussies over het nationaal beleid zijn. De auteurs noemen dit een interpretatieve of onderzoekende rol. Een andere rol die ze bespreken, is die van **verspreider**. Hier ligt de nadruk op het zo snel mogelijk verspreiden van informatie naar het publiek. Met deze informatie wil de journalist een zo groot mogelijk publiek bereiken. De derde en minst vertegenwoordigde rol is die van **tegenstander van de overheid en bedrijven**. Hier komt het principe van hoor en wederhoor opnieuw naar voor aangezien een journalist steeds kritisch moet zijn over zakelijke en overheidsbelangen. Daarbij wordt de rol van **populistische mobilisator** (Cassidy, 2005) ook kort aangeraakt. Een journalist heeft hier als functie de culturele belangen van het publiek te dienen, entertainment aan te bieden, de politieke agenda te beheren en ook gewone mensen de kans te geven om aan het woord te komen.

2.2.2. Conclusie

We kunnen dus concluderen dat journalisten verschillende opvattingen hebben over hun rol in de samenleving. Er zijn bepaalde types dominant, maar er zijn ook een aantal

marginalere rollen die gedragen worden door journalisten. Bij een vergelijking tussen de oudere en recentere studies blijkt dat ongeveer dezelfde opvattingen door de jaren heen terugkomen.

De **dominante rolopvattingen** die uit de verschillende studies terugkwamen zijn de populistische verspreider, waakhond, neutrale reporter en participant. Met **populistische verspreider** wordt bedoeld dat journalisten eerder fungeren als observant. Ze vinden het belangrijk om een zo breed mogelijk publiek te bereiken en hen zo snel mogelijk interessante informatie aan te reiken. Deze rol is volgens Hannitzsch (2011) over de hele wereld verspreid. Als **waakhond** is het van belang om kritisch te staan t.o.v. zakenelites en de overheid zodat het publiek verantwoorde keuzes kan maken, de burgers worden aangezet tot actie en participatie en de publieke opinie zo kan worden beïnvloed. Hannitzsch (2011) merkte op dat deze rol vooral in Westerse, democratische landen voorkomt. Bij de rol van **neutrale reporter** is het cruciaal voor de journalist om het publiek te informeren. De informatie is objectief, feitelijk en controleerbaar. Als neutrale reporter willen journalisten dat het publiek een mening kan vormen over het beleid. Als een journalist fungeert als **participant** is de rol eerder interpretatief of onderzoekend. De journalist zal eerder complexe vragen, beweringen van de overheid en discussies over het nationaal beleid voor het publiek analyseren en interpreteren. Hij wil bereiken dat het publiek het beleid mee kan vormen.

Naast bovenstaande dominante rollen zijn er ook enkele kleinere of **marginalere rollen** vernoemd zoals fungeren als een **forum voor het publiek** en het publiek **entertainen**.

Uit meerdere studies blijkt ook dat journalisten kenmerken kunnen overnemen uit **meerdere rolopvattingen**. Dit komt omdat die modellen gebaseerd zijn op ideaaltypes en ze nooit in pure vorm voorkomen.

2.3. Het journalistiek proces

“Het journalistieke proces is een kunde en een kunst. De kunde ligt hem in de oefening die je opbouwt in alle aspecten van het journalistieke proces, inclusief een zo grondig mogelijke voorbereiding. De kunst ligt in de aandacht die je opbrengt voor je onderwerp en interviewee, je oog voor interessante aspecten en

je vermogen om grote lijnen en veelzeggende details te onderscheiden en beide op een goede manier een plaats te geven. Als je overzicht en zin voor detail weet te combineren en ook nog eens een goed contact kunt opbouwen met je gesprekspartners, dan ben je aardig op weg om een goede journalist te worden.”
(McQuail, 2000, p. 268)

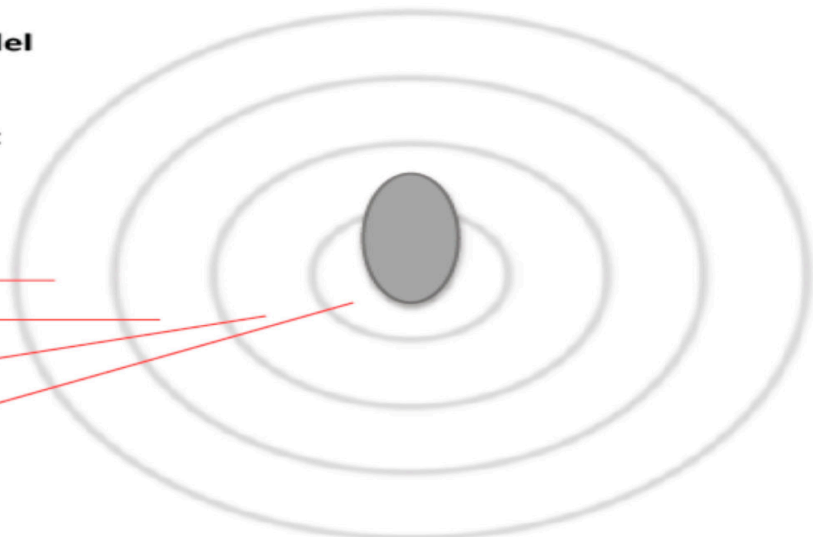
2.3.1. Journalistieke aanpak

Algemeen kan gesteld worden dat media-inhoud op verschillende manieren kan beïnvloed worden. Shoemaker en Reese (1996) onderscheiden daarin vijf niveaus: het individueel niveau, het niveau van de routines, het organisatorische niveau, het extra-mediale niveau en het ideologische niveau. (Tabel 3)

Figure 1

**Revision 1 of model
of a hierarchy
of influences
on media content
by Shoemaker
and Reese**

Ideological influences
Extramedia influences
Organizational influences
Media routines Influences
Individual influences

Tabel 3. *Hierarchy of influences model* (Shoemaker & Reese, 1996, p. 101)

Uit dit model kan geconcludeerd worden dat de media-inhoud door de achtergrond of persoonlijke opinies en attituden van de journalist zelf (individueel niveau) kan beïnvloed worden, maar ook door routines, het redactiebeleid, ideologische elementen, de commerciële druk enzovoort.

Hieronder wordt even ingezoomd op de journalistieke aanpak die vaak uit **routinematige** en herhaalde praktijken bestaat van het selecteren tot het uiteindelijk verwerken tot het journalistiek product. We baseren ons hiervoor op een aantal werken. (Kussendrager &

van der Lugt, 2007; McQuail, 2000; Shoemaker en Reese, 1996). Shoemaker en Reese (1996) bespreken het belang van deze routineuze en ambachtelijke normen om het systematisch verzamelen van informatie in goede banen te leiden en professionaliteit uit te stralen. Routine zorgt ook voor controle over het eindproduct. Net als elk ander bedrijf moeten mediaorganisaties een 'ruw product' (nieuws) dat het vaak krijgt van bronnen buiten de organisatie (ambtenaren, getuigen, andere nieuwsorganisaties,...) bezorgen aan de consument. In elk stadium moet de organisatie dan ook voor zichzelf beperkingen opleggen in de mate van het mogelijke. Daarbij zal een mediaorganisatie rekening houden met wat acceptabel is voor het publiek en wat de organisatie kan verwerken binnen de beschikbare tijd. Mediaorganisaties leggen daarom een samenhangend geheel van **regels** op aan journalisten die voor hen werken. Deze regels gaan van het stellen van de juiste vragen, hoe zacht en hard nieuws te verwerken tot welke technieken ze best gebruiken.

Een journalist gaat, volgens Kussendrager en van der Lugt (2007), dus vaak te werk door volgend stappenplan te doorlopen. Eerst en vooral gaat hij het schrijfdoel nader bepalen. Het onderwerp is vaak van te voren bepaald door de redactie maar moet nog scherp afgebakend worden. Journalisten werken ook vaak in opdracht van iemand anders. Die persoon vraagt een journalist dan om iets uit te zoeken of een stuk over een specifiek onderwerp of persoon te schrijven. Een journalist bepaalt in deze fase ook de doelgroep waarop hij zich wil focussen. Shoemaker en Reese (1996) vullen hierbij aan dat het van belang is om rekening te houden met wat relevant is voor het publiek, waarbij journalisten a.d.h.v. nieuwswaarden systematisch een verhaal selecteren als een soort routine. Wat een journalist met zijn nieuws wil bereiken (feiten, inzichten, oordelen, adviezen geven, emoties losmaken of simpelweg entertainen) wordt met het perspectief (commercieel, maatschappelijk,...) ook van tevoren vastgelegd naar de mening van Kussendrager en van der Lugt (2007). Daarbij legt de journalist uiteindelijk nog een centrale vraag, die hij aan de hand van zijn artikel wil beantwoorden, en het tekstgenre vast.

Als een journalist bovenstaand proces succesvol heeft doorlopen, kan hij overgaan naar de volgende fase. Pas in deze fase begint hij gegevens te verzamelen. Het is belangrijk dat hij hierbij objectief en nauwkeurig te werk gaat. Voor de bronnen en de omgeving is het dan weer belangrijk dat de berichtgeving controleerbaar is:

“Ieder verslag, puntig geschreven, iedere reportage, hoe zwierig ook verwoord, kan onmiddellijk gecontroleerd worden door een massa mensen die in ieder geval mensen van het onderhavige onderwerp ook verstand te hebben.” (Laan, geciteerd in Kussendrager & van der Lugt, 2007, p. 125)

Om informatie te verzamelen, wordt er ook vaak aan onderzoeksjournalistiek gedaan (Kussendrager & van der Lugt, 2007). Het doel van onderzoeksjournalistiek is om feiten die nog niet openbaar zijn naar buiten te brengen door iets of iemand systematisch en voor een langere periode te onderzoeken. Het is ook mogelijk dat journalisten meer achtergrondinformatie willen vinden bij een bepaalde ontwikkeling en daarbij (nieuwe) verbanden blootleggen. Er wordt dus dieper ingegaan op de gevonden samenhang tussen bepaalde feiten. Aangezien journalisten niet al het nieuws uit de hele wereld kunnen verslaan, vermelden Shoemaker en Reese (1996) dat nieuwsorganisaties bureaus oprichten in het buitenland. Journalisten vertrouwen bij het verzamelen van nieuws ook vaak op dezelfde bronnen. Deze twee aspecten kunnen als organisatorische routines gezien worden bij het nieuwsgaringproces. Een andere routine die ze hierbij gebruiken, is het afwegen van nieuwswaarden om te bepalen wat zij als nieuws ervaren. Journalisten komen ook vaak samen op dezelfde plaatsen waar veel nieuws te rapen valt. Dit wordt ‘pack journalism’ genoemd. Daardoor nemen journalisten vaak ideeën (dezelfde verhalen, personages en oordelen) van elkaar over. Er ontstaat een soort vertrouwen in elkaar, wat ook wordt gezien als een organisatorische routine. (de Smaele, 2013)

Uiteindelijk kan de journalist in de derde fase beginnen met de gegevens te verwerken. Hij selecteert gegevens door de hoofd- en bijzaken van elkaar te onderscheiden, ordent ze door samenhangende gegevens bij elkaar te sprokkelen, zet die geselecteerde gegevens in de juiste volgorde en verwerkt ze op de juiste plaats in de tekst.

Een routine die in deze fase vaak toegepast wordt, is de routine van de **omgekeerde nieuwspiramide**. De omgekeerde nieuwspiramide houdt in dat een journalist beter eerst de belangrijkste informatie vermeldt en daarna de informatie die minder en uiteindelijk het minst belangrijk is. Shoemaker en Reese (1996) verklaren dat het gebruik van deze routine teruggaat naar de tijd waarin nieuws verspreid werd via de telegraaf. Soms werden deze informatieoverdrachten verstoord en kwam dus niet alle informatie van de zender naar de ontvanger door. Daarom was het dus van belang om eerst de belangrijkste

informatie door te geven om er zeker van te zijn dat de ontvanger dit door kreeg. **Objectiviteit**, een organisatorische vereiste, is een andere routine die aangehaald wordt door de auteurs. Redacteurs en uitgevers wapenen zich zo tegen critici en voor het publiek is het ook belangrijk om te weten dat de informatie die ze krijgen betrouwbaar en zo objectief mogelijk is. Ook de **verhaalstructuur** is een routine van journalisten. Ze proberen in hun berichtgeving op deze manier te vertellen wat er precies gebeurd is op een manier die aantrekkelijk is voor het publiek om het te lezen.

In de vierde fase kan een journalist eindelijk aan zijn artikel beginnen schrijven. Daarna, in de laatste fase, wordt zijn tekst beoordeeld. Een journalist zal eerst en vooral zelf proberen om afstand te nemen van zijn eigen werk. Hij zal hoogstwaarschijnlijk zijn werk even laten liggen en daarna het met een onbevagen, kritisch oog herlezen. Hij zal het proberen te zien door de ogen van de lezer. Horatius, een Romeins dichter, zei ooit "*Nonumque prematur in annum*". Dit betekent zo veel als 'laat wat je hebt geschreven liggen tot het negende jaar', waarmee hij het belang wil aanduiden van je werk alvorens het in te dienen of te publiceren best een tijdje opzij te laten liggen om er daarna er met een frisse blik opnieuw naar te kunnen kijken. Toch blijkt in de praktijk dat door de strikte deadlines dit vaak niet mogelijk is in de journalistieke realiteit.

Afgezien van de journalist zelf zal ook de redactie **controle** uitoefenen op zijn werk. De redacteurs controleren zijn werk op tik-, taal- en stijlfouten. De redactie controleert onder meer of de lead de lading dekt, het verhaal logisch opgebouwd is, het aansluit bij de doelgroep die de journalist voor ogen had enzovoort. Goris en Delforge (2012) voegen daaraan toe dat het de taak van de eindredactie is om de puntjes op de 'i' te zetten. De redactie heeft nu eenmaal als taak om alles kritisch na te lezen en bijkomende vragen te stellen aan de journalist bij onduidelijkheden, ontbrekende of taalkundige aspecten. Ze noemen de eindredactie een kwaliteitsbewaker of gatekeeper van het journalistiek product.

De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013) hebben in hun enquête de Belgische journalisten ook ondervraagd over hun journalistieke taken. Daaruit blijkt dat voor 77% van de Belgische journalisten hun dagelijkse routine bestaat uit het schrijven en het bewerken van teksten en voor 76% met research en nieuwsgaring aan het bureau. Ook bevestigt 76% van de journalisten dagelijks informatie te selecteren en uit te zoeken. 66% is dagelijks bezig met het onderhouden van contacten met informanten, collega's en het

publiek. Ook bevestigt 66% van de respondenten dagelijks informatie te analyseren en te controleren. Het is hen ook opgevallen dat slechts 7% van de ondervraagden het raadplegen van andere media belangrijk vindt, terwijl 75% het wel dagelijks doet. De drie taken waar journalisten het meeste tijd aan besteden zijn het redigeren van teksten (59%), research en nieuwsgaring aan het bureau (41%) en veldwerk, interviews en nieuwsgaring buiten de redactie.

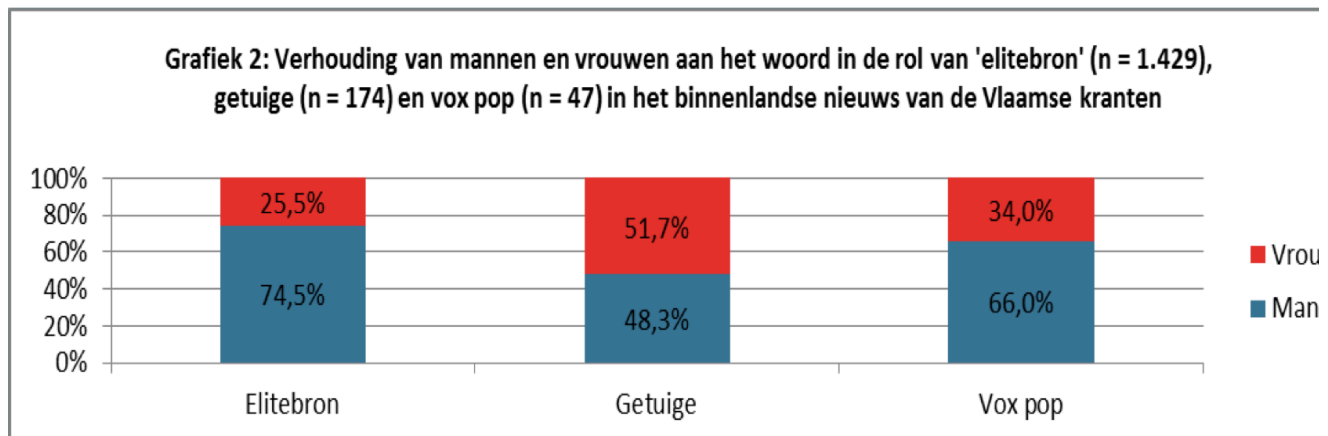
2.3.2. Bronnengebruik

Wat betreft bronnengebruik van journalisten hebben Vandenberghe, d'Haenens en Van Gorp (2013) de diversiteit in nieuwsbronnen van de Vlaamse pers onderzocht. Met andere woorden, wie komt in het binnenlands nieuws vaak aan bod? Een journalist kan bij het schrijven over een persoon ervoor kiezen om de persoon aan het woord te laten door te parafaseren of door een quote te gebruiken. De auteurs onderscheiden drie soorten nieuwsbronnen: elitebronnen, getuigen en vox pops.

Voorbeelden van **elitebronnen** zijn politici, professoren of woordvoerders van bedrijven. Zij worden door een journalist aan bod gelaten omwille van hun beroep, status of expertise rond een bepaald thema. Bij **getuigen** kan het gaan om ooggetuigen van een gebeurtenis, kennissen van bekende personen of slachtoffers. Hun meerwaarde voor een journalist is dat ze vaak exclusieve informatie kunnen aanbieden rond een nieuwsitem of zelf betrokken partij zijn. **Vox pops** zijn personen in de straat. Dit kunnen klanten, toeschouwers of deelnemers aan een betoging zijn. Zij worden vaak willekeurig door een journalist geselecteerd om hun mening over iets te geven of ervaring te delen over een gebeurtenis.

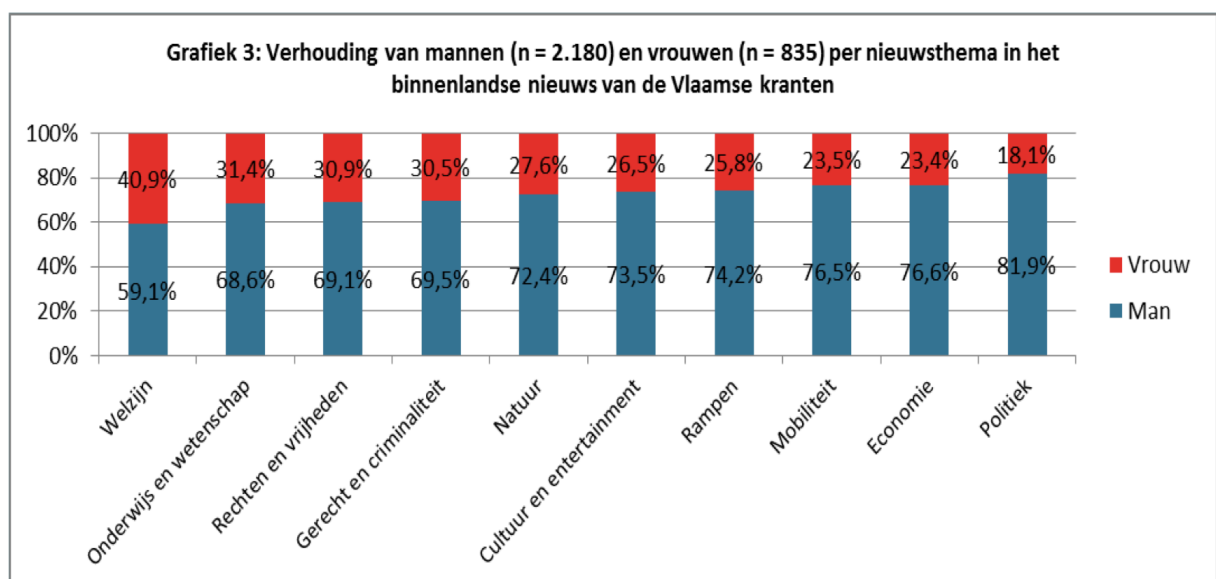
Uit dit onderzoek wordt duidelijk dat vooral elitebronnen (86%) aan het woord worden gelaten in het binnenlands nieuws via een quote of parafasering. Getuigen (11%) en vox pops (3%) komen daarentegen heel weinig aan bod. In het algemeen zijn nieuwsbronnen die aan bod komen ook vaker mannen (72%) dan vrouwen (28%). Uit Grafiek 1 blijkt dat amper 25% van de elitebronnen die aan het woord gelaten worden vrouwen zijn, in tegenstelling tot 75% mannen. De onderzoekers geven aan dat dit gedeeltelijk te verklaren is doordat hogere functies in de bedrijfswereld nog vaak worden uitgeoefend door mannen. Dezelfde mannelijke overmacht is echter waarneembaar bij de vox pops.

Ook hier worden mannen (66%) boven vrouwen (34%) gekozen. Bij getuigen in het binnenlands nieuws signaleren ze wel een lichtelijk overgewicht van vrouwen (51,7%).

Grafiek 1. Verhouding mannen en vrouwen als nieuwsbronnen in binnenlands nieuws in Vlaamse kranten (Vandenberghe, d’Haenens & Van Gorp, 2013, p. 4)

De auteurs onderzochten ook de verhouding **mannen** en **vrouwen** die aan het woord komen in het binnenlands nieuws in de Vlaamse kranten per thema. In Grafiek 2 staan links de thema’s waar vrouwen het meest aan bod komen en rechts de thema’s waar ze het minst aan bod komen. Het valt onmiddellijk op dat mannen in elk thema dat aan bod komt de berichtgeving domineren. Vrouwen komen in verhouding wel sterker aan bod in zachtere thema’s zoals welzijn en onderwijs en wetenschap.

Grafiek 2. Verhouding mannen en vrouwen als nieuwsbronnen in binnenlands nieuws in Vlaamse kranten per thema (Vandenberghe, d’Haenens & Van Gorp, 2013, p. 4)

De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013) hebben de Belgische journalisten ook ondervraagd omtrent de **informatiekanalen** die ze raadplegen. Daaruit blijkt dat hun informatie voornamelijk via telefonische contacten (53%), andere Belgische media (50%), persberichten (48%), Belgische nieuwsagentschappen (43%), buitenlandse media (36%), elektronische archieven en databestanden (35%) en internationale nieuwsagentschappen (33%) verzameld wordt. Journalisten gaan dus minder gebruik maken van persoonlijk contact met informanten en bronnen (29%), papieren documentatiemappen en archieven (23%), officiële documenten (14%) en persconferenties (13%).

Wat betreft de **bronnen** gebruiken journalisten vooral experts (70%), overheden (60%), collega-journalisten (55%) en politici (55%). Andere bronnen die ze interessant vinden zijn gewone burgers (48%), bedrijven (45%), vakbonden (43%), belangenorganisaties (43%) en ngo's (39%). Ze blijken daarentegen minder interesse te hebben in bekende mensen (18%) en religieuze actoren (8%).

Ook Shoemaker en Reese (1965) komen tot de conclusie dat wat betreft het bronnengebruik van journalisten een **routine** op te merken is. Journalisten vertrouwen grotendeels op officiële bronnen. Deze bronnen verspreiden persberichten of leggen verklaringen af op persconferenties die journalisten dan omvormen tot een nieuwsbericht. De auteurs waarschuwen ervoor dat officiële bronnen hierdoor meer macht krijgen over welke informatie journalisten wel en niet krijgen. Ook experts zouden vaak door journalisten aan het woord gelaten worden. Zeker om tot een zo objectief mogelijke berichtgeving (routine) te komen, worden experts aan het woord gelaten. Zij plaatsen namelijk gebeurtenissen in context en geven betekenis aan het nieuws. Zo wordt vermeden dat de mening van de journalist in de berichtgeving sluipt. Toch moet de journalist oppassen met experts aan het woord te laten. Zo kunnen zij namelijk zelf invloed uitoefenen op de betekenis die aan nieuws gegeven wordt.

2.3.3. Journalistieke ethiek

Ook al kan iedereen zonder een journalistiek diploma zichzelf journalist noemen, toch heeft de journalistiek net als elk ander beroep beroepsregels waaraan de beoefenaars ervan zich moeten houden. Deze regels zijn nodig om ervoor te zorgen dat journalisten

ethisch handelen. Ze zijn volgens McQuail (2000) zowel belangrijk voor uitgevers, redacteurs, journalisten als andere externe toezichthouders die met journalistiek te maken krijgen. Daarom zijn er zowel op **internationaal, nationaal als lokaal niveau codes** opgesteld waarin regels uitgeschreven staan. De **Code van de Raad van de Journalistiek** (2010) is bijvoorbeeld de algemeen aanvaarde code die geldt in Vlaanderen. Deze Raad van de Journalistiek is samengesteld uit mensen uit het vak, wat duidelijk maakt dat de journalistiek een zelfregulerend systeem is.

“A journalistic code of ethics refers to a set of principles of professional conduct that are adopted and controlled by journalists themselves.” (McQuail, 2000, p. 151)

Naast deze algemene regels in de codes van de journalistiek heeft ook iedere **redactie** haar **eigen beleid** waarin het richtlijnen die zij van belang vindt naar voor schuift. Shoemaker en Reese (1996) verklaren zelfs dat de autonomie van de journalist gelimiteerd wordt door organisatorische beperkingen. Verslaggevers worden zo gecontroleerd door redacteurs, redacteurs door uitgevers en uitgevers op hun beurt door eigenaars. Deze controle is ook cruciaal zodat er geen conflicten ontstaan binnen de mediaorganisatie. Naarmate organisaties groeien, is er ook een grotere nood aan conformiteit. Het is daarentegen helemaal niet zo dat redacteurs voortdurend op de vingers van journalisten gaan kijken. Deze controle kan gezien worden als een soort onzichtbare hand. Journalisten werken zich in in een organisatie door te observeren en door meer ervaring op te doen omtrent het redactiebeleid. Voorspelbare nieuwsroutines als organisatorische eisen vormen ook grenzen die conflicten op de werkvloer vermijden. De journalistiek is ook een zelfregulerende sector en journalisten doen ook vaak aan zelfcensuur. Het spreekt dan ook voor zich dat de onzichtbare hand van de redactie niet vaak zichtbaar moet gemaakt worden.

McQuail (2000) heeft in zijn boek een overzicht gemaakt van de **journalistieke basisprincipes**. Daarin vermeldt hij dat al deze journalistieke codes vaak op dezelfde principes gebaseerd zijn: **waarheidsgetrouw berichten, heldere informatie aanbieden, publieke belangen vertegenwoordigen**. Journalisten vormen mee de publieke opinie en hebben dus een zekere verantwoordelijkheid. Ze hebben de taak om de betrouwbaarheid van de bronnen en de normen rond nieuwsgaring en –verspreiding te respecteren. Samenvattend kan gesteld worden dat de basisprincipes van de ‘mainstream’ journalistiek

terugvallen op waarheid, eerlijkheid, openheid, respect voor anderen en werken in het belang van hun publiek.

De ‘ultieme’ waarheid mag dan misschien niet bestaan, maar in de journalistiek is het toch belangrijk om te trachten zo objectief mogelijk te zijn bij het vergaren, verwerken en verspreiden van nieuws.

Bij objectiviteit gaat het naar de mening van McQuail (2000) om twee hoofdaspecten: feitelijkheid en onpartijdigheid. Met **feitelijkheid** bedoelt hij waarheid, informatiegehalte en relevantie. Een journalist probeert dus zonder commentaar te rapporteren over bronnen die opnieuw gecheckt kunnen worden. Hij streeft naar volledigheid, juistheid en de lezer niet te willen misleiden. Zo is er sprake van een waarheidsgetrouwe berichtgeving. Relevantie houdt in dat een journalist rapporteert over iets wat zijn publiek het meest en sterkst kan raken. In het onderzoek van Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) wordt feitelijkheid ook aangekaart maar eerder als een praktisch hulpmiddel van de objectiviteitsnorm.

Onpartijdigheid vereist een neutrale en evenwichtige berichtgeving. Vooral in het geval van conflicten is het noodzakelijk dat een journalist tracht om geen sensatie te zoeken, niet vooringenomen te zijn en een gebalanceerde keuze te maken bij de bronnen die hij aan het woord laat. De keuze van bronnen is belangrijk omdat een neutrale berichtgeving een evenwicht tussen de verschillende standpunten vereist. Feiten en opinies worden dus best strikt van elkaar gescheiden. Een journalist zal proberen niets of niemand te veroordelen. Kussendrager en van der Lugt (2007) noemen dit ‘onafhankelijkheid’ om belangenvermenging te voorkomen. Dit houdt volgens de auteurs in dat een journalist de berichtgeving niet positiever of negatiever mag maken in ruil voor geld bijvoorbeeld. Een journalist mag ook niet actief betrokken zijn in organisaties of instellingen die bepaalde politieke of bedrijfsbelangen vooropstellen. Daaronder verstaan ze dat hij best geen geschenken of andere voordelen aanvaardt van nieuwsbronnen en geen financiële belangen heeft in ondernemingen waar hij over bericht. De auteurs vullen hierbij ook aan dat de journalist zich vooral best bewust moet zijn van zijn politieke sympathieën en antipathieën. Dit wordt in het onderzoek van Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) het moreel ideaal van de objectiviteitsnorm genoemd. Zij leggen ook uit dat dit concept vaak wordt gebruikt als vorm van kritiek aangezien journalistiek nooit helemaal waardevrij kan zijn.

De media zelf vinden het natuurlijk ook belangrijk om objectief te zijn:

“The media themselves find that objectivity gives their own news product a higher and wider market value” (McQuail, 2000, p. 173). Ook het publiek weet dit te waarderen. Zij zullen de berichtgeving van nieuwsorganisaties meer waarderen en als geloofwaardig en betrouwbaar beschouwen.

Om aan deze voorwaarden van feitelijkheid en onpartijdigheid te voldoen, kan een journalist verschillende **technieken** hanteren. Deze technieken worden vaak gezien als journalistieke basisprincipes. Goris en Delforge (2012) beschrijven één van de belangrijkste: **het checken en dubbelchecken van bronnen**. Vandaag de dag verwacht het publiek dat het nieuws hen snel bereikt. Toch mag dit geen excuus zijn voor een onjuiste berichtgeving. Dit neemt ook niet weg dat een journalist best maar pas over een gebeurtenis rapporteert als het een afgerond geheel is. Toch vermelden de auteurs dat een journalist ook beter kan berichten over een gebeurtenis die nog in ontwikkeling is, zeker als het om een belangrijke kwestie gaat. In dit geval is het volgens hen wel belangrijk dat alle geraadpleegde bronnen in het artikel bekend gemaakt worden samen met de vermelding dat er nog geen verdere bevestiging is. Een journalist gaat best ook niet te snel uit van de betrouwbaarheid van een bron.

Om onpartijdigheid tegen te gaan, vermelden Goris en Delforge (2012), Kussendrager en van der Lugt (2007) en McQuail (2000) een ander basisprincipe: **hoor en wederhoor**. Een journalist heeft volgens hen de taak om alle stemmen die relevant zijn voor de berichtgeving aan het woord te laten. Zeker in het geval van beschuldigingen is het belangrijk dat de beschuldigde ook het woord gelaten wordt. Hij heeft namelijk het recht om zich te verdedigen. Audi et alteram partem, hoor ook de andere partij. *‘It takes two to tango’* (p. 164) verkondigen Kussendrager en van der Lugt (2007). Zij zijn van mening dat een journalist verplicht is om verslag uit te brengen, feiten weer te geven en de partijen aan het woord te laten. De lezer zal dan aan de hand van dat journalistiek product zelf oordelen over de situatie. Beide auteurs bevestigen dat ‘niet bereikbaar/beschikbaar voor commentaar’ vermelden niet voldoende is. Ze zijn van mening dat een journalist zelf moeite moet doen om de waarheid te achterhalen.

Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) onderscheiden in hun onderzoek vier aspecten over **objectiviteit** die gecombineerd kunnen worden. Dit is gebaseerd op een studie van Donsbach en Klett. Het eerste aspect dat aangeraakt wordt, is subjectiviteit. De journalist probeert hier te zorgen dat zijn eigen mening de presentatie van de berichtgeving niet beïnvloedt. Het tweede aspect waarover gerapporteerd wordt, is een gebalanceerde berichtgeving. De journalist probeert dus om verschillende standpunten kritisch te bekijken en in zijn berichtgeving te verwerken. Het is aan de lezer zelf om een oordeel te vellen. Objectiviteit gaat ook over feitelijkheid en accuraatheid. Dat wordt in het onderzoek aangeduid als het aanbieden van harde feiten door de journalist. Een vierde en laatste aspect dat de onderzoekers vernoemen bij objectiviteit is waardeoordelen. Hier is wel heel wat kritiek geuit door bijvoorbeeld McQuail (2000). Uit zijn kritiek blijkt dat bij de rol van waakhond journalisten niet kunnen vermijden om een waardeoordeel te uiten.

Uit de onderzoekresultaten van Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) in Tabel 4 blijkt dat amper 45% van de journalisten het heel belangrijk vindt om zo objectief mogelijk te zijn in hun berichtgeving. 3 van de 4 respondenten antwoordde op een 7-puntenschaal (0 = helemaal niet belangrijk tot 7 = heel belangrijk) wel dat ze het belangrijk tot heel belangrijk vinden. Hieruit blijkt ook dat de respondenten het onmogelijk vinden om hun eigen oordeel helemaal uit de berichtgeving te schrappen (3,7 op schaal van 0 tot 6). Journalisten zijn het er daarentegen wel over eens dat in een geschil ze hun positie niet duidelijk mogen maken. Een gebalanceerde berichtgeving (5,2) en het aanbieden van harde feiten (5,3) zijn volgens de respondenten wel van belang.

	Mean score on a 7-point scale ranging from 0 to 6* (Standard deviation in brackets)	Percentage of respondents answering in the highest category
'Importance of objectivity' In your opinion, how important is it for a journalist to be as objective as possible?	5.0 (1.3)	45
'No subjectivity' Good journalism does not allow journalists' own attitudes to affect the presentation of a subject	3.7 (1.8)	19
'Balance' (Good journalism represents all sides in a dispute fairly +Good journalism requires equally thorough questioning of all sides of a dispute)/2	5.2 (1.0)	39**
'Hard facts' Good journalism goes beyond the statements of the disputing sides in a dispute and gets to the concrete facts in the dispute	5.3 (.9)	49
'Value judgment' Good journalism makes clear who has the better side in a dispute	1.5 (1.5)	2

Tabel 4. *Objectiviteitsnorm* (Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese, 2013, p. 33)

De auteurs concluderen dat hoe journalisten objectiviteit ervaren vaak afhangt van hun rolopvatting en minder van hun persoonlijke achtergrond of organisatorische voorkeuren. De journalisten die onpartijdig en onbevooroordeeld berichten belangrijk vinden, zullen bijvoorbeeld veel belang hechten aan objectiviteit.

Uit Tabel 5 kan worden afgeleid dat er een sterk positief verband is tussen de rol van passieve spiegel en de belangrijkheid van objectiviteit, een gebalanceerde berichtgeving zonder subjectieve elementen. Er is daarentegen een negatief verband opgemerkt tussen deze rol en waardeoordelen in de berichtgeving. Ook met de rol van waakhond is er een positieve relatie tussen de belangrijkheid van objectiviteit en een gebalanceerde berichtgeving met harde feiten. Er is ook een positief verband vastgesteld tussen journalisten die een forum wil bieden voor het publiek en een gebalanceerde berichtgeving met harde feiten. Het enige positief verband bij de rol van mobilisator van het publiek is op te merken met waardeoordelen in de berichtgeving. Er is een negatieve

relatie waar te nemen tussen de belangrijkheid van objectiviteit en een gebalanceerde berichtgeving zonder subjectieve elementen.

Roles	Objectivity-aspects				
	Importance of objectivity	No subjectivity	Balance	Hard facts	Value judgments
Passive mirror	+++	+++	+++		÷÷÷
Watchdog	+++		+++	+++	
Public forum			++	++	
Public mobilizer	÷÷	÷÷÷	÷		+++

Tabel 5. *Relatie tussen rolopvatting en objectiviteitsnorm* (Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese, 2013, p. 36)

Uit Tabel 5 wordt ook duidelijk dat objectiviteit belangrijker wordt bij rolopvattingen die de nadruk leggen op de representatieve opvatting van de democratie (p. 36). Journalisten gaan in dit geval burgers informeren over gebeurtenissen in de samenleving. Ze vinden het minder belangrijk om het publiek te betrekken in een democratisch debat.

De auteurs concluderen dat de grootste tegenstelling op het vlak van objectiviteit is tussen de rol van passieve spiegel en die van mobilisator van het publiek. Deze twee rollen verschillen zowel op vlak van journalistieke aanpak (passief versus actief) en visie op democratie (nadruk op informatie versus participeren). Het spreekt ook vanzelf dat hoe meer journalisten als doel hebben mensen te mobiliseren om maatschappelijke problemen op te lossen, des te minder ze subjectieve elementen in hun berichtgeving zullen proberen vermijden. Zij zullen m.a.w. duidelijk maken welk standpunt ze in een geschil innemen.

2.3.4. Conclusie

Uit de doorgenomen literatuur blijkt dat journalisten een **routineuze aanpak** hanteren. Eerst bepalen ze het schrijfdoel nader. Het is belangrijk dat ze dat scherp afbakenen voor ze gegevens beginnen verzamelen. Gegevens verzamelen, doen ze op een nauwkeurige en controleerbare manier. Vaak gebeurt dit door middel van onderzoeksjournalistiek of nieuwsorganisaties in het buitenland. Daarna kunnen ze pas de verzamelde gegevens verwerken. Ze onderscheiden daarbij hoofd- en bijzaken van elkaar en maken er een

samenhangend geheel van. Bij het verwerken van nieuws maken journalisten gebruik van de omgekeerde nieuwspiramide, een andere routine die ze hanteren. De belangrijkste informatie komt dus bovenaan te staan. Daarbovenop is er de organisatorische vereiste van de objectiviteit om de betrouwbaarheid van de media in het algemeen te behouden. Journalisten geven het nieuws weer alsof ze het vertellen aan het publiek om het voor hen aantrekkelijker te maken. Deze verhaalstructuur is ook een routine van journalisten. Pas na het verzamelen van alle gegevens begint een journalist zijn artikel te schrijven. Dan wordt het artikel uiteindelijk beoordeeld door zichzelf, door de redactie en/of eindredacteur, die fungeert als kwaliteitsbewaker alvorens het in de krant, op televisie of op de radio komt.

De top vijf van **taken** die journalisten dagelijks uitvoeren bestaat uit het schrijven en bewerken van teksten (77%), research en nieuwsgaring aan het bureau (76%), informatie selecteren en uitzoeken (77%), contacten onderhouden (66%) en informatie analyseren en controleren (66%) volgens De Vuyst, Flamey en Raymaeckers (2013).

Wat betreft het **bronnengebruik** blijkt uit een onderzoek van Vandenberghe, d'Haenens en Van Gorp (2013) dat vooral elitebronnen in de binnenlandse berichtgeving aan het woord komen (86%). Getuigen (11%) en vox pops (3%) komen amper aan het woord. Ook blijkt dat vaker mannen (72%) dan vrouwen (28%) als bronnen aan bod komen. Ook De Vuyst, Flamey en Raymaeckers concluderen dat vooral experts (70%), overheden (60%) en politici (55%) aan het woord komen. Daaruit blijkt ook dat journalisten ook vaak telefonische contacten (53%), andere Belgische media (50%) en persberichten (48%) als informatiekanalen gebruiken.

Journalisten hebben zoals elk ander beroep een **beroepsethiek**. Om conflicten te vermijden zijn er op internationaal, nationaal en lokaal niveau codes opgesteld waarin regels staan voor journalisten. Vlaanderen heeft bijvoorbeeld sinds 2010 de Code van de Raad van de Journalistiek. McQuail (2000) concludeert dat de ethiek van de 'mainstream' journalistiek terugvalt op de waarden waarheid, eerlijkheid, openheid, respect voor anderen en werken in het belang van hun publiek. Op de redactie wordt volgens Shoemaker en Reese (1996) de autonomie van de journalist gelimiteerd door organisatorische beperkingen. De redactie fungeert hierbij als een soort onzichtbare hand die journalisten controleert.

Zowel McQuail (2000) als Kussendrager en van der Lugt (2007) vermelden dat **objectiviteit** om twee hoofdaspecten gaat: feitelijkheid en onpartijdigheid. Goris en Delforge (2012) geven aan dat journalisten om een objectieve berichtgeving te bekomen technieken toepassen: bronnen dubbelchecken en het principe van hoor en wederhoor (McQuail, 2000; Kussendrager & van der Lugt, 2007). Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) concludeerden in hun onderzoek, dat gebaseerd is op een studie van Donsbach en Klett, dat 43% van de ondervraagde journalisten het belangrijk vindt dat hun berichtgeving zo objectief mogelijk is. Toch blijkt dat journalisten het onmogelijk vinden om hun eigen oordeel helemaal uit de berichtgeving te schrappen. De onderzoekers constateerden ook dat hoe belangrijk journalisten objectiviteit vinden afhankelijk is van hun rolopvatting. De rol van passieve spiegel en waakhond is positief gerelateerd met objectiviteit belangrijk vinden. In de rol van mobilisator van het publiek daarentegen vinden journalisten het helemaal niet belangrijk om objectief te zijn.

2.4. Het journalistiek product

McQuail (2000) stelt in zijn boek dat alle media-inhoud een **verhaal** vertelt. Volgens hem komt deze vorm van verhalen vertellen op twee manieren voor. Enerzijds worden acties en gebeurtenissen chronologisch of volgens de oorzaak-gevolg-structuur voorgesteld. Anderzijds krijgen mensen en plaatsen een vast en herkenbaar karakter.

Nieuws zou ook gebaseerd zijn op de manier van vertellen vroeger, beweert Damton (1975), vermeld in McQuail (2000). Nieuws zou namelijk in een verhalende vorm gegoten worden om het voor het publiek aangenaam te maken. Dit nieuws bestaat onder meer uit hoofd- en bijrollen, een aaneenschakeling van gebeurtenissen die verbonden zijn op één of andere manier, helden en schurken, een begin-midden-einde structuur, dramatische wendingen en bekende plots.

Volgens Ekström (2000) zou onderzoeksjournalistiek een vorm van journalistiek zijn waarin een verhaal wordt opgebouwd rond een thesis. Het verhaal dat een journalist naar voor brengt, bepaalt dan weer de keuze van bronnen, de structuur en aard van de gevonden informatie. Met de aard van de gevonden informatie bedoelt de auteur dat een

interview afnemen van een schurk nu eenmaal niet hetzelfde verloopt als het afnemen van een interview van een held of expert bijvoorbeeld.

Er is ook sprake van een opkomende trend bij journalisten om meer verhalend te schrijven. De jongere generatie zou meer neigen naar televisie als medium om meer drama te kunnen uiten. De oudere generatie daarentegen neigen meer naar het informatieve en didactische aspect van journalistiek. (Ekström, 2000)

Verhaalvertellers en ook journalisten kunnen dus verschillende **technieken** gebruiken om bij het publiek een stemming, spanning, opwinding, conflict of contrast te creëren. Het publiek ervaart zo tal van emoties.

2.4.1. Journalistieke genres

Kussendrager en van der Lugt (2007) geven aan dat journalisten enkele **vaste genres** in hun berichtgeving hanteren namelijk een nieuwsbericht, nieuwsverhaal, verslag, interview, reportage, achtergrondverhaal, recensie, opinieverhaal, commentaar, column, profiel, portret en necrologie. Dit kan worden gezien als een **routine** van journalisten.

De auteurs definiëren een **nieuwsverhaal** als volgt: *“Een nieuwsverhaal is een actueel verhaal van circa honderd tikregels, samengesteld aan de hand van meer bronnen. Het is het resultaat van een actieve of spontane nieuwsgaring.”* (p. 232)

Bij een **verslag** rapporteert de journalist over een gebeurtenis waarbij hij zelf aanwezig was. Er zijn verschillende soorten verslagen: een sportverslag, een verslag van een rechtszaak, een nieuwsgebeuren, ...

Interviews zijn lange portretten of korte vraaggesprekken gebeuren, vaak naar aanleiding van een nieuwsfeit. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een nieuwsinterview, een achtergrondinterview, een profilerend interview en een portretterend interview, alhoewel deze vormen al eens vaak mengen volgens Kussendrager en van der Lugt (2007). Soms geeft de journalist namelijk tussen citaten door achtergrondinformatie of zijn citaten gebruikt als toelichting of voorbeeld bij de zakelijkere uitleg van de journalist. De auteurs

omschrijven een reportage als “*een journalistiek verslag van een oor-, oog- en reukgetuige over een duidelijk omschreven en afgebakend onderwerp*”. (p. 304)

Bij een **achtergrondverhaal** wil de journalist vooral de achtergrond van een gebeurtenis of ontwikkeling duidelijk maken. Voor zowel een reportage als een achtergrondverhaal maakt de journalist gebruik van verschillende technieken als interviews, research of eigen waarneming.

In een nieuwsbericht, nieuws- en achtergrondverhaal beantwoordt een journalist de bekende 5 w's en de h voor het publiek. In een **nieuwsanalyse** daarentegen staat vooral de waaromvraag centraal. Zowel een achtergrondartikel als een nieuwsanalyse nemen afstand van het onderwerp om het daarna in perspectief te zetten. Waar een achtergrondartikel meer in de diepte graaft, zal een nieuwsanalyse meer in de breedte uitgespit worden.

Zowel bij een profiel als een portret wordt een schets gegeven van een specifiek persoon. Toch zijn de beide niet helemaal hetzelfde. Een **profiel** wordt namelijk altijd geschreven naar aanleiding van iets in de actualiteit, terwijl het **portret** een meer tijdloze, brede schets is die minder actualiteitsgebonden is.

Een **necrologie** is een soort levensschets van iemand, die vaak belangrijk was in de samenleving, die gepubliceerd wordt na zijn of haar overlijden. Een synoniem voor necrologie is lijkrede.

“Het **commentaar** geeft de mening van een krant, de column is een persoonlijke ontboezeming van de schrijver, de recensie vertolkt het oordeel van de journalist over een kunstuiting.” (Kussendrager & van der Lugt, 2007, p. 331)

Volgens beide auteurs heeft deze vorm van genreaanduiding vier functies: de herkenbaarheid van de auteur, de bedoeling van de krant, de herkenbaarheid voor de lezer en de variatie in de krant. Door de vaste genres weet de auteur/journalist wat hij moet schrijven en de redactie wat ze van de hem kan verwachten. Eens een journalist bepaalt heeft welk genre hij zal hanteren, weet hij ook in welke stijl hij moet schrijven, de lengte, op welke pagina het komt en hoe laat het klaar moet zijn. Buiten de journalist is ook vaak

het onderwerp beslissend voor het genre dat hij dient te hanteren. Ook de doelgroep die je als journalist wil bereiken moet in achtving genomen worden. De lezers hebben natuurlijk ook hun verwachtingen als ze de krant lezen bijvoorbeeld dat een nieuwsbericht geen meningen bevat of dat een interview geen recensie is. Dat er een groot aantal vaste genres bestaan, zorgt er ook voor dat een krant voor heel wat variatie kan zorgen als het gaat over één of meerdere onderwerpen.

Vandaag de dag is er echter ook een tendens van genrevermenging op te merken (Kussendrager & van der Lugt, 2007). Om dit principe van genrevermenging te situeren, is het cruciaal om het fenomeen ‘convergentie’ te introduceren. Convergentie is het samenkomen van voorheen strikt gescheiden technologieën en media (Huang, Davison, Shreve, Davis, Bettendorf & Nair, 2006). Voornamelijk dankzij de digitalisering is er tegenwoordig sprake van vervaging van grenzen op alle niveaus.

Wat voor deze masterproef van belang is, is de **technologische** en de **inhoudelijke convergentie**. Met technologische convergentie wordt bedoeld dat grenzen vervagen tussen kabel en telefonie, tv-toestellen en computers.

Inhoudelijke convergentie gaat om het vervagen van grenzen tussen genres. Genres vormen samen nieuwe combinaties als infotainment, een samentrekking van informatie en entertainment, docudrama, reality soap. Bij convergentie is er ook sprake van een multi-format, dus zowel integratie van beeld, geluid, tekst en film. (de Smaele, 2013)

Deze vorm van **genrevermenging** vraagt om een **crossmediale journalist**. Een crossmediale journalist is iemand die van zowat alle markten thuis is. Het gaat hier om convergentie van vaardigheden en taken. (de Smaele, 2013) Toch is het helemaal niet de bedoeling dat elke journalist crossmediaal gaat werken. De redactie daarentegen werkt wel best crossmediaal, d.w.z. journalisten die voor zowel televisie, print als radio werken. Ook routines spelen hierin een belangrijke rol:

“This concept describes communication or production where two or more media platforms are involved in an integrated way. The essence is whether the different media platforms ‘talk to each other’. Of particular interest is the development towards increased reproduction of news, and its implications for the daily work routines of reporters in a converged newsroom.” (Erdal, 2009, p. 216)

De strijdbijl tussen de geschreven pers en online journalistiek wordt even begraven. Singer (2009) waarschuwt dat ook het internet een invloed zal hebben op de televisiejournalistiek: “Television and online journalism will continue to converge. Print and online journalism will diverge.” (p. 375) Daarmee duidt zij aan dat televisie net als internet uiteindelijk een belangrijk digitaal medium zal worden of zelfs al is. Televisie en internet hebben drie belangrijke elementen gemeen. Ze delen snelheid, beknoptheid en visuele impact. Ze hebben ook als gemeenschappelijk doel om hun publiek te informeren. Dit werkt convergentie in de hand. Deze twee vormen van journalistiek gecombineerd is een succesverhaal voor redacties. Dit blijkt uit de cijfers van bijvoorbeeld de nieuwssite deredactie.be die dagelijks 175 466 unieke bezoekers heeft, een stijging van 8% ten opzichte van 2011.

Print daarentegen is een traag medium dat informatie wil verklaren, analyseren en interpreteren voor het publiek. Daarom zullen print en online journalistiek steeds meer uit elkaar groeien volgens Singer (2009).

2.4.2. Journalistiek en creatieve non-fictie

New journalism, gesitueerd in de periode van 1960-1970, wordt door Caulley (2008) gezien als een vorm van creatieve non-fictie.

“Creative nonfiction tells a story using facts, but uses many of the techniques of fiction for its compelling qualities and emotional vibrancy. Creative non-fiction doesn’t just report facts, it delivers facts in ways that move the reader toward a deeper understanding of a topic. Creative nonfiction requires the skills of the storyteller and the research ability of the conscientious reporter. ... [Creative nonfiction writers] must not only understand the facts and report them using quotes... they must also see beyond them to discover their underlying meaning, and they must dramatize that meaning in an interesting, evocative, informative way – just as a good teacher does.”

(Cheney, 2001 in Caulley, 2008, p. 1)

Er zijn heel wat overeenkomsten tussen **creatieve non-fictie** en journalistiek. De basis van creatieve non-fictie zijn, net als bij journalistiek, realistische scènes. Deze scènes geven het verhaal beweging, actie en blazen het leven in (Gutkind, 1997 in Caulley,

2008). De lezer krijgt hierdoor het gevoel dat hij ooggetuige is van wat er beschreven wordt. Daarbij zijn feiten en quotes uit interviews bijvoorbeeld belangrijk. Door die concrete en realistische details uit het dagelijks leven worden bij lezers zowel beelden als emoties naar boven gebracht. Zo veel mogelijk zintuigen (horen, zien, ruiken, smaken, aanraken, ...) aanspreken is volgens hem zowel belangrijk voor een schrijver en een journalist. Ook wat betreft stijl, spelen zowel schrijvers als journalisten met woordkeuze, zinslengte en zinstype, beschrijvingen, reflecties, dialogen en acties om het verhaal aantrekkelijk te maken. Een journalist kan bij een verslag bijvoorbeeld een nieuwsfeit vertellen alsof hij erbij was als een vlieg op de muur. Deze techniek versterkt het realistische gevoel, alsof hij er ook zelf bij was als ooggetuige.

Toch zijn er ook enkele verschillen op te merken. Bij creatieve non-fictie kan het in tegenstelling tot journalistiek gebeuren dat door het passioneel schrijven de verslaggeving niet meer evenwichtig of objectief is. Toch blijkt volgens Gutkind (2005) in Caulley (2009) dat ook bij creatieve non-fictie er regels bestaan waaraan schrijvers zich moeten houden. Begrippen als accuraatheid, eerlijkheid, waarheidsgetrouw worden vermeld, alhoewel dit eerder een streven naar lijkt.

2.4.3. Informatie vs. storytelling

Journalisten hebben als doel om relevante, betrouwbare en interessante informatie over te brengen naar hun publiek. Ze selecteren aantrekkelijke informatie voor hen en hebben daardoor een rol als informant. Ze presenteren relevante en betekenisvolle onderwerpen in de vorm van nieuws, reportages, documentaires, debatten enzovoort. Journalisten willen het publiek geïnformeerd houden en nemen ook vaak de rol aan van kritische waakhond van politiciers en de zakenelite. (Ekström, 2000)

Journalisten proberen volgens de auteur de kennis die het publiek wil vergaren zo relevant en begrijpelijk mogelijk te maken. Journalisten maken daarbij gebruik van betrouwbare, deskundige bronnen. Hierdoor kan het publiek zich situeren in de rest van de wereld.

De auteur verklaart dat het publiek de behoefte heeft om geïnformeerd te geraken. Het publiek heeft nood aan kennis. In de journalistiek is er buiten de journalisten en het

publiek sprake van een derde partij, bijvoorbeeld geïnterviewden of een gast in een show. Zij fungeren als bron van journalisten.

Bij **storytelling** wordt een opwindend, dramatisch verhaal verteld om het publiek te betrekken. Op dat vlak kunnen journalisten ook als verhaalvertellers gezien worden. Bij storytelling fungeert het publiek eerder als luisteraar. Het publiek wil avontuur, heeft plezier bij het luisteren naar verhalen en door hun inlevingsvermogen ervaren ze de spanning en het drama. Ook hier is sprake van een derde partij, buiten de journalisten en het publiek. Hier gaat het wel om een reeks personages en niet om een geïnterviewde of gast.

Volgens Ekström (2000) zijn echte gebeurtenissen ook vaak goede verhalen, maar goede verhalen zijn daarom niet altijd goede informatie. Bij informatie gaat het meer om relevante, interessante en betrouwbare kennis die verworven wordt. Een goed verhaal daarentegen gaat over een goed gestructureerde plot die het publiek, zowel luisteraars, lezers als kijkers, kan boeien.

2.4.4. Tv-journalistiek en storytelling

In Ekström (2000) wordt ook duidelijk dat bij storytelling een plot op een specifieke manier naar voor wordt gebracht. In **tv-journalistiek** wordt zelfs gespeeld met één of meerdere plots en drama. Door het gebruik van allerlei visuele en geluidseffecten heeft het medium televisie dus veel potentieel om een verhaal te dramatiseren. Zo kan er zowel plezier als spanning gecreëerd worden.

Volgens de auteur hebben deze verhalen sterke overeenkomsten aangaande kenmerken van journalistieke teksten. Beide bestaan uit verschillende elementen die een bepaalde volgorde krijgen door de verteller of journalist. Deze volgorde stuurt de inhoud en haar betekenis, drukt relaties, beweegredenen en consequenties uit. De spanning wordt ook hierdoor opgebouwd wat uiteindelijk tot een dramatisch einde leidt. Een tweede overeenkomst is dat ze vaak meerdere karakterrollen bevatten zoals goed-slecht, dader-slachtoffer, held-schurk. Beide bestaan uit meerdere delen waarbij indicaties in het verhaal uiteindelijk leiden tot de inhoud en/of een boodschap. Ze hebben allebei een einde of besluit waar het verhaal rond draait. Vaak komt dit naar voor als een oplossing

voor een probleem of conflict. Hun laatste overeenkomst bevindt zich op het vlak van de verschillende niveaus waarop ze worden afgespeeld. De verhalen kunnen zich tegelijkertijd afspelen. In dit geval wordt vaak gewerkt met een frame waarin een verhaal verteld wordt over een ander verhaal.

Een tip die de auteur meegeeft om een goed onderwerp te vinden is om een verhaal te zoeken dat zich leent tot dramatisering. Daarom is het belangrijk voor de journalist om in zijn proces van nieuwsgaring op zoek te gaan naar dat drama om er na een goed verhaal te kunnen vertellen. Het blijft natuurlijk ook belangrijk dat het verhaal overeenkomt met de gebeurtenissen. Daarom maakt de journalist het best gebruik van feitelijke gegevens, interviews, studiogasten, enzovoort.

Buiten de sterke overeenkomsten geeft Ekström (2000) ook aan dat er ook enkele verschillen zijn tussen vertellers en journalisten. Een verteller heeft een verhaallijn en elementen van drama in zijn hoofd. Op basis daarvan gaat de verteller zijn materiaal selecteren. De journalist daarentegen gaat zijn materiaal selecteren op basis van wat zij denken dat mensen willen en/of moeten weten.

Toch heeft ook de journalistiek genoeg potentie om het publiek te betrekken door in te spelen op empathie, identificatie en de spanning om het einde van het verhaal te weten te komen. Kant-en-klare plots en duidelijke karakters kunnen er dan weer voor zorgen dat het publiek de realiteit, zichzelf en anderen beter begrijpt. Er wordt een soort orde gecreëerd in de chaos van onze realiteit en interpretaties en relaties uit het echte leven worden erdoor versterkt. Daarnaast is het ook cruciaal om het publiek te overtuigen dat het verhaal echt gebeurd is. Daarom moeten verhalen geloofwaardig, redelijk en niet per se alles omvattend gepresenteerd worden. (Ekström, 2000)

2.4.5. De graphic novel

De **graphic novel**, ook wel beeldroman genoemd, is een stripverhaal dat is uitgegeven in boekvorm. Omdat de graphic novel literaire kwaliteiten bevat, wordt het ook wel een striproman genoemd. (Vanoosthuyze, 2010) In *De onstuitbare opkomst van de graphic novel* uit het magazine Schrijven Online (2008) wordt de graphic novel 'literair beeldverhaal' genoemd, waarbij ze impliceren dat er ook niet-literaire beeldverhalen zijn.

Definiëring en afbakening lijkt dus in de eerste instantie een kwalitatieve zaak te zijn.

Het verhaal wordt overgebracht door een **combinatie van tekst en grafische elementen**, meestal in stripvorm. Tekst en beeld gaan dus hand in hand in een graphic novel. Ze vullen elkaar aan, versterken elkaar en spelen op alle mogelijke manieren op elkaar in. De lay-out van de kaders is hier even belangrijk als de inhoud. Zo worden specifieke verhaalelementen benadrukt als dit nodig is. (Fingeroth, 2008)

In tegenstelling tot strips zijn graphic novels uitgebreider. Dit delen zowel Fingeroth (2008) als Lyga en Lyga (2004) mee. Graphic novels bevatten ingewikkelde en uitgebreide verhaallijnen (een complexer verhaal), wat zich meestal in zo'n 70-tal pagina's vertaalt (een grotere productiewaarde). De personages hebben ook vaak een grote psychologische diepgang. Ze zijn ook dikwijls in het zwart-wit gedrukt, alhoewel er tegenwoordig ook veel in kleur gedrukt worden. Een graphic novel kan zowel humoristisch, spannend als emotioneel zijn. Het behandelt serieuze en vaak persoonlijke thema's bvb. het autobiografische *Persepolis* (M. Satrapi), maar evengoed historische, zoals in *Maus* (A. Spiegelman) over de Holocaust of in *Afspraak in Nieuwpoort* (I. Adriaenssens) over WO I, fantastische inhouden zoals in *Twilight* (S. Meyer), of ze zijn gebaseerd op actuele gebeurtenissen, zoals 9/11 in *The 9/11 report* (S. Jacobson) of de dood van Elvis Presley in *De autobiografie van Elvis*.

Over de benaming 'graphic novel' zal er altijd enige vorm van onenigheid bestaan. Ook welke soorten graphic novels er zijn, is een twistpunt. Onderstaande indeling van de graphic novel op basis van het intrinsiek kenmerk (de inhoud) en een extrinsiek kenmerk (de vorm) is gebaseerd op het boek van McCloud (1993) en de masterproef van Geerts (2008).

2.4.5.1. Een intrinsiek kenmerk : de inhoud

2.4.5.1.1. Fictie

Fictionele of verzonnen verhalen worden onderverdeeld in superheldenverhalen, human interestverhalen, manga en aanpassingen of spin-offs. Superheldenverhalen gaan over één of meerdere personages die bekend zijn voor de meeste lezers zoals Superman, Batman,

Spiderman, enzovoort. Human interestverhalen kunnen over verschillende onderwerpen gaan, maar zijn vergelijkbaar met de traditionele fictionele verhalen. De manga is een type graphic novel dat is voortgekomen uit Japanse strips als uitvloeisel van anime. Aanpassingen of spin-offs zijn verhalen over een bekend personage van een film, klassieke literatuur of populaire cultuur aangepast in grafische vorm.

2.4.5.1.2. Non-fictie

Non-fictieve of niet verzonden verhalen worden onderverdeeld in journalistieke en autobiografische graphic novels. **Journalistieke graphic novels** gaan vaak over satirische vragen, politieke systemen of sociale moralen. Het zijn niet echt romans. Ze spelen zich vaak af in de natuur en zijn verteld in beeldende vorm. De **journalistieke strip** of journalistieke graphic novel kan dus gezien worden als een subgenre van de graphic novel. Een voorbeeld van een journalistieke strip is *Onder Palestijnen* van Joe Sacco of *Doel* van Jeroen Janssen, mijn onderzoekssubject. De **autobiografische graphic novel** draait rond eigen ervaringen van stripauteurs. Thema's die hier dikwijls terugkomen zijn eenzaamheid, jeugdtrauma's, relatieproblemen. Een voorbeeld hiervan is *Jaren van de olifant* van Willy Linthout, de tekenaar van de strips van Urbanus.

2.4.5.2. Een extrinsiek kenmerk : de vorm

Wat betreft vorm kunnen graphic novels onderverdeeld worden in verhalen in zwart-wit en in kleur. Oorspronkelijk werden strips, later graphic novels, in het zwart-wit gedrukt. Dit was enerzijds om zich te onderscheiden van de andere genres. Vroeger werden strips namelijk in de winkels verkocht samen met drugs, sigaretten, enzovoort. Ze verkochten niet goed en werden niet geaccepteerd door de maatschappij. Auteurs van strips en graphic novels hadden dus niet het geld om hun verhalen in kleur te drukken. Zwart-wit was voor hen kostenbesparend.

Anderzijds beweert men dat graphic novels of strips in het zwart-wit werden gedrukt om de 'slechte' tekenkunsten van de journalisten te verbergen. Zij hielden zich ook meer bezig met schrijven en niet echt met tekenen.

2.4.6. Conclusie

Het journalistiek product, nieuws, is volgens McQuail (2000) gebaseerd op de manier van vertellen vroeger. Er zijn heel wat gelijkenissen tussen verhalen en nieuws: de verhalende vorm met hoofd- en bijrollen, een aaneenschakeling van gebeurtenissen, helden en schurken, de begin-midden-einde structuur, bekende plots en dramatische wendingen. Zowel journalisten als verhaalvertellers gebruiken ook technieken om stemming, spanning, opwinding, conflict en contrast te creëren. Deze technieken zorgen ervoor dat emoties bij het publiek worden aangewakkerd.

Journalisten hanteren **vaste genres** in hun berichtgeving: een nieuwsbericht, nieuwsverhaal, verslag, interview, reportage, achtergrondverhaal, recensie, opinieverhaal, commentaar, column, profiel, portret en necrologie. Volgens Kussendrager en van der Lugt (2007) heeft deze vorm van genreaanduiding vier functies: de herkenbaarheid van de auteur, de bedoeling van de krant, de herkenbaarheid voor de lezer en de variatie in de krant. Toch is op te merken dat vandaag de dag vaker een tendens van genrevermenging is.

Voornamelijk dankzij de digitalisering is er tegenwoordig sprake van vervaging van grenzen op alle niveaus. **Convergentie** gaat om het samenkomen van technologieën en media die voorheen gescheiden waren. Zowel op inhoudelijk vlak als op technologisch vlak is er convergentie opgetreden. Met technologische convergentie wordt bedoeld dat grenzen vervagen tussen kabel en telefonie, tv-toestellen en computers. Inhoudelijke convergentie gaat vooral om het vervagen van grenzen tussen genres. Genres vormen samen nieuwe combinaties als infotainment, docudrama, reality soap. Vaker is er ook sprake van integratie van geluid, tekst, beeld en film. Deze vormen van convergentie en genrevermenging vragen om een crossmediale journalist die van alle markten thuis is. Redacties werken namelijk steeds meer crossmediaal. (de Smaele, 2013)

Naast deze vaste genres zijn er ook tal van **alternatieve genres** die journalisten hanteren, bijvoorbeeld new journalism, een vorm van creatieve non-fictie uit de periode 1960 tot 1970. Volgens Caulley (2008) zijn er heel wat gelijkenissen tussen journalistiek en creatieve non-fictie. Beide zijn gebaseerd op concrete, realistische scènes. Deze scènes geven het verhaal beweging en geven de lezer het gevoel dat ze een ooggetuige van de

feiten zijn. Beide willen ook zo veel mogelijk zintuigen aanspreken en willen door te spelen met woordkeuze, zinslengte, zinstype, beschrijvingen, reflecties en dialogen het verhaal aantrekkelijker maken. Toch zal bij creatieve non-fictie het verhaal niet altijd even evenwichtig of objectief zijn als bij de journalistiek, alhoewel er wel sprake is van een streven naar accuraatheid, eerlijkheid en waarheidsgetrouwheid.

Toch staat journalistiek niet helemaal gelijk aan **storytelling** naar de mening van Ekström (2000). Het doel van journalisten is om relevante, betrouwbare informatie naar het publiek te brengen. Het doel van storytelling daarentegen is om het publiek te betrekken door opwindende, dramatische verhalen te vertellen. Bij journalisten is de derde partij de betrouwbare en deskundige bronnen, maar bij storytelling is de derde partij een reeks personages in het verhaal. Desalniettemin kunnen journalisten naast informant van het publiek en kritische waakhond van politieke en zakenelites ook functioneren als verhaalvertellers.

Ook tussen tv-**journalistiek** en storytelling ziet Ekström (2000) heel wat gelijkenissen. Beide gaan over gebeurtenissen die in een bepaalde volgorde verteld worden. Die chronologie stuurt de inhoud en de betekenis van het verhaal, drukt relaties, beweegredenen en consequenties uit. Allebei bevatten ze meerdere karakterrollen als goed-slecht, held-schurk. Er wordt ook telkens spanning opgebouwd, vaak door indicaties te geven, om tot een einde of een besluit te komen. Dat einde of besluit is vaak dramatisch van aard. Bij beide is er ook de mogelijkheid dat verhalen zich tegelijkertijd afspelen (een verhaal in een verhaal).

Maar toch duidt de auteur aan dat een journalist niet altijd als een verhaalverteller denkt. Ekström (2000) merkt op dat vertellers informatie selecteren vanuit een verhaallijn en elementen van drama die ze al in hun hoofd hebben. Journalisten daarentegen selecteren informatie op basis van wat zij denken dat het publiek wil of moet weten. Desondanks dit verschil moeten journalisten niet onderdoen op het vlak van het betrekken van het publiek. Zij kunnen ook inspelen op empathie, identificatie en spanning. Tv-journalistiek heeft ook heel wat potentie om te dramatiseren door visuele en geluidseffecten te gebruiken.

Een laatste alternatief genre is de **graphic novel**. Een graphic novel is een stripverhaal dat uitgegeven is in boekvorm. (Vanoosthuyze, 2010) Het is een combinatie van tekst en

beeld, zoals een strip, maar bevat literaire kwaliteiten. Fingerroth (2008) geeft aan dat graphic novels een ingewikkelde, uitgebreide verhaallijn en hun personages een diepere psychologische diepgang bevatten. De thema's die aan bod komen, zijn serieuzer dan die van strips en zijn vaak persoonlijker, historisch of gebaseerd op actuele gebeurtenissen. Graphic novels kunnen inhoudelijk onderverdeeld worden in fictieve en non-fictieve verhalen. Fictieve verhalen kunnen superheldenverhalen, aanpassingen of spin-offs, human interestverhalen of manga zijn. In non-fictieve verhalen onderscheidt hij journalistieke en autobiografische verhalen. De journalistieke verhalen gaan vaak over satirische vragen, politieke systemen of sociale moralen. Autobiografische verhalen gaan over eigen ervaringen van de stripauteurs. De journalistieke strip kan gezien worden als een mengvorm van deze twee onderverdelingen. Vormelijk kunnen graphic novels zowel in kleur als in zwart-wit gedrukt worden. (McCloud, 1993; Geerts, 2008)

3. Onderzoeksdoel

De onderzoeksvragen waarop in deze masterproef een antwoord geformuleerd worden, zijn de volgende:

1. Wat zijn de belangrijkste elementen in het productieproces van de journalistieke strip *Doel* van Jeroen Janssen?
 - a. Op welke punten vertoont dit productieproces gelijkenissen met het journalistieke productieproces?
 - b. Op welke punten vertoont het verschillen?
 - c. In welk opzicht past de keuze van het productieproces in deze tijd? (genrevermenging)

2. Welke rol of functie schrijft Jeroen Janssen toe aan zichzelf en zijn beroep?
 - a. Welke rol of functie schrijft Jeroen Janssen toe aan *Doel*?
 - b. Op welk vlak komt deze rolopvatting overeen met de journalistieke rolopvattingen?
 - c. Op welk vlak verschilt deze rolopvatting ervan?

Het doel van dit onderzoek is om een blik achter de schermen te bieden van het productieproces van een journalistieke strip, meer bepaald *Doel* geschreven door Jeroen

Janssen. Om de link te maken naar de journalistiek, wordt ook het productieproces en de rolopvattingen van deze (strip)tekenaar/schrijver vergeleken met het journalistieke productieproces en rolopvattingen. Daarbovenop wordt kort de hybriditeit i.v.m. genrevermenging bekeken, wat de journalistieke strip typisch voor deze tijd maakt.

Dit ‘genre’ is een heel actueel thema. De meest gekende naam in dit vakgebied is Joe Sacco. Het is vanzelfsprekend dat zijn producten journalistieke strips worden genoemd aangezien hij zelf een journalistieke opleiding gevolgd heeft en die lijn er ook duidelijk in te zien is. Hij wordt ook vaak ‘vader van de journalistieke strip’ genoemd omdat hij in zijn werk zijn achtergrond als journalist en reporter gebruikt. In het verleden ging alle aandacht dan ook naar Sacco. In 1996 ontving de Amerikaanse ‘grafische’ journalist Joe Sacco de American Book Award voor zijn werk *Palestine*. Hierin tekende hij zijn persoonlijke ervaringen neer van een reis naar de bezette Palestijnse gebieden in het Midden-Oosten in begin jaren negentig. Joe Sacco heeft al veel media-aandacht gekregen. Het werk van Joe Sacco werd dan ook voor verscheidene studies gebruikt als basiswerk, bijvoorbeeld voor het masterproefonderzoek van Neirinckx (2011) of Sanders (2007).

Toch is er nog een groot deel van dit vakgebied onbewandeld terrein en daarom wil ik graag mijn steentje bijdragen met mijn explorerend onderzoek rond een Belgische tekenaar.

Bij voorgaande onderzoeken ging er ook veel aandacht naar het product, maar veel minder naar de producent en het productieproces. Op dit punt is mijn onderzoek naar het productieproces van *Doel* van Jeroen Janssen wetenschappelijk en maatschappelijk relevant.

4. Onderzoeksaanpak

Dit onderzoek naar het productieproces van de journalistieke strip *Doel* is explorerend van aard. Aan de start lag er een **verkennend interview** met Jeroen Janssen om de auteur en zijn werk wat beter te leren kennen. Daarna werd er **literatuur** verzameld rond de journalistieke rolopvattingen, het productieproces en het journalistiek verhaal. Wat betreft de journalistieke strip is er weinig literatuur te vinden om theoretische kennis te vergaren. De ene journalistieke strip is de ander niet en dus is het niet gemakkelijk om een structuur

te zien in dit 'genre'. Bovendien is er nog geen vaste term geplakt op wat de journalistieke strip precies is. Het is dan ook niet eenvoudig om literatuur rond de journalistieke strip als genre te vinden. Bij het verzamelen van literatuur werden daarom in dit onderzoek een aantal standaardwerken grondig doorgenomen en als basis gebruikt.

De wetenschappelijke methode waar in dit onderzoek van is gebruik gemaakt, is de **casestudy**. Aangezien één case diepgaand werd bestudeerd in zijn context, nl. de journalistieke strip *Doel* van Jeroen Janssen, was volgens Wester, Renckstorf en Scheepers (2006) een casestudy de beste methode om mijn onderzoek aan te pakken. De keuze voor Jeroen Janssen lag voor de hand. Janssen is een Vlaamse striptekenaar die met *Doel* over een actueel non-fictief conflict schrijft. Zoals blijkt uit Bijlage 1 kreeg Janssen ook al heel wat persbelangstelling met zijn boek. Daaruit blijkt ook dat hij wel degelijk herkend wordt als een stripjournalist.

De fase van verzamelen en verwerken verliepen daarbij niet strikt gescheiden. Er is ook niet één enkele waarneming- of analysetechniek. Enerzijds wordt in het onderzoek gebruik gemaakt van een **kwalitatieve** aanpak door **interviews** af te nemen van Jeroen Janssen over zijn rolopvatting, het productieproces en zijn routines. Om de vergelijking te maken met journalisten werd literatuur geraadpleegd rond hun rolopvattingen, productieproces en routines. Het interview heb ik afgenomen op plaatsen waar Jeroen Janssen zich op zijn gemak voelde: in *Doel* waar zijn persvoorstelling doorging en bij Jeroen Janssen thuis in Ledeberg. Aan het interview werd begonnen zonder vooronderstellingen. Tijdens het interview werd zowel gebruik gemaakt van een geluidsopname als notities bij het verwerken van die gegevens. De opgestelde vragenlijst is te vinden in Bijlage 2 en de transcriptie van het volledige interview in Bijlage 3. De vragenlijst is een topiclijst waarin de onderverdeling profiel, rolopvatting, proces en product terugkomen. Buiten de topiclijst zijn er nog enkele lijnen die duidelijk moeten maken hoe Janssen zichzelf als persoon positioneert. De vragen werden beantwoord in de volgorde van de topiclijst en de antwoorden werden gecodeerd door de manier van voorkomen in de topiclijst. Ook al wordt in deze masterproef grotendeels gefocust op het productieproces, toch zal het product de journalistieke strip zelf ook betrokken worden in de resultaten.

Anderzijds werd kwantitatief bronnenonderzoek verricht, meer specifiek een **kwantitatieve inhoudsanalyse**. In dit onderdeel worden de bronnen van de strip in kaart gebracht. Er wordt een onderverdeling gemaakt in elitebronnen, getuigen en vox pops, maar ook in mannen, vrouwen en groepen. Daarbovenop focuste ik op de aan- of afwezigheid van het journalistieke principe van hoor en wederhoor.

5. Resultaten

Op 18 april 2014 ontmoette ik Jeroen Janssen (51 jaar) in zijn huis in Ledeberg om een diepte-interview af te nemen rond zijn journalistieke strip *Doel*. J. Janssen studeerde Vrije Grafiek aan Sint-Lucas te Gent en werkt momenteel halftijds als tekenaar en halftijds in een bibliotheek.

5.1. Het product

5.1.1. Doel en doelpubliek

Met deze journalistieke strip wou hij vooral **bereiken** dat mensen die nog nooit over Doel gehoord hadden dezelfde ervaring kregen als hij daar zelf gehad heeft. Hij liep in Doel rond, keek met zijn ogen en was vastbesloten om dit over te brengen naar zijn lezers. Hij wil vooral beschrijvend vertellen zodat het lijkt alsof de lezer zelf ter plaatse was.

“Mijn ervaring daar was dat je huizen ziet kapot gaan, dat er toch nog mensen wonen en dat het eigenlijk een hele mooie streek is met heel veel mogelijkheden. Die mooie streek wordt zomaar kapotgemaakt door de plannen van de Vlaamse regering” vertelt hij, *“en het deed me pijn om dit te zien. Ik wil dat mensen die mijn boek lezen sympathie krijgen voor de mensen die er wonen.”*

Hij maakt wel onmiddellijk duidelijk dat zijn boek geen pamflet is. Hij wou simpelweg zijn gevoelens bij dit gebeuren overbrengen naar de lezers en dacht dat zij misschien op dezelfde manier zouden reageren als hij.

“Ik heb wel via via gehoord dat Van Peel er niet echt zijn mening door veranderd heeft. Van Peel zou een tijdje geleden een strip hebben voorgesteld over Doel, over de uitbreiding van de haven. Hij zou het in zijn speech gehad hebben over de

kinderen van het licht en de kinderen van de duisternis. Daarbij zouden de kinderen van de duisternis diegene zijn die de uitbreiding van de haven tegenwerken”, weet Janssen te vertellen.

Hij durft niet zeggen dat het als tegenreactie was op zijn boek, maar hij heeft wel een vermoeden dat Van Peel tijdens de speech in zijn achterhoofd moet gehad hebben dat er nog een andere strip over Doel bestond waar hij geen vinger in de pap te brokken had gehad.

“Hij zal bij mijn boek wel iets gevoeld hebben, misschien niet zo positief maar toch. De bewoners van Doel zelf zijn erg blij met mijn boek omdat ze op die manier eens in beeld komen als mensen die ook proberen iets te maken van hun leven”, glimlacht hij.

Janssen had van in het begin niet echt een specifiek **doelpubliek** voor ogen. *“Ik heb een boek geschreven dat ik zelf zou willen lezen en dan hoop ik dat er nog mensen zijn zoals ik die zo’n boeken willen lezen”,* verkondigt hij trots. Gedurende het proces bleek dat het boek gericht is naar lezers vanaf 15-16 jaar. Het is voor mensen die iets met Doel hebben of die geïnteresseerd zijn in het thema. *“Het is voor mensen die iets interessanter zoeken dan een Suske en Wiske”,* voegt hij eraan toe. Toch heeft hij tijdens het proces niet echt rekening gehouden met een bepaald doelpubliek. Hij was wel vastbesloten om enkel en alleen kwaliteit aan te bieden in de vorm van goede teksten en tekeningen.

5.1.2. De journalistieke strip Doel

Janssen noemt zijn boek een **verhaal** eerder dan een strip. Zijn verhaal bevat een boodschap die strips vaak niet bevatten. *“Ik weet, er bestaan heel goede strips, maar 99% van de strips zijn fabeltjes ter ontspanning”,* zegt Janssen. Het draait voor hem meer om de diepgang, een uitgewerkt verhaal. De tekeningen maken volgens Janssen het verschil tussen zijn boek en een gewone roman.

Hij parafraseert daarbij Sacco:

“Het gaat over de modder in Palestina die hij altijd tekent. Als je dat in een tekst schrijft, kan je dat één keer vermelden door te zeggen dat er modder in de straten van Gaza ligt en dat is het. Maar in een tekening kan je die modder telkens opnieuw tekenen, het op iedere pagina herhalen. Om de sfeer van een plaats over te brengen, werkt dat beter dan enkel tekst.”

Hij ziet ook wel een verband tussen zijn boek en sommige documentaires op televisie over mensen en hun leefomstandigheden en met reportages over gewone mensen.

Voor hem is duidelijk zowel de **tekst** als het **beeld** cruciaal. *“Het gaat soms vooral om de wrijving tussen het beeld en de tekst. Ik heb graag dat het een beetje botst”* geeft hij aan, *“en zonder de tekst heb je maar de helft van het verhaal.”* Hij duidt op het feit dat het belangrijk is om meer dan één zintuig te gebruiken. *“Om zo goed mogelijk een sfeer over te dragen, moet je alle middelen inzetten die je ervoor kan gebruiken,”* zegt Janssen, *“en het is dus een gemis dat ik moeilijk geluiden of geuren in mijn verhaal kan stoppen.”* Hij prijst zichzelf ook gelukkig dat hij kan tekenen en is van mening dat je je talenten moet gebruiken.

De vorm van de journalistieke strip stond vooraf wel al vast. Na de stripreeks voor het Franse magazine XXI wist Janssen zeker dat hij vooral tekeningen ter plaatse wou maken en veel minder in zijn atelier. *“Als je ergens bent en je tekent iemand of iets vóór je, dan blijft daar meer van over in je tekening. Het lijkt wel of je een stukje van daar meeneemt”*, verklaart Janssen. Soms knipt Janssen stukjes uit de tekening of laat hij tekeningen overlappen, maar eigenlijk laat hij bewust de tekening zoals hij ze ter plaatse gemaakt heeft. De grote lijnen van de journalistieke strip werden ook al snel uitgezet toen hij een namiddag met zijn stiefzoon en uitgever rond de tafel gezeten had. *“Maar ondertussen had ik al 75% van de tekeningen en het verhaal”*, lacht hij zelfzeker. *“Vanaf dan ging het dus vooral om zaken schrappen en hier en daar wat toevoegen.”*

Het verhaal zelf is grotendeels **chronologisch** opgebouwd met tussendoor enkele korte hoofdstukken over één of meerdere inwoners van Doel die minder chronologisch verlopen. Er is ook nog het verhaal van Sjarel en Marcella, de oudste bewoners van Doel, dat steeds opnieuw terugkomt en als rode draad door het verhaal loopt. Zelf is Janssen geen personage in zijn verhaal. Hij heeft bewust gekozen om naar de achtergrond te

verdwijnen. *“Het verhaal gaat niet over mij dus heeft het geen enkel voordeel om jezelf in het verhaal te tekenen of te schrijven”*, licht hij toe. Hij functioneert eerder als een soort vlieg op de muur en laat de lezers door zijn ogen alles observeren.

5.2. Rolopvatting van Jeroen Janssen

Janssen heeft altijd al twee beroepen gehad. Zo heeft hij al zijn hele leven in een bibliotheek gewerkt en de rest van de tijd is hij tekenaar. Zijn werk als tekenaar zou zo’n drie kwart van zijn tijd innemen, verklaart hij zelf, alhoewel dat theoretisch onmogelijk lijkt door de halftijdse job in de bibliotheek. In zijn tekenen ziet hij zichzelf als een **getuige** die rond zich kijkt en dat probeert weer te geven in zijn tekeningen.

Dat hij een rol in de maatschappij vervult met zijn boeken vindt hij veel gezegd. Hij vermoedt namelijk dat hij niet zo’n groot publiek bereikt met zijn boeken zodat hij de maatschappij ermee zou kunnen veranderen. Toch is hij ervan overtuigd dat het zijn taak is om te tekenen over bepaalde thema’s. Vaak ziet hij zaken die fout gaan of beter kunnen en dan tekent hij dat en schrijft hij erover. *“Dat is het enige wat ik kan doen”*, zegt hij. Toch is de publieke opinie beïnvloeden helemaal niet zijn hoofddoel als tekenaar, ook al kan dit onrechtstreeks wel gebeuren door de ‘gevoelige’ onderwerpen die hij aankaart. *“Het is ook iets anders dan aan de kant zitten en zwijgen,”* verklaart Janssen, *“want als ik teken, kan het gebeuren dat de ideeën van de lezers beïnvloed worden. Dit is zeker niet altijd het geval.”* Hij wil eerder bereiken dat mensen zaken zien die zij misschien niet weten of zelf niet zien.

Hij ziet zichzelf vooral als een **vertegenwoordiger van zichzelf**. *“Als ik dan sympathie heb voor sommige mensen in Doel zal dat wel uitkomen in mijn tekeningen”*, zegt Janssen. Onrechtstreeks kan hij dus ook gezien worden als een **vertegenwoordiger van de inwoners van Doel**. Daarbij komt ook de rol van een soort **waakhond** van de plaatselijke autoriteiten aan bod. Hij schrijft nu eenmaal over een thema dat soms vergeten wordt en op deze manier een ander publiek bereikt. Mensen die vroeger misschien niet over Doel en de situatie daar nadachten, waren plots geïnteresseerd om er naartoe te gaan of om er een mening over te vormen.

In een bepaald opzicht kan zien hij zichzelf ook als een **journalist**, maar vooral als een journalist die over gewone mensen schrijft, die nieuwsgierig is en veel te weten wil komen over wat hij ziet en wat erachter zit. Hij geeft ook aan dat hij probeert om verschillende kanten van een verhaal te horen. Hij heeft bijvoorbeeld voor zijn boek inspanningen gedaan om mensen van de haven te zien, ook al waren ze er niet altijd even happig op. Als die mensen hem niet willen spreken, schrijft hij dat ook zo neer in zijn boeken.

Toch vindt hij zichzelf nog het meest terug in de rol van **verhaalverteller**. In dit geval gaat hij op een routineuze manier te werk door naar mensen te luisteren en hun verhaal aan een groter publiek te vertellen.

5.3. Productieproces *Doel*

Jeroen Janssen is niet zomaar ineens op het idee gekomen om over *Doel* een journalistieke strip te schrijven. Janssen stapte zelf naar het driemaandelijke Franse magazine XXI met de vraag of hij iets van betekenis kon hebben voor hen, in de vorm van tekeningen. Nadien belandde hij op de redactie van het tijdschrift waar ze onmiddellijk gecharmeerd waren door Janssen. Zelf had hij liever iets over Afrika geschreven, maar daar dacht de redactie anders over. De redactie wou dat hij een verhaal van een dertigtal pagina's schreef over een exotisch land waar ze in Frankrijk nog geen weet van hadden. Al snel belandde Jeroen Janssen bij Vlaanderen. In zijn speurtocht naar een specifiek thema, waar hij vrij in was, zocht hij naar een plaats waar veel problemen van Vlaanderen terug te vinden waren. Zo kwam hij bij *Doel* uit waar problemen van economie en ecologie voortdurend botsen. De beslissing om over *Doel* te schrijven en niet iets anders typisch Vlaams was dan ook een heel bewuste keuze van Janssen. Als een thema hem eenmaal weet te boeien, wil hij er ook echt iets over maken ook al is er niet altijd iemand in geïnteresseerd. Maar na de publicatie van het verhaal in XXI bleef Janssen met een leeg gevoel achter. Hij was nog lang niet uitverteld over *Doel* en besloot het daarom verder uit te werken in de journalistieke strip *Doel*.

5.3.1. Aanpak

Hij hecht veel belang aan het ter plaatse tekenen in zijn **schetsboek**, wat kan gezien worden als een **routine** van Janssen. Terwijl hij dat doet **vertellen** mensen hem zaken die hij al dan niet interessant vindt om in zijn boek te gebruiken.

“Misschien dat ik niets doe met 80% van wat ik hoor, maar er zijn zo een paar zaken gezegd waarvan ik wist dat ik ze sowieso zou gebruiken, soms letterlijke quotes. Soms wist ik ook op voorhand wat ik iemand wou horen vertellen, als ik het verhaal al kende, maar ze wilden ook niet altijd”, vertelt hij.

Een goede band opbouwen met de inwoners van Doel vindt Jansen heel belangrijk. Hoe beter de band wordt, hoe lossier mensen worden en hoe meer ze hem vertellen. Als ze dan nog niet willen praten over iets, dan probeert hij ook niet om hen te overtuigen van het tegendeel. Hij schrijft in dat geval simpelweg over wat ze hem dan wel vertellen. Het schrijven gebeurt ook nooit tijdens maar altijd na de gesprekken, in de vorm van nota's en soms in grote lijnen over alles wat hij interessant vond om niet te vergeten. *“Soms zegt iemand iets, een quote die ik me nog letterlijk herinner en dan gebruik ik die graag”,* verkondigt hij. Tijdens het gesprek maakt hij nooit foto's, hij tekent altijd en luistert vooral naar de mensen. Hij neemt bewust de gesprekken niet op en ziet het praten met de mensen in Doel ook eerder als gewone **gesprekken** en niet als interviews. Hij vindt dat de mensen zich meer op hun gemak voelen en dat gesprekken daardoor spontaner verlopen. Pas later, soms veel later verwerkt hij de nota's in zijn kladblok tot een betere, vlottere tekst. Een thema op deze manier aanpakken en uitwerken verloopt op een **routineuze manier**.

Om informatie verzamelen, prefereert Janssen het persoonlijk contact met de inwoners van Doel en anderen. *“Ik schrijf over mensen en dus vind ik dat het allerbelangrijkst”,* licht hij toe. Ook telefonisch contact of via mail of brief staat hoog aangeschreven, vooral voor mensen die te ver weg wonen. Belgische media en persberichten houdt hij ook in het oog, vooral om nieuws over Doel te lezen en soms deed hij hieruit inspiratie op. Toch wou hij hiermee vooral te weten komen wat er in Doel aan de hand was, wat actueel was, of er nieuwe vonnissen in heel die gerechtsslag waren, enzovoort. *“Persberichten werden meestal verstuurd door Doel 2020 en meestal waren dat zaken die daarna in de krant*

stonden”, vertelt Janssen. Hij raadpleegde ook archieven, boeken en andere papieren bronnen om achtergrondinformatie te hebben als hij mensen in Doel over iets hoorde praten.

Janssen geeft aan dat hij in de mate van het mogelijke de informatie die hij kreeg van de bewoners van Doel **controleerde**. Hij hoorde af en toe bij een derde persoon om te controleren of het wel waar was wat hij van iemand gehoord had. Maar die persoon kon op zijn beurt ook de waarheid verbergen, leugens vertellen of ze bevestigen, bedacht Janssen. *“Je kan nooit zeggen dat je dé waarheid kent”*, vermoedt hij. Soms vergeleek hij wat hij hoorde ook met wat in officiële teksten stond.

Zoals elke schrijver had ook Janssen van de uitgever een **deadline** gekregen wanneer het boek klaar moest zijn. Aan de journalistieke strip *Doel* heeft hij uiteindelijk in totaal twee jaar gewerkt. In het productieproces zijn er volgens hem niet echt fasen te onderscheiden.

“Hoe dichterbij de deadline kwam, hoe meer georganiseerd het werd. In het begin was het gewoon naar Doel gaan, tekenen en schrijven. Als ik thuis was, was het wel zoeken naar de vorm van het boek want pas dan kon ik beginnen schrijven en tekeningen maken”, geeft Janssen mee.

Het enige wat hij altijd op voorhand plande was of hij één, twee dagen tot een week naar Doel ging. Als hij er eenmaal was, tekende hij de hele tijd. De stroom aan informatie die hij kreeg, stopte ook nooit.

“Zelfs op het einde toen mijn boek bijna bij de drukker was, kwam er nog informatie die ik belangrijk vond om te schrijven, zoals de brand van het huis van Marcella. Die pagina is er op het allerlaatste moment nog bijgekomen”, geeft Janssen toe.

Janssen moet bekennen dat hij heel **vrij** was in de uitwerking van zijn verhaal. Hij, zijn stiefzoon en de uitgever hebben wel eens een namiddag samen gezeten om de grote lijnen uit te schrijven, maar op dat moment had Janssen al heel wat materiaal verzameld. Tijdens het schrijfproces heeft hij ook niet veel contact gehad met de uitgever. Af en toe gaf de uitgever wel eens zijn mening over bepaalde zaken die hij graag in het boek wou,

maar het contact ging vooral over technische zaken zoals bijvoorbeeld het formaat van de pagina of hoe zwart de tekst moest zijn. Natuurlijk heeft de uitgever ook een exemplaar nagelezen als het klaar was, maar hij had nooit veel op te merken volgens Janssen. Niemand heeft zijn werk echt moeten goedkeuren vóór publicatie en niemand heeft hem tijdens het proces in een bepaalde richting gestuurd. Zijn stiefzoon heeft wel wat inspraak gehad in de vorm en in de tekeningen die ze al dan niet gebruikten. Zijn stiefzoon heeft namelijk voor de lay-out gezorgd omdat hij dat graag wou doen en hij er veel talent voor heeft volgens Janssen.

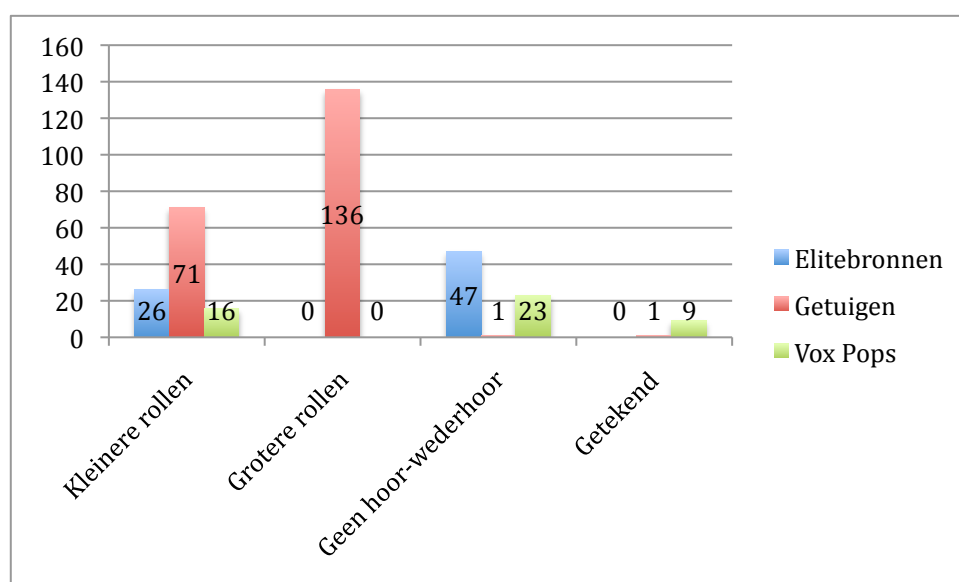
Janssen heeft zijn verhaal ook laten nalezen door een paar collega-schrijvers omdat hij dacht dat zij er iets interessant over zouden kunnen zeggen. Zij zeiden bijvoorbeeld dat sommige zaken te veel herhaald werden of niet interessant waren. Toch was het Janssen die altijd het laatste woord had. *“Soms vind ik zelf iets belangrijk en ziet iemand dat niet. Dat wil dan zeggen dat ik het nog wat meer moet uitwerken”*, verduidelijkt Janssen. Hij loste dit dan op door bijvoorbeeld nog zo’n twee of drie zinnen toe te voegen waardoor het duidelijk werd waarom hij het zo belangrijk vond.

Zelf bladerde hij het op het einde regelmatig eens door. Hij las het wel niet meer grondig van het begin tot het einde. Hij was namelijk van mening dat hij het tijdens het proces al genoeg had herlezen op fouten zoals bijvoorbeeld woorden die ontbraken of op de verkeerde plaats stonden en schrijffouten.

5.3.2. Bronnengebruik

De bronnen in de journalistieke strip *Doel* werden onderverdeeld in drie groepen: getuigen, elitebronnen en vox pops. Deze categorieën werden overgenomen van het onderzoek van Vandenberghe, d’Haenens & Van Gorp (2013). In mijn onderzoek werd geteld hoeveel van elke groep in de strip aan het woord kwamen, een dialoog startten. Als een getuige, elitebron of vox pop meermaals aan het woord kwam, werd het vermenigvuldigd met dat getal. Er werden ook grote en kleine rollen onderscheiden. Onder grote rol wordt verstaan dat een bron minimum 5 keer aan het woord komt. Een bron wordt als kleine rol gezien als hij of zij minder dan vijf keer aan het woord komt. In Grafiek 3 valt onmiddellijk op dat Jeroen Janssen vooral gebruik maakt van **getuigen** in

zijn journalistieke strip *Doel*. Alle grote rollen (136) en een overgrote meerderheid van de kleine rollen (71) zijn weggelegd voor inwoners van Doel die als getuigen fungeren. Van elitebronnen maakt Janssen zeer weinig gebruik. Als ze dan al aan het woord komen is, nemen ze een kleine rol (26) in het verhaal aan. De elitepersonen die hier aan bod komen zijn vaak mensen die omwille van hun functie aan bod komen zoals de havenarbeider, bewakers of security van het dok, de thuisverpleegster, een meetexpert, de verslaggeefster van Koppen. Patrick Janssen is de enige politiekeer die slechts één keer aan het woord komt in zijn verhaal. Elitebronnen, waaronder een grote groep politici, worden wel vermeld in het verhaal door Janssen maar worden niet aan het woord gelaten (47). Hij verkiest duidelijk dat getuigen, voornamelijk bewoners van Doel meer aan het woord komen dan elitebronnen. Daarom kan geconcludeerd worden dat Janssen in zijn boek het principe van hoor-wederhoor niet toepast. Ook vox pops vervullen slechts kleine rollen (16) in het verhaal en krijgen geen grote rollen. Onder vox pops werden in mijn onderzoek mensen geplaatst die Janssen op straat aansprak, maar die geen inwoners van Doel zijn. Onder deze categorie vallen dus mensen als jongerenbendes, vandalen, fotograaf, passagiers op de boot enzovoort. Hij heeft ook 9 vox pops getekend, maar niet aan het woord gelaten. Ook één getuige, de broer van een inwonster van Doel, werd alleen getekend. Zij werden alleen getekend omdat zij zich in de setting bevonden waarin Janssen andere personages, vaak inwoners van Doel, aan het woord liet.

Grafiek 3. Bronnengebruik in “Doel” (N= 333)

Ook uit het interview kan worden afgeleid dat Janssen bewust vooral getuigen gebruikt in zijn journalistieke strip. Deze getuigen zijn gewone mensen, vaak inwoners van Doel. Toch kunnen deze inwoners ook als vox pops gezien worden volgens de definitie van Vandenberghe, d'Haenens & Van Gorp (2013). Hij spreekt deze mensen namelijk ook vaak simpelweg op straat aan. Het was een bewuste keuze van Janssen om hen vooral aan het woord te laten aangezien het hun verhaal is. Janssen is ook van mening dat deze gewone mensen anders te weinig aan het woord komen en daarom heeft hij ook niet alle partijen, zoals bijvoorbeeld politiciers, aan het woord gelaten.

“Ze worden wel vernoemd omdat er over hen gesproken wordt. Het is ook met hun beslissingen waar de mensen in Doel het moeilijk mee hebben,” expliciteert Janssen, *“maar het gaat niet over Kris Peeters op zijn bureau of Bart De Wever die eens komt zeggen dat hij het allemaal ging oplossen. Zij en Van Peel hebben ook hun manier om hun verhaal te vertellen en komen ook wel zo in de media aan bod. Ze hebben geld om daar communicatiebureaus voor te betalen. Daarvoor hebben ze mijn boek niet nodig. Ze zouden me ook hetzelfde vertellen als wat ze aan de Gazet van Antwerpen of aan De Standaard vertellen.”*

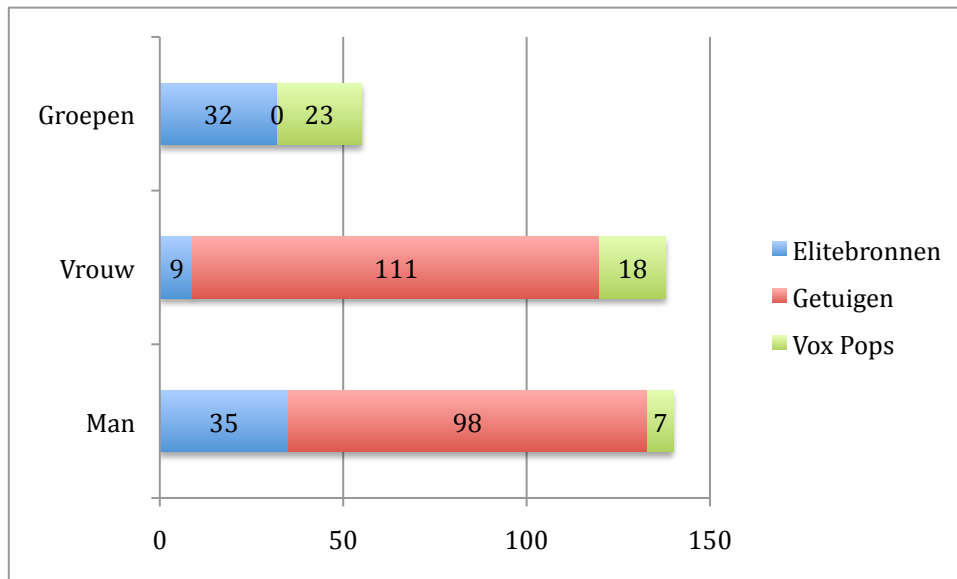
De bronnen in de journalistieke strip zijn dus vooral inwoners van Doel en Janssen ziet ze ook zelf als bronnen voor zijn verhaal. Vaak kwam hij zijn bronnen tegen op straat en spraken zij hem aan. *“Ik sprak vooral diegene aan die veel op straat komen, dus diegene die een beetje een sociaal leven hebben. Dat was misschien wat gemakzucht”,* geeft Janssen toe. Hij ging ook vaak naar den Doolen waar vroeger de gemeenteschool van Doel was en nu elke zondag functioneert als een ontmoetingsplaats voor inwoners van Doel. *“De mensen die daar naartoe komen, zijn ook vaak geëngageerd om iets te doen”,* zegt hij. Anderen vergde wat meer inspanning om in contact mee te komen zoals bijvoorbeeld de mensen van de haven.

Bij de selectie in zijn bronnen moest Janssen rekening houden met verschillende factoren. Zoals al eerder bleek, sprak hij vaak mensen aan die hij op straat tegenkwam. Soms werd hij ook doorverwezen naar bepaalde mensen zoals in het geval van Marcella. *“Het contact met Marcella viel ook onmiddellijk heel goed mee. Ze is een praatgrage mevrouw en zelfs nu ga ik haar nog regelmatig in het rusthuis bezoeken”,* lacht hij. Marcella, de oudste inwoner van Doel, vormde uiteindelijk de rode draad doorheen zijn hele verhaal. Ze is

ook een drijvende kracht in het verzet tegen het verdwijnen van Doel door de uitbreiding van de haven van Antwerpen. Bij sommige mensen duurt het echter wat langer om aan de praat geraken, maar een goede klik hebben met mensen waarover hij schrijft, vindt hij cruciaal. Hij is ook niet bij alle inwoners van Doel gaan aankloppen aangezien hij op een gegeven moment genoeg mensen had om zijn boek te vullen. In opdracht van de uitgever moest Janssen ook sommige mensen uit zijn boek laten, ook al waren ze interessant, omdat het anders te dik en nog duurder zou worden. Toch ziet Janssen diegenen die hij gekozen heeft als representatief.

Uit Grafiek 4 komt duidelijk naar voor dat de verdeling van mannen en vrouwen in de journalistieke strip ongeveer gelijk verdeeld is. Het geslacht van sommige personen was niet altijd even duidelijk dus werd een derde categorie 'groepen' onderscheiden. Hieronder vallen groeperingen (vandalen, plundersaars, Britten, Europa, schooljuf en kinderen, ...) en personen waarvan het geslacht niet duidelijk was omdat ze niet getekend zijn (jongere, bewaker Deurganckdok). In totaliteit komen er 140 mannen aan bod, 138 vrouwen en 50 groepen.

Bij de elitebronnen worden duidelijk meer mannen (35) dan vrouwen (9) aan het woord gelaten. De elitebronnen bestaan voor 46,05% uit mannen, voor 11,84% uit vrouwen en voor 42,11% uit groepen. Bij de getuigen daarentegen worden meer vrouwen (111) dan mannen (98) aan het woord gelaten. De getuigen bestaan voor 46,89% uit mannen en voor 53,11% uit vrouwen. Bij vox pops bestaat het merendeel uit groepen (23). Daar worden ook meer mannen (18) dan vrouwen (7) aan het woord gelaten. De vox pops bestaan daarentegen slechts voor 14,58% uit mannen, voor 37,5% uit vrouwen en voor 47,92% uit groepen.

Grafiek 4. Verhouding bronnen mannen, vrouwen en groepen in “Doel”.

Uit het interview bleek dat Janssen geen idee had hoeveel mannen of vrouwen in zijn boek aan bod kwamen. Bij een ruwe schatting had hij het wel bij rechte eind. Het leek hem logisch dat de verdeling gelijk was omdat naar zijn mening de maatschappij ook zo verdeeld is.

5.3.3. Ethiek

Als tekenaar en schrijver schuift Janssen bepaalde ethische principes naar voor. **Eerlijkheid** en **respect** hebben voor de mensen staan bovenaan zijn lijst. **Democratie** gaat volgens Janssen vooral over het feit dat mensen over hun eigen lot kunnen beslissen met respect voor de anderen.

Over het belang van **objectiviteit** refereert hij naar iets wat Sacco gezegd heeft:

“Mensen zijn geobsedeerd om de twee partijen evenveel procent aan het woord te laten, maar soms kom je in contact met mensen die sowieso al ondervertegenwoordigd zijn in de media. Die wil ik dan wel meer aan het woord laten en die laat ik dus wat langer praten omdat zij zich geen communicatiebureau of mooie folders kunnen veroorloven.”

Jeroen situeert zichzelf daarom op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 subjectief is, 5 neutraal en 10 objectief, op een 3.

In tegenstelling tot objectiviteit, hecht hij wel veel belang aan de **waarheid** spreken, “voor zover je die kan kennen”, voegt hij eraan toe. Hij is er namelijk van overtuigd dat er meer dan één waarheid is. “Soms kan iemand de waarheid vertellen, maar tegelijkertijd veel zaken verzwijgen zodat de echte waarheid toch niet onthuld wordt”, licht Janssen toe. Hij geeft toe dat hij ook wel mensen aan het woord laat waarvan hij weet dat die niet altijd de waarheid spraken, maar dan probeerde hij ook een evenwicht te zoeken door iemand anders met een tegengestelde mening aan het woord te laten.

Wat **relevant** is voor de lezer, daar spreekt Janssen zich niet over uit. “Als ik een verhaal schrijf over Doel en iemand die meer geïnteresseerd is in voetbal of mooie auto’s leest dat, dan gaat die dat minder relevant vinden”, verduidelijkt hij. Toch is hij vastbesloten om alles wat relevant is voor het verhaal te integreren. Onrechtstreeks maakt hij dan ook duidelijk wat hij zelf relevant vindt voor het verhaal. “Je kan ook bijna niet onpartijdig of neutraal zijn,” maakt Janssen duidelijk, “maar als je met iemand praat en die vertelt u veel, dan kan het nog zo’n slecht mens zijn maar dan ga je er misschien wel iets goed in vinden. Anders zou je er niet over schrijven.” Op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 staat voor onpartijdig zijn en 10 onpartijdig zijn, situeert Janssen zich daarom tussen een 6 en een 7. Het is volgens hem ook niet altijd belangrijk om een ander verhaal te horen als iemand iets slechts zegt over die ander. Politiekers bijvoorbeeld heeft hij heel bewust niet aan het woord gelaten in *Doel* omdat zij hun mening ook via andere kanalen kunnen verkondigen. Dit wordt ook duidelijk als Jeroen zich op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 een kleine afstand is ten opzichte van de heersende macht, 5 neutraal en 10 een grote afstand is, situeert tussen een 8 en een 9.

6. Conclusie en discussie

6.1. Conclusie

6.1.1. Rolopvatting

Uit het interview met Jeroen Janssen blijkt dat hij zich in een bepaald opzicht wel als een journalist ziet, al is dit vooral als een journalist die over gewone mensen schrijft, nieuwsgierig is en veel wil te weten komen over wat hij ziet en wat erachter zit. Ook het principe van hoor en wederhoor probeert hij toe te passen bij het verzamelen van zijn informatie. Hij heeft bijvoorbeeld inspanningen gedaan om ook mensen van de haven te kunnen spreken, ook al bleek dat ze er niet altijd even happig op waren. Als zij uiteindelijk hem niet willen spreken, vermeldt hij dit zo in zijn boek. Maar toch vindt hij zichzelf nog het meest terug in de rol van verhaalverteller. Om informatie te verzamelen luistert hij namelijk vooral naar mensen en vertelt dan op zijn beurt hun verhaal aan een groter publiek via zijn boeken.

Janssen ziet zich vooral als een vertegenwoordiger van zichzelf. Onrechtstreeks kan hij natuurlijk ook gezien worden als een vertegenwoordiger van de inwoners van Doel, aangezien hij hen vooral aan het woord laat. In dat opzicht kan hij ook gezien worden als een waakhond van de (plaatselijke) autoriteiten. Zelf kent hij zich wel geen 'maatschappelijke rol' toe. Hij vermoedt namelijk dat hij niets in de maatschappij kan veranderen met het 'beperkte' publiek dat hij bereikt met zijn boek. Toch is hij ervan overtuigd dat het zijn taak is om te tekenen over bepaalde thema's. Hij tekent en schrijft namelijk vaak over dingen die fout gaan of beter kunnen. De publieke opinie daarmee beïnvloeden is niet zijn hoofddoel, ook al kan dit onrechtstreeks wel gebeuren door de 'gevoelige' onderwerpen die hij aankaart. Hij wil eerder bereiken dat mensen zaken zien die zij misschien niet weten of zelf niet zien. (onderzoeksvraag 2a)

Uit onderzoeken naar rolopvattingen van journalisten blijkt dat bepaalde dominante types aangevuld worden met een aantal marginalere rollen. Bij een vergelijking tussen de oudere en recentere studies blijkt dat ongeveer dezelfde opvattingen door de jaren heen terugkomen.

De dominante rolopvattingen die uit de verschillende studies terugkwamen zijn de populistische verspreider, waakhond, neutrale reporter en participant. Met populistische verspreider wordt bedoeld dat journalisten eerder fungeren als observant en het belangrijk vinden om een zo breed mogelijk publiek te bereiken en hen zo snel mogelijk interessante informatie aan te reiken. Als waakhond is het van belang om kritisch te staan t.o.v. zakenelites en de overheid zodat het publiek verantwoorde keuzes kan maken, de burgers

aan te zetten tot actie en participatie en de publieke opinie zo te beïnvloeden. Deze twee rolopvattingen zijn vergelijkbaar met rollen die Janssen zichzelf en zijn werk toeschrijft. Janssen fungeert als observant, een soort vlieg op de muur. Toch komt dit niet helemaal overeen met de rol van populistische verspreider aangezien het voor Janssen geen prioriteit is om een groot en zo breed mogelijk publiek te bereiken. Hij ziet zichzelf als een soort waakhond in de zin van de (plaatselijke) autoriteiten in het oog houden. Nochtans wil hij niet de autoriteiten proberen beïnvloeden met zijn boek en beoogt hij ook geen maatschappelijke rol. (onderzoeksvraag 2b-c)

Maar er zijn zeker verschillen op te merken in de rolopvattingen van journalisten en Jeroen Janssen, vooral als het gaat om de rol van neutrale reporter en participant. Bij de rol van neutrale reporter is het namelijk cruciaal voor de journalist om het publiek te informeren. De informatie is objectief, feitelijk en controleerbaar. Als neutrale reporter willen journalisten dat het publiek een mening kan vormen over het beleid. Als een journalist fungeert als een participant is de rol daarentegen eerder interpretatief of onderzoekend. De journalist analyseert en interpreteert hier complexe vragen, beweringen van de overheid en discussies over het nationaal beleid voor het publiek. Hij wil bereiken dat het publiek het beleid mee kan vormgeven. Janssen daarentegen noemt zichzelf niet 'neutraal'. Hij kiest eigenlijk de kant van de inwoners van Doel zonder dat hem dat echt tot een 'participant' maakt. Hij blijft eerder een buitenstaander die observeert, tekent en doorgeeft. (onderzoeksvraag 2c)

Naast bovenstaande dominante rollen zijn er ook enkele kleinere of marginalere journalistieke rollen vernoemd zoals fungeren als een forum voor het publiek en het publiek entertainen. Uit meerdere studies (Skovsgaard, Albæk, Bro & de Vreese, 2013) blijkt ook dat journalisten kenmerken kunnen overnemen uit meerdere rolopvattingen. Dit komt omdat die modellen gebaseerd zijn op ideaaltypes en nooit in pure vorm voorkomen. Dit is bij uitstek van toepassing op Jeroen Janssen die zich moeilijk in een of één hokje laat zetten. (onderzoeksvraag 2b)

6.1.2. Journalistiek proces

6.1.2.1. Journalistieke aanpak

Net als journalisten met een voorstel naar de **redactie** kunnen gaan, heeft Janssen initiatief genomen door naar het driemaandelijks Franse magazine XXI te stappen met de vraag of hij voor hen iets van betekenis kon zijn. Al snel raakte de redactie van het magazine gecharmeerd door Janssen en besliste dat hij een stripverhaal van dertig pagina's mocht uitschrijven over om het even welk exotisch land waar ze in Frankrijk nog geen weet van hadden. Janssen koos zelf om te schrijven over Vlaanderen en meer specifiek over Doel omdat de problemen van ecologie en economie die er voortdurend botsen hem intrigeerden. Maar na de publicatie van het verhaal in XXI had Janssen het gevoel dat hij nog niet uitverteld was en besloot het daarom verder uit te werken in de journalistieke strip *Doel*.

Zowel Janssen als journalisten hebben een bepaalde **routine** die ze steeds doorlopen bij het verzamelen en verwerken van informatie voor hun verhaal. Er zijn heel wat gelijkenissen op te merken zoals bijvoorbeeld het feit dat ze beide hun notities pas later verwerken tot een betere, vlottere tekst. De verhaalstructuur blijkt ook zowel een routine van journalisten als van Janssen te zijn. Journalisten geven het nieuws weer alsof ze het vertellen aan het publiek om het voor hen aantrekkelijker te maken. Janssen gebruikt sowieso de vorm van een verhaal om diepgang te creëren in zijn journalistieke strip. (onderzoeksvraag 1a)

Maar er zijn ook heel wat verschillen tussen de routineuze aanpak van journalisten en Janssen. Janssen hecht bijvoorbeeld veel belang aan het ter plaatse tekenen in zijn schetsboek. Terwijl hij dat doet vertellen mensen hem zaken die hij al dan niet interessant genoeg vindt om in zijn boek te gebruiken. Hij schrijft ook nooit tijdens, maar altijd na de gesprekken in de vorm van nota's. Soms schrijft hij ook grote lijnen uit van zaken die hij interessant vond om ze niet te vergeten. Tijdens het gesprek maakt hij nooit foto's, maar tekent hij constant en luistert vooral naar de mensen. Hij neemt bewust geen gesprekken op en ziet het praten met de mensen van Doel ook eerder als gewone gesprekken en niet als interviews. Hij vindt dat de mensen zich hierdoor meer op hun gemak voelen en dat gesprekken daardoor spontaner verlopen. Journalisten daarentegen schrijven vaak tijdens gesprekken met mensen notities op in een notitieboekje en nemen de gesprekken op om het later gedetailleerd te kunnen herbeluisteren.

Journalisten bakenen op voorhand ook sterk hun schrijfdoel af, terwijl Janssen dit eigenlijk eerder liet groeien tijdens het schrijven. Janssen houdt ook geen rekening met zijn doelpubliek, zoals journalisten doen. Hij schrijft het verhaal zoals hij het zelf graag zou lezen. Bij Janssen verlopen de **fasen** van verzamelen en verwerken ook meer door elkaar dan bij journalisten. Journalisten verzamelen bijvoorbeeld hun gegevens altijd op een nauwkeurige en controleerbare manier. Janssen daarentegen heeft bewust vooral inwoners van Doel aan het woord gelaten en amper politici omdat hij vindt dat zij genoeg geld hebben om in de media te komen. Van het principe **hoor en wederhoor** maakt Janssen in tegenstelling tot journalisten dus weinig gebruik. Toch heeft hij ook inspanningen gedaan om mensen van de haven te pakken te krijgen, ook al was dit niet altijd zo gemakkelijk. *“Je kan nooit zeggen dat je dé **waarheid** kent”*, zegt Janssen. Je bronnen kunnen namelijk liegen of zaken verzwijgen. Volgens Janssen bestaan er meerdere waarheden. Hij deed wel een poging om wat zijn bronnen vertelden te toetsen aan andere personen of officiële bronnen, maar hij vond dat niet altijd belangrijk. Janssen houdt ook helemaal geen rekening met de omgekeerde nieuwspiramide waarin de belangrijkste informatie bovenaan komt te staan zoals journalisten wel routineus doen.

Journalisten hebben ook meer te kampen met de organisatorische vereiste van de objectiviteit om de betrouwbaarheid van de media in het algemeen te behouden dan Janssen. Op het einde wordt dan ook het artikel **beoordeeld** door de journalist zelf en door de redactie of eindredacteur, die fungeert als kwaliteitsbewaker alvorens het in de krant, op televisie of op de radio komt. Janssen daarentegen was heel vrij in de uitwerking van zijn verhaal. Hij, zijn stiefzoon en de uitgever hebben wel eens een namiddag samen gezeten om de grote lijnen uit te schrijven, maar toen had Janssen al heel wat materiaal verzameld. Tijdens het schrijfproces heeft hij ook niet veel contact gehad met de uitgever. Af en toe gaf de uitgever wel eens zijn mening over bepaalde zaken die hij graag in het boek had, maar het contact ging vooral over technische zaken zoals bijvoorbeeld het formaat van de pagina of hoe zwart de tekst moest zijn. Ook een deadline voor het boek werd met de uitgever vastgezet. Natuurlijk heeft de uitgever ook een exemplaar nagelezen als het klaar was, maar hij had nooit veel op te merken volgens Janssen. Niemand heeft zijn werk echt moeten goedkeuren vóór publicatie en niemand heeft hem tijdens het proces in een bepaalde richting gestuurd. Janssen heeft zijn verhaal ook wel laten nalezen door een paar collega-schrijvers. Toch was het Janssen die altijd het laatste woord had. Zelf bladerde hij het op het einde regelmatig eens door. Hij las het

wel niet meer grondig van het begin tot het einde. Hij was namelijk van mening dat hij het tijdens het proces al genoeg had herlezen op fouten zoals bijvoorbeeld woorden die ontbraken of op de verkeerde plaats stonden en schrijffouten. (onderzoeksvraag 1b)

“Het journalistieke proces is een kunde en een kunst. De kunde ligt hem in de oefening die je opbouwt in alle aspecten van het journalistieke proces, inclusief een zo grondig mogelijke voorbereiding. De kunst ligt in de aandacht die je opbrengt voor je onderwerp en interviewee, je oog voor interessante aspecten en je vermogen om grote lijnen en veelzeggende details te onderscheiden en beide op een goede manier een plaats te geven. Als je overzicht en zin voor detail weet te combineren en ook nog eens een goed contact kunt opbouwen met je gesprekspartners, dan ben je aardig op weg om een goede journalist te worden”, wordt aangekaart in McQuail (2000, p. 268).

Ook Janssen kan gezien worden als ‘aardig op weg om een goede journalist te worden’ zoals in bovenstaand citaat duidelijk gemaakt wordt. Ten eerste is het een kunde hoe hij van het verzamelen van informatie bij de inwoners van Doel tot het uiteindelijke eindresultaat komt. Ten tweede is het een kunst dat Janssen zijn ervaringen in Doel gedetailleerd wil delen met zijn lezers zodat zij ervaren wat hij daar gezien en gehoord heeft. Hij geeft ook heel wat positieve aandacht aan zijn gesprekspartners, de inwoners van Doel. Hij heeft een goed persoonlijk contact met hen. Hij verkiest dan ook eerder persoonlijk contact om informatie te vergaren dan archieven te raadplegen. De inwoners van Doel vervullen ook de grote rollen en een meerderheid van de kleine rollen in zijn verhaal en staan positief ten opzichte van zijn boek. (onderzoeksvraag 1a)

6.1.2.2. Bronnengebruik

Informatie verzamelen doen journalisten en Jeroen Janssen op dezelfde manier. Op de eerste plaats komt het persoonlijk contact. Janssen prefereert het persoonlijk contact met de inwoners van Doel en anderen. *“Ik schrijf over mensen en dus vind ik dat het allerbelangrijkst”*, licht hij toe. Ook telefonisch contact of via mail of brief staat hoog aangeschreven, vooral voor mensen die te ver weg wonen. Andere Belgische media en persberichten houden zowel journalisten als Janssen goed in het oog om de actualiteit te

volgen en eventueel inspiratie op te doen. “*Persberichten werden meestal verstuurd door Doel 2020 en meestal waren dat zaken die erna in de krant stonden*”, vertelt Janssen. Uit De Vuyst, Flamey en Raymaeckers blijkt dat journalisten ook vaak telefonische contacten (53%), andere Belgische media (50%) en persberichten (48%) als **informatiekanalen** gebruiken. Janssen raadpleegde ook archieven, boeken en andere papieren bronnen om achtergrondinformatie te hebben als hij mensen in Doel over iets hoorde praten. (onderzoeksvraag 1a)

In de bronnen die journalisten en Janssen gebruiken is er toch ook een zeer groot verschil op te merken. In de journalistieke strip *Doel* zijn alle grote rollen en een overgrote meerderheid van de kleine rollen weggelegd voor inwoners van Doel die als **getuigen** fungeren. Het was een bewuste keuze van Janssen om vooral hen aan het woord te laten aangezien het hun verhaal is. Janssen is van mening dat deze gewone mensen anders te weinig aan het woord komen en daarom heeft hij ook niet alle partijen, zoals bijvoorbeeld politici, aan het woord gelaten.

Van **elitebronnen** maakt Janssen enorm weinig gebruik. Als ze dan al aan het woord komen, nemen ze een kleine rol in het verhaal aan. De elitepersonen die hier aan bod komen zijn vaak mensen die omwille van hun functie aan bod komen zoals de havenarbeider, bewakers of security van het dok, de thuisverpleegster, een meetexpert, de verslaggeefster van Koppen. Patrick Janssen is de enige politiker die slechts één keer aan het woord komt in zijn verhaal. Elitebronnen, waaronder een grote groep politici, worden wel vermeld in het verhaal door Janssen maar worden niet aan het woord gelaten. Ook **vox pops** vervullen slechts kleine rollen in het verhaal en krijgen geen grote rollen toebedeeld. Uit het onderzoek van Vandenberghe, d’Haenens en Van Gorp (2013) blijkt dat, in tegenstelling tot het boek van Janssen, in de binnenlandse berichtgeving vooral elitebronnen aan het woord komen (86%). Getuigen (11%) en vox pops (3%) komen er amper aan het woord. Ook De Vuyst, Flamey en Raymaeckers concluderen dat vooral experts (70%), overheden (60%) en politici (55%) aan het woord komen.

Uit Vandenberghe, d’Haenens en Van Gorp (2013) blijkt dat in de binnenlandse berichtgeving journalisten vaker **mannen** (72%) dan **vrouwen** (28%) als bronnen aan bod laten komen. Bij *Doel* is deze verdeling dan weer vrij evenwichtig verdeeld met 138 vrouwen tegenover 140 mannen. Bij getuigen worden meer vrouwen aan het woord

gelaten dan mannen, bij elitebronnen meer mannen dan vrouwen en bij vox pops meer groepen dan mannen en vrouwen. **Groepen** komen vooral als vox pops aan bod. (onderzoeksvraag 1b)

6.1.2.3. Ethiek

Als tekenaar en schrijver schuift Janssen bepaalde ethische principes naar voor. Voor Janssen zijn de begrippen **eerlijkheid** en **respect** hebben voor de mensen cruciaal. Ook de **waarheid** vertellen vindt hij belangrijk, “voor zover je die kan kennen”. Ook hier zijn gelijkenissen op te merken met de beroepsethiek die journalisten hanteren. Uit de geraadpleegde literatuur blijkt namelijk dat de ‘mainstream’ journalistiek terugvalt op dezelfde waarden: eerlijkheid, waarheid, openheid en respect voor anderen en werken in het belang van hun publiek. (onderzoeksvraag 1a)

Over het begrip **objectiviteit** nemen journalisten en Janssen een verschillend standpunt in.

Janssen citeert daarbij Joe Sacco:

“Mensen zijn geobsedeerd om de twee partijen evenveel procent aan het woord te laten, maar soms kom je in contact met mensen die sowieso al ondervertegenwoordigd zijn in de media. Die wil ik dan wel meer aan het woord laten en die laat ik dus wat langer praten omdat zij zich geen communicatiebureau of mooie folders kunnen veroorloven.”

Uit dit citaat wordt snel duidelijk dat Janssen het niet altijd belangrijk vindt om het principe van **hoor en wederhoor** toe te passen.

Van journalisten daarentegen wordt objectiviteit verwacht en het wordt dan ook hoog in het vaandel gedragen. 43% van de ondervraagde journalisten in het onderzoek van Skovsgaard, Albæk, Bro en de Vreese (2013) vindt het heel belangrijk dat hun berichtgeving zo objectief mogelijk is. Toch zijn journalisten van mening dat het onmogelijk is hun eigen oordeel helemaal uit de berichtgeving schrappen. Om een objectieve berichtgeving te verzekeren passen journalisten, volgens de doorgenomen literatuur, technieken toe als het dubbelchecken van bronnen en het principe van hoor en wederhoor. De redactie functioneert ook als een soort onzichtbare hand om te controleren

of journalisten deze principes toepassen. Janssen daarentegen was heel vrij en had niet dat soort controle. Zijn boek moest niet goedgekeurd worden door iemand vóór het mocht gepubliceerd worden.

Uit de doorgenomen onderzoeken kan geconstateerd worden dat hoe belangrijk journalisten objectiviteit vinden afhankelijk is van de rolopvatting. De rol van passieve spiegel en waakhond zou bijvoorbeeld positief gerelateerd zijn met het belangrijk vinden van objectiviteit. Voor Janssen geldt deze stelling niet. Ook hij ziet zichzelf als een soort waakhond van de (plaatselijke) autoriteiten van Doel omdat hij de inwoners van Doel een stem geeft. Toch staat een objectieve houding aannemen niet bovenaan zijn lijstje. (onderzoeksvraag 1b)

6.1.3. Journalistiek product

De journalistieke strip *Doel* van Jeroen Janssen zou onder de term **graphic novel**, meer specifiek de onderverdeling non-fictieve verhalen, kunnen geplaatst worden.

Een graphic novel, een alternatief journalistiek genre, is een stripverhaal dat uitgegeven is in boekvorm. Het is een combinatie van tekst en beeld, zoals een strip, maar bevat literaire kwaliteiten. De geraadpleegde bronnen herkennen de ingewikkelde, uitgebreide verhaallijn, serieuzere thema's en de diepere psychologische diepgang in de personages van graphic novels. Inhoudelijk kan er een onderscheid gemaakt worden tussen fictieve (superheldenverhalen, manga, ...) en non-fictieve verhalen (journalistieke en autobiografische verhalen). Vormelijk kunnen graphic novels zowel in kleur als in zwart-wit gedrukt worden.

Doel heeft vormelijk de combinatie van tekst en beeld gemeen met de graphic novel. Inhoudelijk is er het maatschappelijk thema waarin politiek ook een grote rol speelt. Ook de natuur komt duidelijk vaak in de tekeningen voor. Het boek kan zowel onder het journalistieke als het autobiografische geplaatst worden. Het thema doet in de eerste plaats het journalistieke vermoeden, maar aangezien Janssen zijn eigen ervaringen beschrijft kan het ook als autobiografisch gezien worden. Met deze journalistieke strip wou hij vooral bereiken dat mensen die nog nooit over Doel gehoord hadden dezelfde ervaring kregen dan hij zelf daar gehad heeft.

“Mijn ervaring daar was dat je huizen ziet kapot gaan, dat er toch nog mensen wonen en dat het eigenlijk een hele mooie streek is met heel veel mogelijkheden. Die mooie streek wordt zomaar kapotgemaakt door de plannen van de Vlaamse regering” vertelt hij, *“en het deed me pijn om dit te zien. Ik wil dat mensen die mijn boek lezen sympathie krijgen voor de mensen die er wonen.”*

Uit de doorgenomen literatuur blijkt dat journalisten een aantal **vaste genres** in hun berichtgeving hanteren: een nieuwsbericht, nieuwsverhaal, verslag, interview, reportage, achtergrondverhaal, recensie, opinieverhaal, commentaar, column, profiel, portret en necrologie. Volgens Kussendrager en van der Lugt (2007) heeft deze vorm van genre aanduiding vier functies: de herkenbaarheid van de auteur, de bedoeling van de krant, de herkenbaarheid voor de lezer en de variatie in de krant.

Naast die vaste genres zijn er volgens de geraadpleegde literatuur naast de vaste genres ook tal van **alternatieve genres** die journalisten hanteren zoals de graphic novel. Een ander alternatief genre is **new journalism**, een vorm van creatieve non-fictie uit de periode 1960 tot 1970. Gelijkenissen tussen deze alternatieve vorm en journalistiek zijn enerzijds de concrete, realistische scènes die beweging in het verhaal brengen en de lezer zich hierdoor een ooggetuige laat voelen. Anderzijds wordt bij beide zo veel mogelijk zintuigen aangesproken en gespeeld met taalgebruik. Ze verschillen daarentegen in evenwichtigheid en objectiviteit. De concrete, realistische scènes, het gevoel van ooggetuige te zijn en het spelen met taal zijn ook kenmerken van *Doel* van Jeroen Janssen. En aangezien Janssen ook veel belang hecht aan zo veel mogelijk zintuigen aanspreken, kan deze journalistieke strip ook onder new journalism geplaatst worden.

Het journalistiek product zou ook gebaseerd zijn op de manier van vertellen vroeger, volgens de geraadpleegde bronnen in dit onderzoek. Zowel inhoudelijk als in stijl zijn er heel wat overeenkomsten tussen journalisten en verhaalvertellers op te merken. Toch verschilt de doelstelling van journalistiek en **storytelling** sterk. Bij journalisten is het vooral van belang om relevante, betrouwbare informatie aan het publiek mee te delen. Betrouwbare en deskundige bronnen zijn hier een belangrijk item. Bij storytelling gaat het vooral om een reeks personages in opwindende en dramatische verhaallijnen die het publiek moeten betrekken, net als bij *Doel* van Jeroen Janssen.

Opmerkelijk is dat er echter vandaag de dag een tendens van **genrevermenging** is. Voornamelijk dankzij de digitalisering is er tegenwoordig sprake van vervaging van grenzen op alle niveaus. Het samenkomen van technologieën en media die voorheen gescheiden waren, wordt **convergentie** genoemd. Zowel op inhoudelijk vlak als op technologisch vlak is er convergentie opgetreden. Jeroen Janssen beantwoordt aan heel wat kenmerken van de graphic novel, maar ook aan kenmerken van new journalism. Ook bij Janssen primeert het verhaal boven relevante en betrouwbare informatie delen, net als bij storytelling. Op vlak van genrevermenging past Janssen dus in deze tijd door zich niet in één hokje te laten zetten. (onderzoeksvraag 1c)

Janssen noemt zijn boek een **verhaal** eerder dan een strip. Hij wil een uitgewerkt verhaal aanbieden dat diepgang en een boodschap bevat en hij is van mening dat strips dat vaak niet bevatten. De tekeningen maken volgens Janssen het verschil tussen zijn boek en een gewone roman. Hij ziet ook wel een verband tussen zijn boek en sommige documentaires op televisie over mensen, over hoe ze leven, of reportages over gewone mensen. Voor hem is duidelijk zowel de tekst als het beeld cruciaal. *“Het gaat soms vooral om de wrijving tussen het beeld en de tekst. Ik heb graag dat het een beetje botst”* geeft hij aan, *“en zonder de tekst heb je maar de helft van het verhaal.”*

De **vorm** waarin de journalistieke strip *Doel* zou verschijnen, lag al vooraf vast. Na de stripreeks voor het Franse magazine XXI wist Janssen zeker dat hij vooral tekeningen ter plaatse zou maken en veel minder in zijn atelier. *“Als je ergens bent en je tekent iemand of iets voor je dan blijft daar meer van over in je tekening. Het lijkt wel of je een stukje van daar meeneemt”*, verklaart Janssen.

Het verhaal zelf is grotendeels **chronologisch** opgebouwd met tussendoor enkele korte hoofdstukken over één of meerdere inwoners van Doel die minder chronologisch verlopen. Er is ook nog het verhaal van Sjarel en Marcella, de oudste bewoners van Doel, dat steeds opnieuw terugkomt en als rode draad door het verhaal loopt. Zelf is Janssen geen personage in zijn verhaal. Hij heeft bewust gekozen om naar de achtergrond te verdwijnen. *“Het verhaal gaat niet over mij dus heeft het geen enkel voordeel om jezelf in het verhaal te tekenen of te schrijven”*, licht hij toe. Hij functioneert eerder als een soort vlieg op de muur en laat de lezers door zijn ogen alles observeren.

6.2. Discussie en aanbevelingen voor verder onderzoek

De sterkte van mijn onderzoek zit in het ‘**nieuwe**’. In België is er nog niet veel onderzoek gedaan naar de graphic novel en zeker niet naar de journalistieke strip – wat ik als een subgenre hiervan beschouw. Veel onderzoeken baseren zich op Joe Sacco die als de vader van de journalistieke strip gezien wordt. Andere onderzoeken baseren zich op de journalistieke strip als product. Er gaat dus amper aandacht naar het productieproces of naar andere striptekenaars dan Sacco. Uit de media-aandacht die Janssen kreeg, wordt wel duidelijk dat Sacco stilaan vaker de spotlight moet delen met andere artiesten als Janssen. De focus op het productieproces van de journalistieke strip *Doel* en een Belgische striptekenaar Jeroen Janssen is dus het ‘nieuwe’ van dit explorierend onderzoek. In dit masterproefonderzoek worden ook verschillende inzichten over het onderwerp bij elkaar gebracht tot een **coherent geheel** waar die vroeger nog verspreid waren over verschillende academische publicaties.

De beperking van dit masterproefonderzoek ligt vooral in de **kleinschaligheid** ervan. Het onderzoek behandelt slecht één recente strip van één Belgische tekenaar. Een aanbeveling voor verder onderzoek zou kunnen zijn om hetzelfde onderzoeksdesign toe te passen op meerdere strips van één tekenaar of zelfs meerdere strips van meerdere tekenaars. Ook in de tijd is er nog ruimte voor verder onderzoek. Daarin zouden bijvoorbeeld strips van vroeger kunnen vergeleken worden met recente strips om na te gaan of er ook verschuivingen zijn die niet zozeer eigen zijn aan tekenaars dan wel aan de tijd. Een andere beperking van dit onderzoek was dat de vraag rond het aspect **genrevermenging** maar half kon beantwoord worden. Door vroegere strips met recente strips te vergelijken zou dit aspect beter in kaart kunnen worden gebracht. Niet alleen qua invulling is er nog wat ruimte voor verder onderzoek maar ook qua wetenschappelijke methodes. Het productieproces van de journalistieke strip zou ook kunnen onderzocht worden via **observaties**. Door het beperkte tijdsbestek en het feit dat de journalistieke strip *Doel* al klaar was, was deze wetenschappelijke methode niet geschikt voor deze masterproef.

6.3. Uitsmijter

“Mijn ervaring daar was dat je huizen ziet kapot gaan, dat er toch nog mensen wonen en dat het eigenlijk een hele mooie streek is met heel veel mogelijkheden. Die mooie streek wordt zomaar kapotgemaakt door de plannen van de Vlaamse regering” vertelt hij, *“en het deed me pijn om dit te zien. Ik wil dat mensen die mijn boek lezen sympathie krijgen voor de mensen die er wonen.”*

Het is realiteit dat steeds meer dorpen en natuurgebieden plaats moeten ruimen voor ‘onze’ industriële groei. Sinds de jaren zestig was er al sprake dat Doel zou moeten verdwijnen om plaats te maken voor de uitbreiding van de haven van Antwerpen. Tot op de dag van vandaag wonen er nog steeds inwoners in Doel die weigeren om de strijd voor hun authentieke dorp op te geven. In de journalistieke strip wordt je als lezer meegesleurd in de emotionele rollercoaster waarin die inwoners al tientallen jaren vertoeven.

Maar hoe lang zullen deze inwoners de strijd nog volhouden? Zullen ze uiteindelijk moeten zwichten voor de opkomende industrie en de plaatselijke politici? Hoeveel dorpen en natuurgebieden zullen er nog moeten sneuvelen voor de uitbreidende industrie waarvan we denken dat ze levensnoodzakelijk is voor ons verder bestaan?

Referentielijst

Caulley, D.N. (2008). Making qualitative research reports less boring: the techniques of writing creative nonfiction. *Qualitative Inquiry*, 14 (3), 424-449. doi: 10.1177/1077800407311961

Cohen, B.C. (1963). *The press & foreign policy*. New Jersey: Princeton University Press.

de Smaele, H. (2013). *Convergentie* [PowerPoint-presentatie]. Geraadpleegd via <https://cygnus.cc.kuleuven.be>

De Vuyst, S., Flamey, H., & Raeymaeckers, K. (2013). De Belgische journalist in 2013: een zelfportret. *De Journalist*, 172. Geraadpleegd op http://www.steunpuntmedia.be/wp-content/uploads/2013/10/Enquete_journalisten_2013_NL.pdf

Ekström, M. (2000). Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication. *Media, culture and society*, 22 (4), 465-492. doi: 10.1177/016344300022004006

Erdal, I.J. (2009). Cross-media (re)production cultures. *Convergence*, 12, 83-95. doi: 10.1177/1354856506061557

Fingerroth, D. (2008). *The rough guide to graphic novels*. Londen: Rough Guides.

Geerts, S. (2008). *De graphic novel: volwassenwording van een genre*. Universiteit Gent: Faculteit Letteren & Wijsbegeerte.

Goris, R., & Delforge, G. (2012). *Journalistiek: inleiding tot het vak*. Tielt: Uitgeverij Lannoo.

Hannitzsch, T. (2011). Populist disseminators, detached watchdogs, critical change agents and opportunist facilitators: Professional milieus, the journalistic field and autonomy in 18 countries. *International Communication Gazette*, 73 (6), 477-492. doi: 10.1177/1748048511412279

Huang, E., Davison, K., Shreve, S., Davis, T., Bettendorf, E., & Nair, A. (2006). Facing the challenges of convergence: media professionals' concerns of working across media platforms. *The International Journal of Research into News Media Technologies*, 12 (1), 83-98. doi: 10.1177/1354856506061557

Janowitz, M. (1975). Professional models in journalism: the gatekeeper and the advocate. *Journalism Quarterly*, 52 (4), 618-626.

Johnstone, J.W.C., Slawski, E.J., & Bowman, W.W. (1976). *The news people: a sociological portrait of American journalists and their work*. Chicago: University of Illinois Press.

Kussendrager, N., & van der Lugt, D. (2007). *Basisboek journalistiek: achtergronden, genres, vaardigheden* (4^e druk). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Lyga, A.A.W., & Lyga, B. (2004). *Graphic novels in your media center: a definitive guide*. Westport: Libraries Unlimited.

McCloud, S. (1993). *De onzichtbare kunst: understanding comics*. Wetteren: Erasmus Euroset.

McQuail, D. (2000). *McQuail's Mass Communication Theory* (4th ed.). London: Sage.

Neirinckx, P. (2011). *De journalistieke strip gewikt en gewogen. Is de journalistieke strip een nieuw genre?* (Ongepubliceerde masterproef). Hogeschool-Universiteit Brussel, België.

Sanders, K. (2007). *Joe Sacco: de vader van de 'journalistieke' strip. Een theoretische verkenning van het begrip 'journalistieke' strip en een empirische toetsing op Onder Palestijnen en De fikser van Joe Sacco* (Ongepubliceerde masterproef). Universiteit Gent, België.

Shoemaker, P.J., & Reese, S. D. (1996). *Mediating the message: theories of influences on mass media content*. New York: Longman.

Singer, J.B. (2009). Convergence and divergence. *Journalism*, 10, 375-377.

Skovsgaard, M., Albæk, E., Bro P., & de Vreese, C. (2013). A reality check: How journalists' role perceptions impact their implementation of the objectivity norm. *Journalism*, 14 (1), 22-42. doi: 10.1177/1464884912442286

S.n. (2008). De onstuitbare opkomst van de graphic novel. *Schrijven Magazine*, 2. Geraadpleegd op <http://www.schrijvenonline.org/fragment/de-onstuitbare-opkomst-van-de-graphic-novel>

Vandenbergh, H., d'Haenens, L., & Van Gorp, B. (2013). Hoe divers is de Vlaamse pers: leeftijd, gender en etniciteit in het Vlaamse krantennieuws. *Nieuwsmonitor 15*. Geraadpleegd via <http://www.steunpuntmedia.be/wp-content/uploads/2013/10/Nieuwsmonitor-15.pdf>

Vanoosthuyze, S. (2010). De graphic novel [PowerPoint-presentatie]. Geraadpleegd via <https://cygnus.cc.kuleuven.be>

Weaver, D.H., & Wilhoit, G.C. (1986). *The American journalist: a portrait of U.S. news people and their work*. Bloomington: Indiana University Press.

Wester, F. , Renckstorf, K., & Scheepers, P. (2006). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Alphen aan de Rijn: Wolters Kluwer.

Bijlagen

Bijlage 1: Persaandacht Jeroen Janssen

Bijlage 2: Ontleden bronnengebruik in journalistieke strip (onderzoek)

Bronnen

Kleinere rollen voor: (VAN 1 TOT EN MET 4X AAN HET WOORD)

- Doelse kunstenares (Het Hooghuis) **1**
- Doelse dame **1**
- Doelse dames (op achtergrond) **1**
- Dame met hond (uit Amsterdam) **3**
- Passagier **1 1** , **2 1** , **3 1** (op de boot op de Schelde van Doel naar Lillo)
- Chauffeur (havenarbeider) **3**
- Een buurvrouw **2** en haar man (buurman genoemd) **10**
- (boze) man (vroegere eigenaar van loods met bloeiend witloofbedrijf) **1**
- Peter (vroeger kraker) **2**, Karel **2**, Frie **3**
- Bewaker Deurganckdok **2**
- Petrus **4** & Juliana **1**
- Jongere **1**
- Sjarel **2**
- Denise (kunstenares) **4**, Colette (eigenaar Het Hooghuis) **2**
- Marie-Anne **2** (zus van Arnaud), Peter **1**, Marina **2**
- Jerome **2**

- Marek **3**, Damian **3** (Polen, bestelwagen Smet, platen vasttimmeren om opengebroke ramen en deuren te versperren)
- Sheila (eigenares café Doel 5, vooral voor werknemers kerncentrale) **5**, Louis **1**, Roger **2**, Hans **2**, Patrick **1**
- Vrederechter **1**
- Tamara (thuisverpleegster) **4**
- Denise (kraker) **4**
- Rudi (zoon Marcella en Sjarel) **4**
- Security (aan gesloten hek Deurganckdok) **3**
- Man die in stacaravan bij ingang woont (Duitsers) **1**
- Boerin **1**
- Dieter **1** (jumpers: trekken van kerncentrale tot kerncentrale in heel Europa, meetexpert = straling meten)
- Patrick Janssens **2**
- David Van Bellaert **1**
- Joke (verslaggeefster Koppen) **3**
- Jan publiek 1 **3** (Volksvergadering)
- Jan publiek 2 **4** (Volksvergadering)
- Fotograaf Veerle **3**, assistent **1**, meisje 1 **2** en meisje 2 **2**
- Lindsay (bewoner)
- Jan Creve (Doel 2020 voorzitter) **1** (3x vernoemd maar niet aan het woord)
- Jan Poppe **1**
- Doel 2020 voorzitter Jan Creve **3**
- Carl (polderboer, aan zijn achterdeur De Putten) **1**, Monique **4**
- Marc **3**, Dominique **1** (bewoners Ouden Doel (afgelegen gehucht in polder enkele kilometers voorbij Doel en kerncentrale, aan eind van de wereld, tegen de Schelde en Nederlandse grens aan))

Grotere rollen voor: (MINIMUM 5X AAN HET WOORD)

- Els (zijn vrouw) → fietsen samen naar Doel **5**
- Buurman **10** (zijn vrouw amper 2x aan het woord dus zij heeft kleine rol)
- Marina **22** (2x Doel 2020) & Guido **10**
- Piet **5**

- Marcella **43** (kent niet alleen geschiedenis van Doel door en door, met haar 86 jaar is ze de geschiedenis) & Sjarel **7**
- John (vroeger kraker) **8**
- Emilienne **5**
- Jean Pierre (vroeger bouwvakker voor reactor Doel 3, Fransman, nu inwoner) **5**
- Hendrik **7**, Hans **5** (bewoners Ouden Doel (afgelegen gehucht in polder enkele kilometers voorbij Doel en kerncentrale, aan eind van de wereld, tegen de Schelde en Nederlandse grens aan))

Geprobeerd maar niet te pakken gekregen:

- in den bureau in Antwerpen om Deurganckdoksite van binnenuit te kunnen bekijken en te tekenen (verschillende afspraken in de loop van een jaar maar telkens op laatste moment afgeblazen: ziekteverlof, “Europa-dagen”, hoofd bezoek uit China, onvoorziene vergadering in Zeebrugge)

Vernoemd maar niet aan het woord gelaten → geen hoor-wederhoor/alle kanten van het verhaal?

- havenbaronnen van Antwerpen **2**
- rijke yuppies (boot)
- maatschappij Linkeroever (Maatschappij voor Grond- en industriebeleid van het Linkerscheldeoevergebied) **16**
- vandalen **3**, graffiti-spueters, straatracers (Antwerpen, Rijsel, Amsterdam), jongerenbendes, plundersaars, Turken, zigeuners, Hollanders (die er feestje komen bouwen 's nachts)
- de wase werkplaats (werkplaats der dwazen) **2**: werklozen, gehandicapten, simpelen
- Karel Smet, de baas van de firma die in opdracht van de maatschappij leegstaande huizen komt slopen **3**
- Miet Smet, Van Peel & Willockx
- Marc Van De Vijver (burgemeester van Beveren, volgens Marcella niet ‘onze’ burgemeester want hij draagt geen zorg voor hen) **4**
- De Fransen (begonnen met bouw kerncentrale), Britten, Duitsers (revisie kerncentrale)

- 't kabinet van minister Bourgeois (foto's genomen Olifantshoeve; willen hoeve beschermen)
- politie **3**
- Kris Peeters
- Dorpsdichteres Hilde Van Cauteren
- Verzekeringsmaatschappij
- Asociale wereldvreemden (daarvoor moet bareel met elektronische identiteitscontrole er komen, volgens Sheila)
- Koen (barman, ordehandhavener, vertrouwenspersoon, bemiddelaar en schatbewaarder tijdens vergadering)
- Sabine **2**
- Degene die hier later toegekomen zijn uit Antwerpen (zelfverklaarde kunstenaars, alleen maar feesten en drugs en tot 's middags in bed liggen volgens Jean-Pierre)
- Sociaal bemiddelaar Roeland Aelbers
- Antwerpen (Jan Publiek 1: "Het komt allemaal door Antwerpen, 't is sinds ze die tunnel gegraven hebben dat alle problemen in 't Waasland begonnen zijn)
- Groenen (Jan Publiek 2: "Het zijn de Groenen! Die willen een overstromingsgebied. Een geregistreerd overstromingsgebied") **2**
- Europa (Marc: "Het moet van Europa, schijnt het. De vogelhabitatrichtlijn) **2**
- Politici **2**, groene madam van Antwerpen, de Vlaamsgezinden (bij betoging op de dijken voor het behoud van de gehuchten Rapenburg, Ouden Doel en Saftingen)
- Filmschoolstudent (eindwerk: rake portretten van Doelenaars die ook in boek voorkomen)
- Advocaat Doel 2020, archeoloog, historicus
- Raad van State (gewestplanning 2000 nietig verklaard is serieuze morele overwinning, ook al ligt er intussen nieuw plan op goedkeuring te wachten)

Getekend maar niet aan het woord gelaten:

- Koen, Kristel (vriendin van Koen), Josie (vriendin van Kristel)
- Schooljuf en schoolkinderen
- Arnaud (broer Marie-Anne)
- Maurice (gepensioneerde veldwachter verkoopt 'poppies' en 'puppets')
- Karim, zijn vrouw en nicht

Extra uitleg

- * De maatschappij Linkeroever = Maatschappij van Grond- en industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied
- * Terug naar Oosterdonk = heruitzending van Vlaams televisiefeuilleton uit de jaren '90, over het verdwijnen van een ander polderdorp bij de havenuitbreiding op de rechteroever in de jaren '60 (DUS zeer actueel)
- * Miet Smet, Van Peel & Willockx = Resp. Vlaamse minister, havenscheper van Antwerpen en burgemeester van Sint-Niklaas
- * AET terminal = het RORO-bedrijf waar de man werkt die mij op een van mijn eerste tochtjes een lift gaf

Media in de journalistieke strip

- Krant: "... de enige resterende toegangsweg naar Doel 's nachts af te sluiten met een slagboom. Die gaat enkel open via een elektronische identiteitscontrole en registreert dus wie Doel binnenrijdt."
- Emilienne: "Niets is er hier gebeurd, afgelopen weekend. En wat ze allemaal in de kranten schreven? Nonsens! Er is niets van waar, wat ze daar toonden op tv. Die kerkramen waren al eerder gesneuveld. Die kruisjes op 't kerkhof lagen gewoonweg aan de kant omdat er graven verhuisd moesten worden."
- Van Ballaert: "Niet voor niets zijn we op onze hoede. Je hebt ongetwijfeld de artikelen in Humo gelezen over ons bedrijf. Leugens, laat dat duidelijk zijn. Van de praktijken die ze beschrijven klopt geen letter. Want we moeten zeggen: het komt wel hard aan. Je neemt eerst journalisten in vertrouwen, en achteraf word je geconfronteerd met dergelijke aantijgingen." Janssens: "En dat, terwijl wij net een bedrijfspolicy proberen door te voeren die exemplarisch is voor de ganse havenwereld. Als de anderen nu maar eens wilden volgen."
- TV-ploeg van Koppen filmt Volksraad in Ouden Doel
- Hendrik: "We moeten straks aan Vlaanderen duidelijk maken dat het hier niet enkel om een kleine 50 inwoners van een onbetekenend gehuchtje gaat. Het gaat over veel meer. Alle dorpen tussen Kieldrecht en de Schelde zijn bedreigd, de

ganse polder, het erfgoed, de landbouw. Als ik een copywriter was, ik zou in een artikeltje gans onze beweging met de grond gelijk kunnen maken en dat is ook wat sommige media doen. Ze stellen het voor alsof het hier om een marginaal groepje verwende rijkelui gaat, die de kosten voor het behoud van hun rustige buitenhuisjes in 't groen willen afwentelen op de ganse maatschappij.”

- Geen drie dagen later werd het nieuwe Grup over de havenuitbreiding officieel bekend gemaakt. In de krant en op tv, en tegelijkertijd met een brief in de bus van de mensen uit Doel en de polder.
- Op haar stoeltje voor het huis, kijkend naar de honderden passerende ex-dorpsgenoten en koopjesjagers, haalt Marcella mening tv-journaal.

Bijlage 3: Vragenlijst diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)

Trefwoord	Mogelijke vraagstelling	Checklist
PROFIEL		☐
- geslacht		☐
- leeftijd		☐
- opleiding	Welke opleiding(en) heeft u gevolgd?	☐
ROLOPVATTING	Hoe omschrijft u uw beroep ?	☐
	Hoe omschrijft u uw rol ?	☐
	Ziet u dat als een rol in de maatschappij?	☐
	Wil u met “Doel” de publieke opinie beïnvloeden?	☐
	Zou u zichzelf een soort vertegenwoordiger van het publiek noemen?	☐
	Ziet u zichzelf als een soort waakhond die wat de autoriteiten beslissen in het oog houdt?	☐
	Vindt u zich terug in de rol van journalist ?	☐
	Vindt u zich terug in de rol van verhaalverteller ?	☐
	Journalistieke cultuur	☐
JOURNALISTIEK	Wat was de aanleiding voor het schrijven van	☐

PROCES	<p>“Doel”?</p> <p>Wie heeft dit idee aangebracht?</p> <p>Werkte u in opdracht van iemand?</p> <p>Heeft iemand invloed gehad op het eindresultaat?</p> <p>Heeft iemand dit goed moeten keuren?</p>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
	<p>Welk doelpubliek had u voor ogen?</p> <p>Hield u rekening met dit doelpubliek tijdens het verzamelen en verwerken van informatie?</p> <p>Wat wil u bij het publiek teweeg brengen?</p> <p>Welk doel wou u bereiken met “Doel”?</p>	
	<p>Welke opbouw zit er in uw verhaal?</p>	
	<p>Welke visie had u van in het begin over wat “Doel” ging worden? (genre)</p>	
	<p>Waar heeft u gebruik van gemaakt bij het verzamelen van informatie voor “Doel”?</p> <p>Documenten? Archieven? ...</p> <p>→ de lijst overlopen onderaan tabel *</p> <ul style="list-style-type: none"> - Becommentarieer - Wat zijn voor u de vijf belangrijkste manieren om informatie te verzamelen? <p>Ziet u de personages in “Doel” als bronnen?</p> <p>Hoe heeft u die bronnen geselecteerd?</p> <p>Heeft u vooral elitebronnen, getuigen of vox pops (willekeurig mensen in de straat) aan het woord gelaten?</p> <p>Grote rollen in uw verhaal, d.w.z. personages die minstens 5x aan het woord komen, zijn allemaal getuigen/bewoners van Doel. Marcella, bijvoorbeeld, komt 43 keer aan het woord. Ook bij de kleinere rollen overheersen de getuigen die aan het woord komen. Heeft u dit bewust gekozen? Zo ja, waarom?</p>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

	<p>Vindt u het belangrijk om beide partijen van een conflict aan het woord te laten? Waarom (niet)? Politiekers zoals Kris Peeters, Marc Van De Vijver (burgemeester van Beveren) of de tegenpartij als Maatschappij Linkeroever (16x) worden wel vernoemd in het verhaal maar niet aan het woord gelaten. Bent u er bewust mee bezig geweest?</p> <p>Heeft u vooral mannen of vrouwen aan bod gelaten of is dit ongeveer gelijk? Als ik alle personages bekeek kom ik tot een vergelijking van 140 mannen t.o.v. 138 vrouwen. Heeft u hier bewust voor gekozen? Zo ja, waarom?</p>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
	<p>Was u bewust bezig met info te verzamelen, tegenover elkaar af te zetten, te controleren?</p>	
	<p>Zag u het praten met mensen als interviews? Schrijft u de antwoorden neer? Neemt u de antwoorden op?</p> <p>Waarom hecht u zo veel belang aan het gebruiken van quotes?</p>	
	<p>Was er sprake van een eindredactie?</p> <p>Was er iemand die u stuurde van het begin tot het einde van uw boek?</p> <p>Was er iemand buiten uzelf die controleerde wat u deed en ook het resultaat beoordeelde?</p> <p>Was er iemand van wie u feedback kreeg tijdens of na het schrijven?</p> <p>Hoe groot is de autonomie die u ervaart? Welke druk ervaart u? (uitgeverij, publiek, belangengroepen die weet hebben van werk, bewoners Doel, ...)</p>	
	<p>Heeft u een bepaalde routine bij het verzamelen</p>	

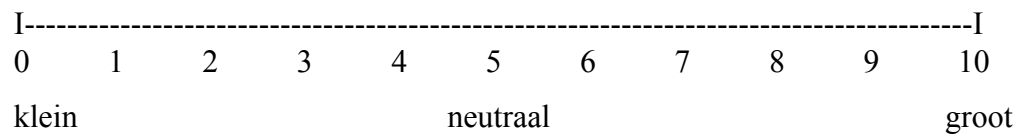
	<p>en verwerken van informatie, die u bij “Doel”?</p> <p>Hebt u dat ook toegepast bij uw andere boeken telkens?</p>	☐ ☐ ☐
	<p>Hoe lang heeft dit project geduurd om te voltooien? Gebeurde dit in fasen of liep alles zowat door elkaar? Heeft u hiervoor bepaalde tijd uitgetrokken of bent u bezig gebleven tot de informatie op was?</p> <p>Had u een bepaalde deadline?</p>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
	<p>Welke ethische principes vindt u belangrijk?</p> <p>Vindt u het belangrijk</p> <ul style="list-style-type: none"> - om objectief te zijn? - om de waarheid te vertellen? - om relevante informatie mee te delen? - om onpartijdig/neutraal te zijn? - om hoor- en wederhoor aan te bieden? <p>Vindt u dat u een bepaalde verantwoordelijkheid hebt t.o.v. uw publiek?</p>	☐ ☐
	<p>Wat is uw visie op democratie?</p> <p>(toelichten: onderzoek waarin link gelegd werd naar democratie en minder/meer inspraak)</p>	
JOURNALISTIEK PRODUCT	<p>Welke term zou u plakken op uw eindproduct?</p> <p>Waarom zou u het zo noemen?</p> <p>Waarom heeft u hiervoor gekozen?</p> <p>Wat is volgens u het verschil tussen uw boek en een gewone roman?</p> <p>Wat is volgens u het verschil tussen uw boek en een gewone strip?</p> <p>Ziet u overeenkomsten tussen “Doel” en een journalistiek product?</p> <p>Wat is uw rol in het verhaal? (Zelf een personage, verteller, ...) (vertelperspectief)</p>	
	<p>Is voor u de tekst (het verhaal) of het beeld het</p>	

interventionistisch

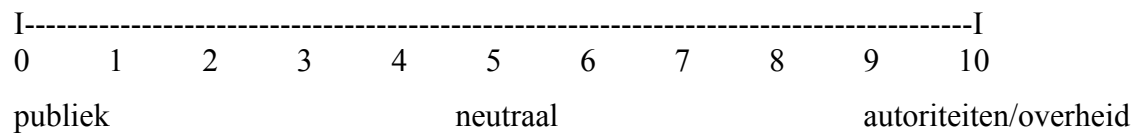
neutraal

niet-interventionistisch

Afstand t.o.v. heersende macht

Marktgerichtheid

Bijlage 4: Transcriptie diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)

A: Elke Meert (interviewer)

B: Jeroen Janssen (interviewee)

Duur interview: +/- 74 min

A: **Welke opleiding heeft u gevolgd?**

B: Sint-Lucas, Vrije Grafiek.

A: **Wat is uw geboortejaar?**

B: 1963.

A: **Hoe zou u uw beroep omschrijven?**

B: Maar ik heb verschillende beroepen hé. Ik werk ook halftijds in een bibliotheek, maar de rest van de tijd ben ik tekenaar. En en moet ik dat omschrijven, ja...?

A: **Die tekenaar, hoe ziet u dat? Welke tijd vult dat in van uw leven?**

B: Dat is meer dan de helft alleszins, misschien drie kwart. Dat kan eigenlijk niet, want ik werk halftijds maar....

A: **Hoe zou u uw rol omschrijven?**

B: Mijn rol?

A: **Uw rol in het leven, met uw strip?**

B: Ik kijk rond mij en ik zie dingen. Ik probeer dan met mijn tekeningen te getuigen wat ik zie. (stilte)

A: **Ziet u dat als een soort rol van de maatschappij?**

B: Ja, maar dat is wel een groot woord. Want zo veel mensen bereik ik niet met mijn strip dat ik de maatschappij ermee zal veranderen.

A: **Ziet u dat als een bepaalde rol die u heeft in de samenleving om te tekenen over bepaalde onderwerpen bijvoorbeeld?**

B: Ja, ja, eigenlijk wel omdat dat het enige is wat ik kan doen. Als ik dingen zie die fout gaan of die beter kunnen, dan teken ik dat en dan schrijf ik daarover.

A: **Wilt u dan met die strip *Doel* de publieke opinie beïnvloeden?**

B: Dat is nu niet mijn eerste bedoeling, maar ik wil aan de mensen dingen laten zien die ik gezien heb en die zij misschien niet weten of niet zien. Gaat het eigenlijk speciaal over *Doel* want ik ben nu bezig met een boek over Rwanda?

A: **Ja, het gaat inderdaad specifiek over *Doel*, ja. Dus u wil niet echt specifiek de publieke opinie daarmee beïnvloeden?**

B: Ja, dat gebeurt misschien wel hé. Ik weet ook wel dat als ge uwe mond open doet en ge zegt iets, dan ga ge misschien iemand beïnvloeden. Das iets anders dan aan de kant te zitten en zwijgen dus. Als als ik teken en mensen zien dat dan kan het gebeuren dat hun ideeën misschien beïnvloed worden. Maar ook niet altijd want... Ja, misschien wel.

A: **Het is dus niet uw hoofddoel om de publieke opinie te beïnvloeden daarmee, met *Doel*?**

B: Euhm, het is wel belangrijk maar het is niet mijn enige doel. (stilte)

A: **Oké en euhm, ziet u zichzelf dan eigenlijk als een soort vertegenwoordiger van het publiek soms? Iemand die het publiek dan vertegenwoordigt en *Doel* op zich dan vertegenwoordigt?**

B: Euhm, ja, wat bedoel je met het publiek?

A: **Ja, de mensen in *Doel* of of andere mensen die een beetje in dezelfde problemen zitten of de lezers?**

B: Het publiek zijn de lezers. Ja, wel, het is niet helemaal hetzelfde hé. De de mensen in *Doel* ik denk wel dat ik die een beetje vertegenwoordigd heb, maar hoe kan ik de lezers vertegenwoordigen? Dat snap ik niet.

A: **(lacht) Het is gewoon maar een idee, dat u misschien heeft hé...**

B: Ik vertegenwoordig eigenlijk vooral mezelf. Als ik dan sympathie heb voor sommige mensen in *Doel* zal dat wel uitkomen in mijn tekeningen.

A: Uhu. En ziet u dan zichzelf als een soort waakhond die wat de autoriteiten beslissen een beetje in het oog houdt of?

B: Euhm, een waakhond is ook zo... (stilte)

A: Ja, het is een journalistieke term die ik nu even gebruik (lacht). Maar ziet u zichzelf als zo iemand die een beetje kijkt wat de autoriteiten doen en die een beetje in het oog houden?

B: Ja. (stilte)

A: En op welk vlak dan?

B: Ik denk dat ik gewoon een thema beschreven heb dat soms vergeten wordt en dat op die manier een ander publiek bereikt heeft. Mensen die daar misschien vroeger niet over nadachten en die dan ook ne keer plots geïnteresseerd waren om naar Doel te gaan of om daar een mening over te hebben.

A: Uhu. En vindt u zichzelf dan zo terug in de rol van journalist of niet echt?

B: Ja, een beetje wel.

A: Op welk vlak ziet u zichzelf dan als journalist?

B: Ik ben zo wel meer zo van het soort journalist die menselijke dingen, over de gewone mensen gaat schrijven. (stilte)

A: Uhu. En zijn er nog andere dingen waarmee u zichzelf meer als een journalist ziet, buiten dan de gewone mensen...?

B: Het nieuwsgierige, dat ik nieuwsgierig ben en veel te weten wil komen over wat dak zie en over wat daar allemaal achterzit. Ik probeer ook van verschillende kanten te horen. Dat heb ik nu wel nog meer met mijn verhaal over Rwanda. (stilte) In Doel heb ik ook wel inspanningen gedaan om mensen van de haven te zien. Maar niet iedereen was er even happig op.

A: (lacht)

B: (lacht) En als dat zo is, dan schrijf ik dat ook. Dan zeg ik: "Die wil mij precies niet spreken." (lacht)

A: (lacht) Oké. En vindt u zichzelf dan ook terug in de rol van verhaalverteller, meer?

B: Ja, ik vertel meestal verhalen van andere mensen. Alle, verhalen die andere mensen vertellen. (stilte)

A: En in welk opzicht ziet u zichzelf als een verhaalverteller? Gewoon, u brengt een verhaal van andere mensen en dat is het dan of?

B: Ja, ik luister naar de mensen en ik vertel hun verhaal aan een groter publiek.

A: Uhu. (stilte) Dan meer naar *Doel* terug zelf... Wat was de aanleiding voor het schrijven van *Doel*, die strip? Waarom bent u eraan begonnen?

B: Euhm, ik moest euhm, ik kon, ik moest, want ze hadden mij gevraagd om een verhaal te tekenen over, voor een Frans tijdschrift Vinght et Un. Je schrijft dat 'X' 'X' 'I'. En ik had graag iets over Afrika geschreven, maar ze wouden iets over een exotisch land dat ze niet kenden in Frankrijk. En ik vroeg welk land. En dat was Vlaanderen. En dan zocht ik een thema waarin da je veel problemen van Vlaanderen in terugvindt. En in *Doel* vond ik dat, al die problemen van ecologie en economie die altijd botsen. En zo ben ik in *Doel* terechtgekomen. En toen da ik da verhaal voor XXI klaar had, vond ik dak nog ni veel verteld had. En dan ben ik blijven voortwerken aan het boek.

A: En dan... U zegt "ze hebben mij gevraagd...", is dat dan gewoon het tijdschrift dat u gevraagd heeft om het te tekenen?

B: Ik heb eerst gevraagd of ik iets kon tekenen voor hen en.. en.. ik mocht op bezoek komen en praten met de redactie en ze zagen dat zitten.

A: Maar u heeft dus zelf beslist om het eigenlijk verder uit te werken? Daar heeft niemand u in gestuurd?

B: Ja, neen, neen, voor verder alles als boek uit te werken heb ik zelf beslist. Zo beslis ik meestal zelf over de boeken die ik maak. Als een thema mij boeit dan wil ik er iets over iets over maken, ook al is er niemand in geïnteresseerd. (lacht)

A: En.. Dus u werkte niet in opdracht van iemand bij het maken van *Doel*?

B: Neen, alleen voor dat verhaal van dertig pagina's in XXI. Dat was in opdracht, maar het was ook een vrije keuze om over *Doel* te schrijven en ni over iets anders typisch Vlaams ofzo.

A: En heeft er dan iemand nog invloed gehad op het eindresultaat, het boek dat er nu ligt?

B: Ik heb wel aan een paar mensen gevraagd om dat te lezen en en mijn stiefzoon heeft de lay-out gemaakt en heeft ook nogal veel inspraak gehad in de tekeningen die we gebruikten of niet gebruikten en in de vorm. (stilte) En de uitgever heeft ook wel zijn gedacht gezegd en een paar dingen gezegd die hij er graag zou daarin hebben. Maar voor de rest heb ik eigenlijk weinig... euhm... Ik ben nooit verplicht geweest om naar iemand te luisteren ofzo. Ze hebben wel goeie tips gegeven soms.

A: En waarom heeft u uw stiefzoon over de lay-out laten beslissen? Had u daar een bepaalde reden voor?

B: Ja, ja, hij wou dat graag doen en hij doet da ook goed. En ja, daarom.

A: **Dat is wel tof. Het is dan zo'n beetje een familieproject dan?**

B: Ja. (lacht)

A: **Heeft dan iemand het op het einde moeten goedkeuren? De uitgeverij? Of is er iemand anders die gezegd heeft van: "ik heb het gelezen en het is zo goed. En dan heeft u beslist van oké...?"**

B: Ahja, de uitgever heeft de tekst op voorhand wel gekregen maar heeft er ni ni niets eigenlijk, niet veel opmerkingen over gemaakt.

A: **Dus het was direct in orde?**

B: Ja.

A: **(lacht) Heeft u dan eigenlijk graag die vrijheid?**

B: Ja, maar soms vind ik het wel plezant als iemand iets zegt maar mijn uitgever doet da ni. Dus als ik wel echt wel mensen vind die er iets interessant over zeggen, meestal bij collega's of anderen, mensen die ja...

A: **Ja, en die mensen die dat ook dan gelezen hebben voor u, hebben die dan iets specifiek opgemerkt of?**

B: Ik heb mensen die soms gezegd hebben dat sommige dingen te veel herhaald werden of of ni zo interessant waren voor het verhaal.

A: **En heeft u daar dan iets mee gedaan of heeft u bij uw eigen ding gebleven?**

B: Neen, als ik vond dat ze gelijk hadden dan heb ik het er uitgelaten, als ik het niet vond dan heb ik het er niet uitgelaten. (lacht)

A: **Oké, çava. En, euhm, welk doelpubliek had u eigenlijk voor ogen dan?**

B: Soms vind ik iets belangrijk en iemand ziet da dan niet. Misschien wil da dan zeggen dat ik het nog wa verder moest uitwerken en dat is dan ook gebeurt. Dingen die ik zelf belangrijk vind en die ze, ja iemand anders zegt dan "Dat staat er toch maar niets te doen". En ja, dan schrijf ik soms nog één of twee zinnen erbij en dan wordt da wel duidelijk waarom dat het belangrijk is.

A: **En heeft u dan ook zelf nog eens erna nog eens uw boek opnieuw vastgenomen, nadat u het efkes...? (stilte)**

B: Euhm, ik doorblader het regelmatig, maar echt zo lezen van A tot Z da dat is... Ik heb het wel al veel keer herlezen om te kijken of er geen fouten inzaten enzo.

A: **En met fouten, wat bedoelt u daar dan mee?**

B: Schrijffouten of woorden die ontbreken of op de verkeerde plaats staan.

A: **Oké. En had u dan een bepaald doelpubliek voor ogen met die strip?**

B: Euhm, ja, mensen die graag iets interessanter zoeken dan Suske en Wiske ofzo. Ook mensen die misschien iets met Doel hadden of of die geïnteresseerd zijn in het thema.

A: **En qua leeftijd? Of staat er niet echt iets...?**

B: Vanaf vanaf 15-16 jaar.

A: **En heeft u dat dan met die bedoeling gedaan of? Had u van in het begin het idee van voor die groep wil ik schrijven of...?**

B: Neen, ik heb het gewoon laten groeien en geschreven voor mensen gelijk ik die... Ik heb eigenlijk een boek geschreven dat ik zelf zou willen lezen. En dan hoop ik dat er nog mensen zijn gelijk ik die dat zulke boeken willen lezen.

A: **Als u dit hier, dit doelpubliek in uw gedachten had, heeft u daar dan rekening gehouden bij het verzamelen en verwerken van uw gegevens dat u vond dan of heeft daar totaal geen rekening mee gehouden?**

B: Nee, ni echt, euhm... Op een manier wel dat ik probeer om er alleen kwaliteit in te steken. Goeie teksten en goeie tekeningen. Maar... Ik heb niet zo gedacht van: "Misschien zijn er mensen die da ni graag gaan lezen en da ge da dan ni schrijft." Zo ni.

A: **En wilt u iets bepaald bij dat publiek dan teweegbrengen?**

(tussenspauze: iemand komt de kamer binnen en Janssen wordt even wegroepen)

A: **En wilt u iets bepaald bij dat publiek dan teweegbrengen?**

B: Da je ziet huizen kapot gaan en dat daar toch ook nog mensen wonen. En dat da eigenlijk een heel mooie streek is met veel mogelijkheden maar da die zomaar kapot gemaakt wordt door die plannen van de Vlaamse regering. En da wil ik dan tonen in mijn tekeningen voor de mensen die er ni geweest zijn alsof ze er zelf zouden geweest zijn. Dat ze zowat meekijken door mijn ogen.

A: **Uhu. En was er dan een bepaald gevoel dat u dan wou meegeven?**

B: Ja, ik vond dat een verschrikkelijk schone streek en dat deed mij zeer om zo alles te zien kapot gaan.

A: **Dus is het dan eigenlijk wat meer medelijden of?**

B: Medelijden is zo triestig. Euhm, dat de mensen sympathie voor... zoiets... Sympathie opbrengen voor de mensen die daar wonen en...

A: **Oké. En was er nog een bepaald doel dat u wou bereiken met uw strip bij het publiek of bij de overheid of?**

B: Neen. Ik bedoel ik heb dat niet gedaan met de bedoeling van... Het is geen pamflet ofzo. Ik wou gewoon mijn eigen gevoelens bij heel dat gebeuren overbrengen op het publiek. En misschien ook dat de mensen die het lezen ook op dezelfde manier reageren als ik.

A: **Uhu. (stilte)**

B: Ik heb via via gehoord dat Van Peel er ni echt euhm (lacht) zijn mening door veranderd heeft. Hij heeft over 't laatst een strip voorgesteld over Doel, over de uitbreiding van de haven. En t schijnt dat hij het in zijn speech had over de kinderen van het licht en de kinderen van de duisternis. En die van de duisternis zijn dan die die de haven willen tegenwerken.

A: **Dus eigenlijk een beetje als tegenreactie op uw strip dan?**

B: Da weet ik ni of dat dat als tegenreactie is. Ik weet wel dat hij die strip onder de kerstboom gehad heeft maar niemand heeft daar een reactie op gehad. Maar ik had zo wel een vermoeden dat hij in de speech, daar ik ook maar van horen zeggen heb, dat hij in zijn achterhoofd wel, dat er ook nog een andere strip over Doel bestond waar dat hij zelf geen vinger in de pap bij gehad heeft.

A: **En wat voelt u daar dan bij? Maakt u dat dan blij dat dan toch iets van reactie daarop gekomen is?**

B: Ja, ik weet dat natuurlijk ook niet zeker maar... Ik was er niet bij. Maar ik vind dat wel tof. (lacht) Dat ik dan weet dat hij toch... Ik heb toch een sterk vermoeden dat hij er iets bij gevoeld heeft en da was misschien ni zo positief ma...

A: **Maar dat was eigenlijk niet uw doel? Dat was gewoon iets dat erbij kwam?**

B: Nee, ja, da 's iets wat er bijkomt.

A: **Dus we kunnen u niet echt zien als een vertegenwoordiger van die mensen van Doel want u doet eigenlijk meer uw eigen ding en u betreft hen erbij?**

B: Maar euhm, ik vertegenwoordig hen wel op een manier omda 'k hen een spreekbuis geef.

A: **Maar het is niet zo dat u het doel had van ik wil dat er reactie op komt, dat de mensen weten van...?**

B: Ja, ik wil dat wel... (stilte)

A: **Maar dat was onrechtstreeks meer dan?**

B: Ja... (stilte)

A: **Dat was niet het hoofddoel van uw boek?**

B: Neen, dat was niet het hoofddoel van mijn boek, maar het is wel iets... Ik vind het wel goed als dat gebeurt.

A: **Uhu. En heeft u nu ondertussen al contact gehad met mensen van daar ofzo, over uw boek dan of de reactie die erop komt zagezegd van...?**

B: Ja, ze spreken er mij dikwijls over aan of soms ga ik naar daar. En ze zijn er blij mee dat da bestaat en dat ze op die manier op een, dat ze ne keer in beeld komen als gewone mensen die ook proberen om van hun leven iets te maken.

A: **En heeft u dan nog weet van andere negatieve reactie dan erop?**

B: Ik heb ni veel weet van negatieve reacties. Misschien zegt niemand mij dat...

A: **En uw verhaal, welke opbouw zit daar dan zo in? Hoe is dat verhaal opgebouwd?**

B: Het is een beetje chronologisch aan de ene kant, maar tussendoor zit ik ook met korte hoofdstukken over één of andere inwoner van Doel. En die zijn dan ni zo chronologisch. En dan heb je nog een verhaal dat altijd terugkomt van Sjarel en Marcella. Da waren de oudste inwoners van Doel. En dat is een beetje de rode draad.

A: **Uhu. Toen wij daar nog hebben rondgelopen, hebben wij daar ook een inwoner... Ik denk dat... Het was iemand die in uw boek was teruggekomen hoor. Die stond zo buiten en die begon ons gewoon...**

B: Emilienne.

A: **Ja, Emilienne. Die begon ons gewoon aan te spreken. Toen dat ik da boek las, was het zo van "Aaah, dat is zij zi". Dat was wel tof. (lacht) Haar dochter kwam haar halen om te winkelen en ze stond buiten te wachten. Ze sprak ons eigenlijk gewoon aan.**

B: Ja, die babbelt wel hé. Ik hoop dat haar dochter op tijd was. Dat je niet te lang hebt moeten...

A: **Çava, het was een kwartiertje ofzo. Maar het was wel eens tof om eens... Dan ziet ge tenminste dat er nog mensen leven. En zeker die straat, komt dan op het einde van dat boek juist terug en dan dacht ik van "Ja, dat heb ik gezien". Ja, ik vond het echt wel mooi en mooi getekend ook.**

B: Oké. (lacht)

A: **En waren er dan andere inwoners die minder praatgraag waren dan Emilienne?**

B: Ja, er waren er ook die ni in het boek wouden komen of die ja.. Iedereen was minder praatgraag dan Emilienne. Dat is niet moeilijk. (lacht) Maar bij sommige mensen duurde het wel wat langer voor ze aan de praat geraakten of ik ben ook... Er zijn ook wel mensen bij wie ik ni geweest ben omdak ja, ik had wel genoeg mensen om mijn boek te vullen.

A: En ook al was Emilienne zo praatgraag, toch heeft u Marcella en Sjarel als leidraad genomen?

B: Maar Marcella is ook praatgraag. (lacht)

A: (lacht) En waarom heeft u die dan specifiek gekozen?

B: Marcella, neen, iemand had mij gezegd “Ga eens met Marcella praten”. Da was heel goe bevallen. Ik kwam er direct ook goe mee overeen en ik ga haar nog altijd regelmatig bezoeken. Ze zit nu in een rusthuis maar... Dat klikte goe.

A: Dat is al belangrijk hé. Dat vindt u vooral belangrijk dat dat dan klikt met de mensen waarover u schrijft of?

B: Ja. (stilte)

A: Had u dan een bepaalde visie van in het begin wat het toen ging worden dan? Of was dat eigenlijk gewoon tijdens het proces?

B: Het heeft tijdens het proces vorm gekregen. Ja. Ik heb een keer een namiddag met Lennert, mijn stiefzoon, en de uitgever aan een tafel gezeten en we hebben zo een beetje de grote lijnen uitgezet. Maar dan had ik ondertussen wel al 75% van mijn tekeningen en van het verhaal al dus... Vanaf dan ging het er vooral om om de dingen te schrappen en hier en daar nog wa toe te voegen.

A: Uhu. En het medium op zich, die strip, dat had u wel al op voorhand in uw gedachten van “Zo wil ik het in die vorm maken”?

B: Ja, en ik wist ook al na het verhaal voor XXI dat ik vooral tekeningen ter plaatse wou maken en ni zo veel in mijn atelier. Nu doe ik dat nog extremer. Nu wil ik geen enkele tekening meer in mijn atelier maken.

A: Is daar dan een speciale reden voor dan?

B: Ja, omdat ik zo voel als ge ergens zijt en ge tekent iemand die vóór u zit of ni of ge zit op een plaats dan, daar blijft veel meer van over in die tekening. Het is precies of da je echt een stukske van daar meeneemt. En als ge een foto maakt en ge gaat da thuis natekenen dan is da bladvulling vind ik.

A: En verandert u dan nog veel aan die tekeningen?

B: Neen.

A: Die blijven gewoon hetzelfde zoals u die in het begin tekende?

B: Soms kan het zijn dat ik er misschien een stukje uitknip en ik laat ook wel ne keer wa tekeningen overlappen ofzo maar ik ga niets aan de tekening zelf veranderen.

A: En doet u dat bewust eigenlijk dan?

B: Ja. Omdat je op dat moment me die mensen op die plaats, dan heb je daar echt contact mee gehad en al wa daarna komt is, ja, is minder. Ik moet ook wel later beginnen schrijven. Dat doe ik wel. Ik schrijf veel nota's en dan moet ik het later in een betere tekst steken maar...

A: **Uhu.**

B: Tekenen doe ik ter plaatse en terwijl ik iemand teken, vertelt die mens mij ook vanalles.

A: **Maar uw verhaal zit dan nog niet echt in uw hoofd of wel? Als ze dan met u aan het babbelen zijn, heeft u dan al een bepaald idee wat u wil bereiken, wat u wil gebruiken of?**

B: Soms hoor ik iets dat interessant vind en dan denk ik "Dat komt zeker in het boek". Maar misschien dat 80% van de dingen die ik hoor dat ik daar niets mee doe en er zijn zo een paar dingen die gezegd zijn en die ga ik dan wel schrijven. Soms weet ik ook op voorhand wat dat iemand wil horen vertellen als ik het verhaal al ken. Maar ze willen ook niet altijd. Ik heb da nu ook met mijn verhaal over Rwanda. Daar toch iets van zeggen. Ik was nu naar Wenen geweest bij mensen die ik ken van Rwanda. Die hadden op voorhand gezegd dat ze niet over de genocide en de tijd gingen spreken. Maar dan was ik er en dan hebben ze er toch over verteld. Ik heb niets gevraagd. Ik heb het er ook niet proberen uittrekken maar het kwam vanzelf.

A: **Dus u probeert eigenlijk gewoon eerst een goede band op te bouwen en dan komt eigenlijk zowat een beetje vanzelf dan?**

B: Ja, maar als ze daar dan nu niets van vertelt, dan... Dan heb ik over andere dingen geschreven.

A: **Ahja oké. Dus als ze dan niets schrijven, dan maakt u er iets anders van over wat ze dan wel vertellen. Uhu. Oké. Euhm, dan nog over de manier van verzamelen van informatie over Doel, over hoe u dat heeft aangepakt. Ik heb een lijst aangemaakt hoe journalisten dat meestal doen. Wat zijn dan voor u de 5 belangrijkste manieren, hoe heeft u dat aangepakt om informatie te verzamelen?**

B: Dus eerst persoonlijk contact, dat het voornaamste. En telefonische contacten. Ik moet er 5 zeggen?

A: **Ja, als u een top 3 of 4 kan maken is het ook wel..**

B: Belgische media. Voor *Doel* hé?

A: **Ja.**

B: Voor *Rwanda* doe ik ook soms wel buitenlands maar... En persberichten ook. En en je schrijft papieren documentatie, maar boeken dat staat er bijvoorbeeld niet bij.

A: **Dus boeken...?**

B: Papieren bronnen en archieven zitten ook wel boeken tussen. (stilte)

A: **En waarom vindt u dan dat persoonlijk contact het belangrijkste?**

B: Euhm ja, omdat ik over mensen schrijf. (stilte)

A: **Dus dat is voor u het voornaamste... En dan telefonisch...? Dat is zo'n beetje...**

B: Ja, als ze te ver weg zijn. Gelijk telefonisch is dan ook mailen en brieven en zowat. Ik zie dat dat allemaal niet uw lijstje staat.

A: **En Belgische media, in welk opzicht heeft u dat gebruikt om uw informatie dan te verzamelen?**

B: Als er nieuws was over Doel dan dan las ik het natuurlijk.

A: **En heeft u dat dan gebruikt in uw strip of heeft u het gewoon in het oog houden?**

B: Ja, in het oog houden vooral. Soms was er iets wat ik dacht "Dat moet ik eens van dichtbij gaan kijken".

A: **Dus dat was eigenlijk meer om inspiratie op te doen dan over uw boek, dat u die Belgische media in het oog hield?**

B: Ja, om te weten wat er aan de gang was. Alle ja, wat dat er actueel was, als er nieuwe plannen waren of ni... nieuwe vonnissen in die gerechtslag rond Doel.

A: **En persberichten is dan zowat in dezelfde trend dan?**

B: Ja, persberichten werden meestal verstuurd door Doel 2020. (stilte) En dikwijls waren dat ook diegene die achteraf in de krant stonden. Maar soms vond ik wel dingen in de krant euhm dat gerust een keer een groot artikel publiceerden om hunzelf te bewieroken. Ik heb daar niets over geschreven maar dat brengt me wel op ideeën.

A: **Uhu. En dan die archieven of boeken of papieren bronnen, hoe heeft u dat dan aangepakt?**

B: Die heb ik allemaal gelezen en om te weten als mensen iets vertelden, dan weet ik ook al welke achtergrond dat heeft of...

A: **Dus het is gewoon eigenlijk meer allemaal om achtergrondinformatie op te doen en dan maakt u daar eigenlijk een beetje uw eigen verhaal rond?**

B: Ja. (stilte)

A: **Oké. En dan bijvoorbeeld meer officiële documenten, daar gaat u minder naar kijken, bijvoorbeeld van de overheid ofzo? Als er daarvan iets uitgegeven wordt, gaat u daar dan ook naar kijken of?**

B: Als als ik het nodig heb wel. Ik ga niet alle officiële documenten lezen die bestaan.

A: **Uhu. Want u vindt persoonlijk contact, ja, het belangrijkste. Daar komt eigenlijk het meest informatie uit?**

B: Ja, bwa, de informatie die ik wil toch.

A: **Oké. En ziet u die personages in *Doel*, om het in journalistieke termen te zeggen, als bronnen voor uw verhaal?**

B: Ja. (stilte)

A: **En hoe heeft u dan uitgemaakt “Die kies ik, die kies ik”? Hoe heeft u dan die selectie gedaan in die bronnen?**

B: Euhm, soms ja, soms kwam ik die gewoon tegen op straat en spraken die mij aan. Voor anderen heb ik wat inspanningen moeten doen om in contact te geraken. Bijvoorbeeld, ik probeerde ook wel mensen van de haven te zien en dat was dan wa moeilijker.

A: **En hoe heeft u dat dan aangepakt?**

B: Ja, die gemaïld en gebeld tot dak daar een afspraak mee kreeg. (lacht)

A: **(lacht) En de mensen die u dan tegenkwam op straat, dat zijn eigenlijk allemaal de mensen die u in uw boek gebruikt heeft of zijn er dan nog andere mensen die u, waar u dan naartoe gegaan bent en gevraagd heeft of je ermee kon babbelen of?**

B: Er zijn er ook wel waar dak naartoe gegaan ben, gelijk ook Emilienne, daar ben ik speciaal naartoe gegaan om ertegen te babbelen. Ja, die kunt ge ook wel tegenkomen op straat...

A: **En heeft u dan alle inwoners van *Doel* aangesproken of heeft u een selectie gemaakt op voorhand en...?**

B: Neen, ik heb vooral die aangesproken die veel... op straat komen, een beetje een sociaal leven hebben. Ja, ik heb er ook ni meer aangesproken omdak ni meer mensen nodig had voor mijn boek. Ik kon alle inwoners van *Doel* hebben aangesproken maar ik denk die die ik gesproken heb da die wel representatief zijn.

A: **Uhu. En dan “de mensen die op straat komen, die een sociaal leven hebben”, waarom heeft u dan juist die gekozen?**

B: Ja, nee, het is misschien ook wel uit gemakzucht. (lacht)

A: **(lacht) Dus u bent eigenlijk toevallig op die mensen dan op straat gewoon gebotst meer dan of hebben zij u meer aangesproken van “wat komt u hier doen” euhm?**

B: Sommigen hebben mij zelf aangesproken en bij anderen ben ik geweest. En ze komen ook elke zondag samen in de Doolen. En de mensen die daar dan komen dat zijn dan mensen die wat geëngageerd zijn om iets te doen.

A: **En heeft u dan sommige mensen echt aangesproken en dat u dan dacht “hmm die ga ik niet gebruiken of eigenlijk altijd die klik van...”?**

B: Neen, neen, ik heb ook wel ne keer mensen gezien dak dacht die ook wel interessant waren maar dan ze er moeten uitlaten omdat het boek te dik ging worden.

A: **(lacht) Dat is begrijpelijk. Maar het leest wel heel vlot eigenlijk.**

B: Maar het mocht niet dikker worden omdat het te duur... Het is al duur euhm... Het mocht niet nog duurder worden.

A: **Dat was dan van de uitgeverij beslist dan?**

B: Ja.

A: **Oké. En, euhm, merkt u dan dat u vooral, ik ga nu weer enkele termen gebruiken misschien, elitebronnen, daarmee wil ik zeggen mensen die in beeld komen om hun functie bijvoorbeeld zoals politiciers of die havenarbeider die komen ook bijvoorbeeld omdat zij daar werken komen die in beeld. Heeft u dan vooral die mensen, echt getuigen of meer mensen op straat gewoon aangesproken?**

B: Euhm, mensen op straat of mensen thuis ook. Ik heb meer gewone mensen aangesproken.

A: **Maar dat zijn dan onrechtstreeks ook wel getuigen van wat er in Doel eigenlijk omging?**

B: Ja, neen, rechtstreeks?

A: **Ja, rechtstreeks, sorry, dat was dan de link?**

B: Politiekers niet altijd hé, die zijn soms onrechtstreeks getuige maar... (stilte)

A: **Oké, ik heb dus eens uw strip ontleed hé. En ik heb gemerkt inderdaad dat dus die grote rollen, dat die dus vooral voor die getuigen en bewoners van Doel zijn. Euhm, Marcella bijvoorbeeld die komt dus 43 keer aan het woord.**

B: Bedoelt u dat ze 43 zinnen zegt?

A: **Ja, 43 keer dat ze zo dialoogskes maakt.**

B: Dat is wel interessant. (lacht)

A: **(lacht)**

B: Ik ga daar eens een verslag van maken.

A: En dan ook bij die kleinere rollen merkt ge dan ook wel dat nog altijd meer die getuigen of die bewoners van Doel aan het woord komen. Heeft u dat dan bewust zo gekozen om meer dan die getuigen, die mensen op de straat aan te spreken?

B: Ja. (stilte)

A: En waarom heeft u daar specifiek voor gekozen dan?

B: Omdat het over die mensen gaat. Het gaat niet over Kris Peeters op zijn bureau in Brussel. Het gaat ook niet over Bart De Wever die daar ne keer komen zeggen is dat hij het allemaal ging oplossen.

A: Oké, dus u wil echt wel het verhaal rond de mensen waarom het eigenlijk draait houden. En vindt u het dan zelf belangrijk...?

B: En ook omdat die mensen anders te weinig aan het woord komen. (stilte)

A: Uhu. Vindt u het dan zelf belangrijk om beide partijen zowat aan het woord te laten?

B: Ja.

(tussenspauze: telefoon rinkelde)

A: Dus u vindt het belangrijk om van alle partijen aan het woord te laten of niet?

B: Ja, maar toch... Bwa nee, want ik heb ook niet alle partijen aan het woord gelaten.

A: En waarom heeft u dat dan niet gedaan?

B: Omdat het verhaal wil vertellen van de bewoners van Doel en dat Van Peel en de rest ook wel manieren hebben om hun verhaal te vertellen. Die hebben mijn boek daarvoor niet nodig. Die komen ook wel zo in de media aan bod.

A: (lacht). Want ik heb ook nog eens gekeken naar uw boek en zoals politiciers zoals Kris Peeters en die burgemeester ook van Beveren of bijvoorbeeld Maatschappij Linkerover die wordt dan 16 keer vernoemd, maar die worden niet aan het woord gelaten. En u heeft dat bewust niet gedaan of?

B: Ja. Ik had die kunnen gaan interviewen ofzo, maar die hadden mij zeker hetzelfde verteld als hetgeen ze aan de Gazet van Antwerpen of De Standaard vertellen.

A: Dus u ziet het eigenlijk gewoon niet als een meerwaarde voor uw verhaal dan, die andere partijen?

B: Neen. (stilte) Euhm... Neen, die die hebben ook geld om daar communicatiebureaus voor in te huren of nu om een strip te maken die ze op 40.000 exemplaren gratis verdelen.

A: Uhu, maar u heeft ze wel vernoemd in uw strip...

B: Jaja, er wordt ook over gesproken en het is ook door hun beslissingen dat de mensen in Doel het moeilijk hebben enzo.

A: **Uhu. (stilte) Weet u of u vooral mannen of vrouwen aan bod heeft gelaten in uw boek?**

B: Neen, dat heb ik niet geteld, maar als ge zegt da Marcella zo veel is voorgekomen, dan denk ik dat de vrouwen al veel gezegd hebben. Maar volgens mij is het ongeveer de helft.

A: **Maar als u nu eens bekijkt wie u aan het woord heeft gelaten enzo allemaal, denkt u dat dat dan meer vrouwen zijn of meer mannen of gelijk verdeeld.**

B: Ik denk dat het fifty-fifty is.

A: **U denkt dat het fifty-fifty is?**

B: Zeg het ne keer, gij hebt het geteld? (lacht)

A: **Ja. 140 mannen en 138 vrouwen.**

B: Ahja, zo veel?

A: **Ja, gewoon van personages die in uw boek aan het woord of gewoon vernoemd worden.**

B: Amai, dat is zot. Is dat echt?

A: **Ja, heeft u dat dan bewust gedaan?**

B: Hoe hebt ge da geteld? Volgens de tekeningen of ...?

A: **Neen, gewoon hoe vaak ze aan het woord kwamen, dat geteld, vermenigvuldigd en...**

B: Ik wist niet dat er zo veel mensen aan het woord gekomen waren.

A: **Maarja, het is ook hoeveel keer ze aan het woord kwamen...**

B: Ah, hoeveel keer...

A: **Het is de personages op zich, maar ook hoe vaak ze aan het woord kwamen.**

B: Dus 140 keer heeft een man iets gezegd en 138 keer een vrouw?

A: **Maar u heeft dat niet bewust gedaan?**

B: Neen, neen. Dat is gewoon... Ik denk dat da logisch is omda je, omdat de maatschappij zo verdeeld is.

A: **Uhu. (stilte) Euhm, dan nog meer over het proces nog... Was u dan bewust bezig met informatie te verzamelen, die een beetje tegenover elkaar af te zetten en te controleren of? Heeft u dat echt gedaan?**

B: Euhm, ja, allez, ik vond het wel plezant als ik iemand iets hoorde vertellen da totaal tegengesteld was dan hetgeen iemand anders vertelde.

A: En bent u dat dan gaan controleren, informatie die u kreeg, bent u dat altijd gaan controleren of het wel juist was wat die zeiden of?

B: Euhm, voor zover da da mogelijk is, ja. Ni alles. Mja ge kunt ook aan iemand, nen derde, vragen wa da er van waar is, ma dan weet je da nog altijd ni zeker. Soms kun je het ook vergelijken me hetgeen da in officiële teksten staat of... Maar ik vind dat wel plezant zo die dingen die soms wringen want das gewoon, ge kunt eigenlijk bijna nooit zeggen da ge dé waarheid kent. (stilte)

A: En zag u dan het spreken met die mensen echt als interviews dan?

B: Neen, het is meer als een gesprek.

A: En schreef u dan die antwoorden neer of nam u die op?

B: Ik schreef later alles wa da interessant was op, maar nooit tijdens het gesprek, altijd erna, om het niet te vergeten. Want als ik het een jaar later moest opschrijven, dan zou ik misschien interessante dingen vergeten zijn.

A: En heeft u dat dan echt al in lijnen uitgeschreven of gewoon korte notities die u maakte?

B: Ja, soms notities en soms lijnen. Als ik iets mij nog letterlijk herinnerde, ging ik het wel met de juiste woorden opschrijven.

A: En heeft u iets opgenomen dan of niks?

B: Neen.

A: Niks opgenomen van gesprekken?

B: Neen.

A: En da was bewust zo gekozen of?

B: Euhm, ja omdak zo denk als ge dan zit op te nemen dat ze ni zo spontaan zijn.

A: Uhu.

B: Ik heb ook nooit foto's genomen van mensen. Wel altijd getekend, zo van... Maar das iets raar als ge iemand tekent. Ze hebben daar toch precies minder schrik voor.

A: En hebben zij dat dan gezien uw tekeningen op die moment zelf? Hebben ze da dan goedgekeurd of?

B: Ja, soms. Ja, of afgekeurd of goedgekeurd.

A: En wat als ze dan afkeuren, wat dan?

B: Maja, soms vonden ze da ze er misschien te lelijk opstonden of wa te dik, maar da was voor mij geen reden om het ni te gebruiken.

A: Maar u heeft het dan aangepast? Of niet?

B: Neen.

A: U heeft het gewoon zo gelaten?

B: Soms heb ik ze er ni ingestoken of soms wel. Ma ik heb sommige mensen 100 keer getekend en... Ja, als ik dan iemand teken en die vindt dan dat haar kin te veel naar voor steekt ofzo... (lacht) Dat compenseert wel met andere tekeningen.

A: En waarom hecht u zo veel belang aan het gebruiken van quotes eigenlijk? Want dat was het toch meer eigenlijk of is het meer parafraseren wat ze eigenlijk gezegd hebben?

B: Ah, euhm, het is de twee. Soms is het parafraseren wa ze gezegd hebben. Ik heb soms van die lange teksten of... Soms is het eigenlijk bijna een interview. Soms zegt iemand een quote da 'k zo nog letterlijk mij herinner en die die gebruik ik dan ook graag.

A: Dus het gaat eigenlijk meer over het herinneren van?

B: Ja.

A: En als ge iets letterlijk u herinnert dan gebruikt ge die quotes?

B: Ja. (stilte)

A: Euhm, was er eigenlijk dan sprake van een soort van, zoals in de journalistiek gezegd wordt, een eindredactie die op het einde van het proces eens alles bekeek of?

B: Euhm, da was ikzelf, niemand anders. Maar 'k heb het wel laten lezen door een paar mensen, vrienden die ook schrijven en en die hebben er dan wel een paar opmerkingen over gemaakt.

A: Uhu.

B: Maar da was ni op vraag van de uitgever ofzo, omda 'k het zelf vroeg.

A: Uhu. En was er dan iemand die u eigenlijk gestuurd heeft van in het begin van het verhaal tot het einde van het verhaal in één of andere manier? Iemand die u in een richting gestuurd heeft of?

B: Neen. (stilte)

A: En iemand die het controleerde, ja, dat waren de mensen die het ook nog lazen en het ook controleerden, en de uitgeverij ook? Heeft die dat ook op het einde zowat gecontroleerd en dan nog opmerkingen gegeven of het beoordeeld voor u?

B: Ja, maar ni zo veel. Op het moment dat 'k het doorgestuurd heb, was het eigenlijk al, allez, dan waren er de meeste kleine fouten enzo al uitgehaald. Dus de uitgever heeft daar ni zo veel werk aan gehad.

A: Uhu. En heeft u dan tijdens het proces dan ook met die uitgeverij nog contact gehad of heeft u eerst gewoon...?

B: Euhm, ja, ni zo dikwijls.

A: **En voor wat was het dan wel dat u dan?**

B: Voor technische dingen, euhm...

A: **Zoals...?**

B: Het formaat van de pagina of hoeveel, ja, maar heel technische dingen. Hoe zwart dat de tekst moest zijn of...

A: **Ah oké. En de feedback die dan kwam tijdens of na het schrijven dat was dan alleen van die mensen die ook schreven dan? En een beetje van de uitgeverij?**

B: Ja... En van Lennert die soms ook wel ne keer discussie me mij deed over een tekening die hij er ni in wou of juist wel en die ik ni wou.

A: **En Lennert dat is de uitgever?**

B: De stiefzoon.

A: **Ah, de stiefzoon. (stilte) En had u, heeft u een bepaalde routine bij het verzamelen en het verwerken van die informatie dan bijvoorbeeld bij Doel dan? Heeft u iets dat u altijd doet? Een bepaalde routine die u volgt bij het schrijven of?**

B: Neen.

A: **Geen routine? Dus bijvoorbeeld...?**

B: Het enige is... Ik ga ergens naartoe en ik teken en en dan meestal op de trein naar huis schrijf ik op wa de mensen verteld hebben en wat ik de moeite vind om erover te schrijven.

A: **En dat doet u bij elk verhaal, ook bij Rwanda bijvoorbeeld?**

B: Ja, ja.

A: **Maar buiten dat heeft u geen bepaalde dingen die u altijd doet?**

B: Euhm, geef ne keer een voorbeeld.

A: **Euhm, ja, journalisten hebben veel routines. Bijvoorbeeld euhm, ja, ze gaan ergens naartoe. Ze doen een interviewke, ze komen thuis, ze beginnen dat interview uit te typen of ze maken er direct een artikel van of... Of ik heb mijn notitieblokje nu bij, anderen hebben dat niet...**

B: Ik ga ergens naartoe met mijn schetsboek, begin te tekenen. Meestal stop ik dan ook ni me tekenen. Ja en op de trein naar huis schrijf ik dan in mijn kladschrift. En later, soms veel later ga ik dan al da verwerken al in een vlotte tekst of...

A: **En veel later, wat bedoelt u daar dan mee?**

B: Soms is da een jaar later en soms is da een week later en soms is da een dag later. Dat hangt er een beetje van af. Nu, vanmorgen heb ik mijn herinneringen uit Wenen opgeschreven in een tekst waarin dak het waarschijnlijk ook in mijn boek zal brengen.

A: En hoe lang heeft u over Doel gedaan om het...?

B: Twee jaar van begin tot einde.

A: Twee jaar. Euhm, en is het dan, die twee jaar, is dat dan in bepaalde fasen gebeurd die u dan op voorhand ook had vastgelegd? Of was dat ook vanzelf zo'n beetje gekomen?

B: Ja, hoe dichter dat de deadline kwam, hoe meer da da georganiseerd was wel. In het begin was da gewoon naar Doel gaan en tekenen en het schrijven. En da was eer ik dan thuis was, was het zo wa zoeken naar de vorm van het boek. En toen ik die gevonden had, dan dan ben ik beginnen schrijven en tekeningen maken nog.

A: Maar het was zo ni echt van "Ik ga naar Doel, ik kom thuis, ik verwerk het, ik ga nog eens naar Doel, ik verwerk het..."? Het was zo'n beetje vanalles door elkaar dan?

B: Ja, ja, maar het was wel altijd eerst het verwerken.. Ah nee, ja, het verwerken kwam meer op het einde, maar wel de nota's opschrijven, dat was altijd direct.

A: Ja.

B: Dus het tekenen en de nota's opschrijven de dag zelf, maar het verwerken dat komt dan soms na twee dagen of na een week of na een maand.

A: Uhu. Euhm, heeft u dan voor uzelf dan ook die fasen zowat vastgelegd? Heeft u een bepaalde tijd uitgetrokken voor dat te verwerken of voor naar Doel te gaan? Heeft u gezegd van "Ik ga nu eens twee uur naar Doel, ik teken daar alles, ik maak daar notities en dan kom ik thuis en werk ik daar een uurtje aan bijvoorbeeld" of hoe is dat...?

B: Euhm, ja, zo, ik plande wel altijd om één of twee dagen of soms een week naar Doel te gaan. Dat plande ik op voorhand om da weg was van huis ma... En als ik daar was, dan in Doel, dan tekende ik de hele tijd. Voor de rest heb ik ni veel van planning gedaan.

A: En als u daar dan in Doel was, heeft u dan op een gegeven moment gezegd van "Nu is mijn informatie, nu heb ik alles en nu ben ik weg" of is dat een beetje vanzelf dan gekomen?

B: Neen, dat is nooit gekomen. Zelfs op het einde toen toen da mijn boek bijna bij de drukker was, kwam er nog informatie die ik belangrijk vond om te schrijven gelijk van de brand van het huis van Marcella. Die pagina is er op t allerlaatste moment nog in gekomen.

A: Oké. Euhm, dus u had eigenlijk een bepaalde deadline gekregen van van de uitgeverij dan?

B: Ja.

A: **En u heeft die perfect gehaald of?**

B: Ja. (stilte)

A: **Dan een beetje meer, een beetje zwaarder... Het gaat over ethische principes.**

B: Ja.

A: **...welke ethische principes dat u eigenlijk belangrijk vindt, voor uzelf als persoon... Welke zijn zo, wat vindt u belangrijk ethisch gezien?**

B: Eerlijkheid vind ik belangrijk en respect voor de mensen. (stilte)

A: **Dat zijn de hoofdingen. En vindt u het belangrijk om objectief te zijn in uw verhaal, in de verhalen die u maakt?**

B: Dat is zo'n moeilijke vraag eh. Dat werd ne keer aan Sacco gevraagd en die zei zo ongeveer hetzelfde als wa ik zou zeggen. Dat de mensen zo geobsedeerd zijn om de twee partijen evenveel procent aan het woord te laten. Maar je komt soms in contact met partijen die sowieso al ondervetegenwoordigd zijn in de media en die wil ik dan wel meer aan het woord laten dan de andere. Dus dan ga ik liever wa langer praten met de mensen die zich geen communicatiebureau kunnen veroorloven die schone folders in de wereld stuurt.

A: **En vindt u het belangrijk om de waarheid te vertellen?**

B: Ja, voor zo ver da je die kunt kennen want... Want ik ga ook mensen aan het woord laten die dingen vertellen waarvan dak misschien zeker weet da het ni waar is.

A: **Maar toch gaat u da zo in da verhaal aan bod laten dan of...?**

B: Ja, dan probeer ik ook wel iemand aan het woord te laten die het tegengestelde vertelt.

A: **En was dat in Doel dan het geval?**

B: In Doel heb ik da ni zo veel tegengekomen, maar nu met mijn Rwandaverhaal kom ik da wel tegen.

A: **Uhu, maar dé waarheid bestaat voor u ook niet of?**

B: Euhm..

A: **Is er maar één waarheid?**

B: Neen, er zijn er meer. Het zijn allemaal stukjes en... ja... Soms kan iemand de waarheid vertellen maar ook veel dingen verzwijgen zodat het toch ni echt de waarheid is.

A: **Uhu. (stilte) En vindt u het belangrijk om informatie te geven die relevant is voor mensen?**

B: Ja. (stilte)

A: **En waarom vindt u dat dan belangrijk?**

B: Informatie die relevant is?

A: **En op welke basis bepaalt u dan wat dan relevant, allez, bepaalt u wat relevant is?**

B: Ik kijk wat relevant is voor het verhaal. Ik kan niet weten wat relevant is voor mensen hé. Als ik een verhaal schrijf over Doel en iemand leest da die misschien meer geïnteresseerd is in voetbal of in mooie auto's dan ga die da misschien ni relevant vinden wat ik schrijf.

A: **(lacht) Maar u... Dat is dan ook relevant voor uzelf dan ook een beetje onrechtstreekser dan?**

B: Ja. (stilte)

A: **Vindt u het belangrijk om onpartijdig te zijn, om neutraal te zijn in bijvoorbeeld in Doel dan?**

B: Ge kunt da bijna ni. Maar euhm, als ge me iemand praat en die mens die vertelt u veel dan kan da nog zo'n slechte mens zijn ma dan ga ge daar misschien ook wel iets goe in vinden. Anders zou ge er ni over schrijven.

A: **En vindt u het belangrijk om hoor en wederhoor dan... Ik bedoel daarmee dan euhm getuigen maar dan ook dan, als die iets zeggen over iemand dat u dan de andere partij ook aan het woord laat om zichzelf te verdedigen zogezegd?**

B: Ja, als die iets echt slechts vertelt over iemand zou ik daar wel ook graag een keer een ander verhaal over horen, maar tis ni altijd belangrijk.

A: **Uhu. Zoals die politiciers dan? Want die mensen spreken eigenlijk slecht over die politiciers maar u laat ze dan niet aan het woord...**

B: Wacht, ik heb geen mensen aan het woord gelaten die slecht spreken over politiciers. Ahja, jaja, neen, gelijk, ja. Neen, die heb ik dan ni aan het woord gelaten om da die hun mening ook op andere manieren kunnen vertellen.

A: **Oké. Dan misschien een moeilijker vraag... Ik heb dus een onderzoek gevonden waarin dus dan een beetje de link gelegd wordt tussen democratie en zo inspraak in uw boek en in het verhaal zelf. Wat is uw visie, wat is voor u democratie?**

B: (stilte)

A: **Wat is uw visie daarop? Hoe ziet u democratie?**

B: Ja, dat de mensen over hun eigen lot kunnen beslissen met respect voor de anderen.
(stilte)

A: **Dan nog een laatste reeks met vraagjes. Euhm, als u één term zou moeten kiezen om te plakken op uw eindproduct wat zou dat dan zijn?**

B: (stilte)

A: **Hoe zou u dat noemen? Een verhaal of...? Welke term zou u erop plakken moest u zelf kunnen kiezen?**

B: Een verhaal vind ik wel een goed woord.

A: **Een verhaal. U mag ook iets anders kiezen hé. (lacht)**

B: Neen, maar, het is een woord dat ik soms ook zelf gebruik.

A: **Of strip of?**

B: Neen.

A: **Strip minder?**

B: Neen. Het is ook geen strip. Het is geen strip hé.

A: **Waarom zou u het dan meer een verhaal noemen dan? Waarom kiest u juist voor die term?**

B: Omdat, ja, er zijn veel strips die geen verhaal hebben of of toch ni veel vertellen of geen boodschap. Ik denk da da in mijn boek wel is.

A: **Dus u kiest het eigenlijk omdat er een soort boodschap zit in uw verhaal?**

B: Ja. (stilte)

A: **En heeft u er speciaal voor gekozen om het als een verhaal te bombarderen naar het publiek of is dat eigenlijk gewoon iets wat u altijd gebruikt?**

B: Ja, het is iets wat ik liever gebruik dan het woord strip of ne...

A: **En wat is volgens u dan het verschil tussen uw boek en een gewone roman?**

B: Euhm, de tekeningen. Ik ga ook nog iets zeggen dak gehoord heb van Sacco, bijvoorbeeld, euhm... Hij zei iets over de modder in Palestina die hij altijd maar tekent. En als ge da in een tekst schrijft, dan kunt ge da één keer vermelden "Er ligt modder in de straten van Gaza ofzo". En dat is het. Maar in de tekening kunt ge in iedere tekening opnieuw die modder tekenen.

A: **Uhu. Dus gewoon de tekeningen vindt u het grote verschil tussen een roman en uw boek?**

B: Ja. Ma ge kunt in een tekening tien dingen schrijven die die ge in een roman één keer kunt vermelden, maar die ge in tekeningen iedere pagina kunt herhalen. En om de sfeer van een plaats over te brengen, zal da veel beter werken dan da je het alleen maar met tekst doet.

A: **Uhu. En wat is dan volgens u het verschil tussen uw boek en een gewone strip?**

B: Het verhaal. (lacht)

A: **(lacht)**

B: In een strip zit er meestal, ja, strips zo... Ik weet er bestaan heel goede strips maar 99% van de strips zijn fabeltjes ter ontspanning en...

A: **Dus het verhaal, de diepgang meer dan?**

B: Ja, eigenlijk wel, dat is het goede woord.

A: **En ziet u dan overeenkomsten tussen Doel en bijvoorbeeld iets journalistiek? Een journalistiek product: een artikel, een reportage, een interview, een...?**

B: Ja, sommige documentaires op de tv kunt ge soms vergelijken met dat boek.

A: **En wat voor documentaires bedoelt u dan?**

B: Euhm, ja, alle soorten verhalen die over mensen gaan, hoe mensen leven of da kan evengoe een documentaire zijn over een volk in Brazilië of of over... Ik kijk nu wel ni zo heel veel naar documentaires.

A: **Maar voor de rest met een reportage bijvoorbeeld of of interviews of artikels, daar ziet u dus niet zo echt overeenkomsten tussen?**

B: Ja, maar tis niet puur een interview of wat. Ja, met sommige reportages ook wel die, maar dan reportages meestal over gewone mensen.

A: **Uhu. En wat is uw rol in het verhaal zelf, in Doel?**

B: Ik kijk rond en dat is het. En laat de mensen met mijn ogen kijken.

A: **Ziet u zichzelf dan eigenlijk als een personage in uw boek? Hoe ziet u zichzelf in het verhaal?**

B: Neen, ik heb er mijzelf ook uitgelaten. Ik heb mezelf nog getekend een paar keer in het eerste verhaal voor XXI, maar in het nieuwe boek heb ik mezelf bijna ni getekend. En in het boek over Rwanda ga ik da nog minder doen. Het enige dat je soms ziet in mijn tekeningen is da mijn hoofd of mijn gsm daar ergens ligt en.

A: **Maar dus uzelf als personage, u kiest daar bewust voor om uzelf eruit te laten?**

B: Ja, ik wil mezelf op de achtergrond houden.

A: **Dus u ziet zichzelf eerder misschien als een vlieg op de muur, soort van?**

B: Ja, een vlieg op de muur. (stilte)

A: **En wat is dan het voordeel daarvan volgens u zo van vlieg op de muur te spelen in de plaats van een personage in zo een verhaal?**

B: Euhm, het verhaal gaat niet over mij. Het heeft geen enkel voordeel van uzelf erin te tekenen, of u in het verhaal te schrijven. Het gebeurt wel soms, soms zeg ik wel ne keer iets of geef ik mijn gedacht over iets, maar da moet ge ni te veel doen want het blijft het verhaal van die andere mensen.

A: **Want zoals Rudi Vranckx, die zie je waarschijnlijk meer...**

B: Die die die is soms te veel in beeld.

A: **Uhu. Dus bij u gaat het vooral over dat het over diegene moet gaan waar het om draait eigenlijk, dus u wilt u meer op de achtergrond verplaatsen.**

B: Ja.

A: **Oké. En is dan voor u de tekst, het verhaal, of het beeld het belangrijkste?**

B: De twee zijn even belangrijk en het is vooral zo soms de wrijving tussen het beeld en de tekst. Ik heb da graag als da een beetje botst.

A: **(lacht) (stilte) En waarom vindt u dat dan alle twee even belangrijk terwijl ja, het is eigenlijk een heel visueel genre dat u zo gebruikt. Maar toch vindt u de tekst belangrijk. Want sommige mensen zeggen van “Beelden moeten soms voor zich kunnen spreken”, maar daar bent u dus niet mee akkoord dan?**

B: Neen, dan heb je maar de helft van het verhaal. We hebben meer dan één zintuig en het is best dat je ze allemaal een beetje gebruikt. Er zijn zelfs nog dingen, allez, wa dak moeilijk in mijn verhaal kon steken waren de geluiden of de geuren en ik vind dat dan soms al een gemis.

A: **En waarom vindt u dat dan belangrijk om dan zo veel mogelijk zintuigen aan te spreken? Wat is daar dan volgens u het voordeel van?**

B: Ge moet eigenlijk proberen van zo goe mogelijk een sfeer over te dragen en daar moet je alle middelen inzetten die je ervoor kunt gebruiken.

A: **Uhu.**

B: En omdat ik het geluk heb dat ik een beetje kan tekenen, zou het stom zijn om da ni te gebruiken. Maar als je mensen tekent die aan het vertellen zijn, dan wil je ook weten wa da ze vertellen. Dus hebben we tekst nodig.

A: **En hoe zou u uw stijl omschrijven? Zowel uw schrijf- als uw tekenstijl, als u daar iets zou op moeten plakken, een definitie zou moeten over geven? Hoe zou u dat omschrijven, uw stijl? Wat is uw stijl?**

B: Wacht, een moeilijke... Das een moeilijke vraag. (lacht)

A: **Ge moogt er een beetje over nadenken ze. (lacht)**

B: Ik zal er een beetje over nadenken. (lacht) (stilte) Schetsen. Impressies. Maar dat is geen stijl hé? Laat mij nog maar wa nadenken. We gaan de moeilijke vragen overslaan. (lacht)

A: **Dan had ik nog een paar lijnen over uw houding tegenover bepaalde dingen. Ik zou graag hebben dat u zich daar in positioneert. Dus eerder de kant van de subjectieve of objectieve kant... Maar ge moogt overal het zetten hoor.**

(overloopt de lijnen en zet kruisjes waar hij zich positioneert)

A: Ik denk dat dat het wel was. Daarmee ga ik wel iets kunnen doen denk ik. En over uw stijl, nog altijd geen idee?

B: Neen. De stijl van tekeningen of van verhalen of?

A: **Alle twee.**

B: Neen, dat is zo moeilijk om daar een etiket op te plakken.

A: U moet toch iets hebben waar u een houvast heeft in elk boek zagezegd, iets, bijvoorbeeld uw schetsen dat is iets typisch voor uw tekeningen. Maar dan uw teksten ook niet, hebben die niets speciaal, wat altijd terugkomt?

B: Welja, ik probeer zo goed mogelijk te kijken en te luisteren en da zo goed mogelijk weer te geven, maar hoe kan je zo'n stijl noemen? Realisme vind ik ook ni zo'n... Schrijf maar realisme dan.

Inhoudsopgave

Bijlagen	1
<i>Bijlage 1: Persaandacht Jeroen Janssen</i>	<i>1</i>
<i>Bijlage 2: Ontleden bronnengebruik in journalistieke strip (onderzoek)</i>	<i>2</i>
<i>Bijlage 3: Vragenlijst diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)</i>	<i>7</i>
<i>Bijlage 4: Transcriptie diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)</i>	<i>12</i>

Bijlagen

Bijlage 1: Persaandacht Jeroen Janssen

Bijlage 2: Ontleden bronnengebruik in journalistieke strip (onderzoek)

Bronnen

Kleinere rollen voor: (VAN 1 TOT EN MET 4X AAN HET WOORD)

- Doelse kunstenaars (Het Hooghuis) **1**
- Doelse dame **1**
- Doelse dames (op achtergrond) **1**
- Dame met hond (uit Amsterdam) **3**
- Passagier **1 1**, **2 1**, **3 1** (op de boot op de Schelde van Doel naar Lillo)
- Chauffeur (havenarbeider) **3**
- Een buurvrouw **2** en haar man (buurman genoemd) **10**
- (boze) man (vroegere eigenaar van loods met bloeiend witloofbedrijf) **1**
- Peter (vroeger kraker) **2**, Karel **2**, Frie **3**
- Bewaker Deurganckdok **2**
- Petrus **4** & Juliana **1**
- Jongere **1**
- Sjarel **2**
- Denise (kunstenaars) **4**, Colette (eigenaar Het Hooghuis) **2**
- Marie-Anne **2** (zus van Arnaud), Peter **1**, Marina **2**
- Jerome **2**
- Marek **3**, Damian **3** (Polen, bestelwagen Smet, platen vasttimmeren om opengebroken ramen en deuren te versperren)
- Sheila (eigenares café Doel 5, vooral voor werknemers kerncentrale) **5**, Louis **1**, Roger **2**, Hans **2**, Patrick **1**
- Vrederechter **1**
- Tamara (thuisverpleegster) **4**
- Denise (kraker) **4**
- Rudi (zoon Marcella en Sjarel) **4**
- Security (aan gesloten hek Deurganckdok) **3**
- Man die in stacaravan bij ingang woont (Duitsers) **1**
- Boerin **1**
- Dieter **1** (jumpers: trekken van kerncentrale tot kerncentrale in heel Europa, meetexpert = straling meten)

- Patrick Janssens **2**
- David Van Bellaert **1**
- Joke (verslaggeefster Koppen) **3**
- Jan publiek 1 **3** (Volksvergadering)
- Jan publiek 2 **4** (Volksvergadering)
- Fotograaf Veerle **3**, assistent **1**, meisje 1 **2** en meisje 2 **2**
- Lindsay (bewoner)
- Jan Creve (Doel 2020 voorzitter) **1** (3x vernoemd maar niet aan het woord)
- Jan Poppe **1**
- Doel 2020 voorzitter Jan Creve **3**
- Carl (polderboer, aan zijn achterdeur De Putten) **1**, Monique **4**
- Marc **3**, Dominique **1** (bewoners Ouden Doel (afgelegen gehucht in polder enkele kilometers voorbij Doel en kerncentrale, aan eind van de wereld, tegen de Schelde en Nederlandse grens aan))

Grotere rollen voor: (MINIMUM 5X AAN HET WOORD)

- Els (zijn vrouw) → fietsen samen naar Doel **5**
- Buurman **10** (zijn vrouw amper 2x aan het woord dus zij heeft kleine rol)
- Marina **22** (2x Doel 2020) & Guido **10**
- Piet **5**
- Marcella **43** (kent niet alleen geschiedenis van Doel door en door, met haar 86 jaar is ze de geschiedenis) & Sjarel **7**
- John (vroeger kraker) **8**
- Emilienne **5**
- Jean Pierre (vroeger bouwvakker voor reactor Doel 3, Fransman, nu inwoner) **5**
- Hendrik **7**, Hans **5** (bewoners Ouden Doel (afgelegen gehucht in polder enkele kilometers voorbij Doel en kerncentrale, aan eind van de wereld, tegen de Schelde en Nederlandse grens aan))

Geprobeerd maar niet te pakken gekregen:

- in den bureau in Antwerpen om Deurganckdoks site van binnenuit te kunnen bekijken en te tekenen (verschillende afspraken in de loop van een jaar maar telkens op laatste

moment afgeblazen: ziekteverlof, “Europa-dagen”, hoofd bezoek uit China, onvoorziene vergadering in Zeebrugge)

Vernoemd maar niet aan het woord gelaten → geen hoor-wederhoor/alle kanten van het verhaal?

- havenbaronnen van Antwerpen **2**
- rijke yuppies (boot)
- maatschappij Linkeroever (Maatschappij voor Grond- en industriebeleid van het Linkerscheldeoevergebied) **16**
- vandalen **3**, graffitispuiters, straatracers (Antwerpen, Rijsel, Amsterdam), jongerenbendes, plunderaars, Turken, zigeuners, Hollanders (die er feestje komen bouwen 's nachts)
- de wase werkplaats (werkplaats der dwazen) **2**: werklozen, gehandicapten, simpelen
- Karel Smet, de baas van de firma die in opdracht van de maatschappij leegstaande huizen komt slopen **3**
- Miet Smet, Van Peel & Willockx
- Marc Van De Vijver (burgemeester van Beveren, volgens Marcella niet ‘onze’ burgemeester want hij draagt geen zorg voor hen) **4**
- De Fransen (begonnen met bouw kerncentrale), Britten, Duitsers (revisie kerncentrale)
- 't kabinet van minister Bourgeois (foto's genomen Olifantshoeve; willen hoeve beschermen)
- politie **3**
- Kris Peeters
- Dorpsdichteres Hilde Van Cauteren
- Verzekeringsmaatschappij
- Asociale wereldvreemden (daarvoor moet bareel met elektronische identiteitscontrole er komen, volgens Sheila)
- Koen (barman, ordehandhavener, vertrouwenspersoon, bemiddelaar en schatbewaarder tijdens vergadering)
- Sabine **2**

- Degene die hier later toegekomen zijn uit Antwerpen (zelfverklaarde kunstenaars, alleen maar feesten en drugs en tot 's middags in bed liggen volgens Jean-Pierre)
- Sociaal bemiddelaar Roeland Aelbers
- Antwerpen (Jan Publiek 1: “Het komt allemaal door Antwerpen, 't is sinds ze die tunnel gegraven hebben dat alle problemen in 't Waasland begonnen zijn)
- Groenen (Jan Publiek 2: “Het zijn de Groenen! Die willen een overstromingsgebied. Een geregistreerd overstromingsgebied”) **2**
- Europa (Marc: “Het moet van Europa, schijnt het. De vogelhabitatrichtlijn) **2**
- Politici **2**, groene madam van Antwerpen, de Vlaamsgezinden (bij betoging op de dijken voor het behoud van de gehuchten Rapenburg, Ouden Doel en Saftingen)
- Filmschoolstudent (eindwerk: rake portretten van Doelenaars die ook in boek voorkomen)
- Advocaat Doel 2020, archeoloog, historicus
- Raad van State (gewestplanning 2000 nietig verklaard is serieuze morele overwinning, ook al ligt er intussen nieuw plan op goedkeuring te wachten)

Getekend maar niet aan het woord gelaten:

- Koen, Kristel (vriendin van Koen), Josie (vriendin van Kristel)
- Schooljuf en schoolkinderen
- Arnaud (broer Marie-Anne)
- Maurice (gepensioneerde veldwachter verkoopt ‘poppies’ en ‘puppets’)
- Karim, zijn vrouw en nicht
- ...

Extra uitleg

* De maatschappij Linkeroever = Maatschappij van Grond- en industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied

* Terug naar Oosterdonk = heruitzending van Vlaams televisiefuilleton uit de jaren '90, over het verdwijnen van een ander polderdorp bij de havenuitbreiding op de rechteroever in de jaren '60 (DUS zeer actueel)

* Miet Smet, Van Peel & Willockx = Resp. Vlaamse minister, havenscheper van Antwerpen en burgemeester van Sint-Niklaas

* AET terminal = het RORO-bedrijf waar de man werkt die mij op een van mijn eerste tochtjes een lift gaf

Media in de journalistieke strip

- Krant: "... de enige resterende toegangsweg naar Doel 's nachts af te sluiten met een slagboom. Die gaat enkel open via een elektronische identiteitscontrole en registreert dus wie Doel binnenrijdt."
- Emilienne: "Niets is er hier gebeurd, afgelopen weekend. En wat ze allemaal in de kranten schreven? Nonsens! Er is niets van waar, wat ze daar toonden op tv. Die kerkramen waren al eerder gesneuveld. Die kruisjes op 't kerkhof lagen gewoonweg aan de kant omdat er graven verhuisd moesten worden."
- Van Ballaert: "Niet voor niets zijn we op onze hoede. Je hebt ongetwijfeld de artikelen in Humo gelezen over ons bedrijf. Leugens, laat dat duidelijk zijn. Van de praktijken die ze beschrijven klopt geen letter. Want we moeten zeggen: het komt wel hard aan. Je neemt eerst journalisten in vertrouwen, en achteraf word je geconfronteerd met dergelijke aantijgingen." Janssens: "En dat, terwijl wij net een bedrijfspolicy proberen door te voeren die exemplarisch is voor de ganse havenwereld. Als de anderen nu maar eens wilden volgen."
- TV-ploeg van Koppen filmpt Volksraad in Ouden Doel
- Hendrik: "We moeten straks aan Vlaanderen duidelijk maken dat het hier niet enkel om een kleine 50 inwoners van een onbetekenend gehuchtje gaat. Het gaat over veel meer. Alle dorpen tussen Kieldrecht en de Schelde zijn bedreigd, de ganse polder, het erfgoed, de landbouw. Als ik een copywriter was, ik zou in een artikeltje gans onze beweging met de grond gelijk kunnen maken en dat is ook wat sommige media doen. Ze stellen het voor alsof het hier om een marginaal groepje verwende rijkelui gaat, die de kosten voor het behoud van hun rustige buitenhuisjes in 't groen willen afwentelen op de ganse maatschappij."
- Geen drie dagen later werd het nieuwe Grup over de havenuitbreiding officieel bekend gemaakt. In de krant en op tv, en tegelijkertijd met een brief in de bus van de mensen uit Doel en de polder.
- Op haar stoeltje voor het huis, kijkend naar de honderden passerende ex-dorpsgenoten en koopjesjagers, haalt Marcella mening tv-journaal.

Bijlage 3: Vragenlijst diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)

Trefwoord	Mogelijke vraagstelling	Checklist
PROFIEL - geslacht - leeftijd - opleiding	Welke opleiding(en) heeft u gevolgd?	☐ ☐ ☐ ☐
ROLOPVATTING	Hoe omschrijft u uw beroep ?	☐
	Hoe omschrijft u uw rol ?	☐
	Ziet u dat als een rol in de maatschappij?	☐
	Wil u met “Doel” de publieke opinie beïnvloeden?	
	Zou u zichzelf een soort vertegenwoordiger van het publiek noemen?	
	Ziet u zichzelf als een soort waakhond die wat de autoriteiten beslissen in het oog houdt?	
	Vindt u zich terug in de rol van journalist ?	
	Vindt u zich terug in de rol van verhaalverteller ?	
	Journalistieke cultuur	
JOURNALISTIEK PROCES	Wat was de aanleiding voor het schrijven van “Doel”?	
	Wie heeft dit idee aangebracht ?	
	Werkte u in opdracht van iemand?	
	Heeft iemand invloed gehad op het eindresultaat?	
	Heeft iemand dit goed moeten keuren ?	
	Welk doelpubliek had u voor ogen?	☐
	Hield u rekening met dit doelpubliek tijdens het verzamelen en verwerken van informatie?	☐
	Wat wil u bij het publiek teweeg brengen?	☐
	Welk doel wou u bereiken met “Doel”?	☐

	Welke opbouw zit er in uw verhaal?	☐
	Welke visie had u van in het begin over wat “Doel” ging worden? (genre)	
	<p>Waar heeft u gebruik van gemaakt bij het verzamelen van informatie voor “Doel”? Documenten? Archieven? ...</p> <p>→ de lijst overlopen onderaan tabel *</p> <ul style="list-style-type: none"> - Becommentarieer - Wat zijn voor u de vijf belangrijkste manieren om informatie te verzamelen? <p>Ziet u de personages in “Doel” als bronnen? Hoe heeft u die bronnen geselecteerd? Heeft u vooral elitebronnen, getuigen of vox pops (willekeurig mensen in de straat) aan het woord gelaten?</p> <p>Grote rollen in uw verhaal, d.w.z. personages die minstens 5x aan het woord komen, zijn allemaal getuigen/bewoners van Doel. Marcella, bijvoorbeeld, komt 43 keer aan het woord. Ook bij de kleinere rollen overheersen de getuigen die aan het woord komen. Heeft u dit bewust gekozen? Zo ja, waarom?</p> <p>Vindt u het belangrijk om beide partijen van een conflict aan het woord te laten? Waarom (niet)? Politiekers zoals Kris Peeters, Marc Van De Vijver (burgemeester van Beveren) of de tegenpartij als Maatschappij Linkeroever (16x) worden wel vernoemd in het verhaal maar niet aan het woord gelaten. Bent u er bewust mee bezig geweest?</p> <p>Heeft u vooral mannen of vrouwen aan bod</p>	

	<p>gelaten of is dit ongeveer gelijk? Als ik alle personages bekeek kom ik tot een vergelijking van 140 mannen t.o.v. 138 vrouwen. Heeft u hier bewust voor gekozen? Zo ja, waarom?</p>	☐ ☐ ☐ ☐
	<p>Was u bewust bezig met info te verzamelen, tegenover elkaar af te zetten, te controleren?</p>	☐ ☐
	<p>Zag u het praten met mensen als interviews? Schrijft u de antwoorden neer? Neemt u de antwoorden op? Waarom hecht u zo veel belang aan het gebruiken van quotes?</p>	☐
	<p>Was er sprake van een eindredactie? Was er iemand die u stuurde van het begin tot het einde van uw boek? Was er iemand buiten uzelf die controleerde wat u deed en ook het resultaat beoordeelde? Was er iemand van wie u feedback kreeg tijdens of na het schrijven? Hoe groot is de autonomie die u ervaart? Welke druk ervaart u? (uitgeverij, publiek, belangengroepen die weet hebben van werk, bewoners Doel, ...)</p>	
	<p>Heeft u een bepaalde routine bij het verzamelen en verwerken van informatie, die u bij "Doel"? Hebt u dat ook toegepast bij uw andere boeken telkens?</p>	
	<p>Hoe lang heeft dit project geduurd om te voltooien? Gebeurde dit in fasen of liep alles zowat door elkaar? Heeft u hiervoor bepaalde tijd uitgetrokken of bent u bezig gebleven tot de informatie op was? Had u een bepaalde deadline?</p>	
	<p>Welke ethische principes vindt u belangrijk?</p>	

	<p>Welke ethische principes vindt u belangrijk?</p> <p>Vindt u het belangrijk</p> <ul style="list-style-type: none"> - om objectief te zijn? - om de waarheid te vertellen? - om relevante informatie mee te delen? - om onpartijdig/neutraal te zijn? - om hoor- en wederhoor aan te bieden? <p>Vindt u dat u een bepaalde verantwoordelijkheid hebt t.o.v. uw publiek?</p>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
	<p>Wat is uw visie op democratie?</p> <p>(toelichten: onderzoek waarin link gelegd werd naar democratie en minder/meer inspraak)</p>	
JOURNALISTIEK PRODUCT	<p>Welke term zou u plakken op uw eindproduct?</p> <p>Waarom zou u het zo noemen?</p> <p>Waarom heeft u hiervoor gekozen?</p> <p>Wat is volgens u het verschil tussen uw boek en een gewone roman?</p> <p>Wat is volgens u het verschil tussen uw boek en een gewone strip?</p> <p>Ziet u overeenkomsten tussen “Doel” en een journalistiek product?</p> <p>Wat is uw rol in het verhaal? (Zelf een personage, verteller, ...) (vertelperspectief)</p>	
	<p>Is voor u de tekst (het verhaal) of het beeld het belangrijkste?</p>	

* Lijst manier van informatie verzamelen

- Telefonische contacten
- Andere Belgische media
- Persberichten
- Belgische nieuwsagentschappen
- Buitenlandse media

Bijlage 4: Transcriptie diepte-interview Jeroen Janssen (onderzoek)

A: Elke Meert (interviewer)
B: Jeroen Janssen (interviewee)
Duur interview: +/- 74 min

A: **Welke opleiding heeft u gevolgd?**

B: Sint-Lucas, Vrije Grafiek.

A: **Wat is uw geboortejaar?**

B: 1963.

A: **Hoe zou u uw beroep omschrijven?**

B: Maar ik heb verschillende beroepen hé. Ik werk ook halftijds in een bibliotheek, maar de rest van de tijd ben ik tekenaar. En en moet ik dat omschrijven, ja...?

A: **Die tekenaar, hoe ziet u dat? Welke tijd vult dat in van uw leven?**

B: Dat is meer dan de helft alleszins, misschien drie kwart. Dat kan eigenlijk niet, want ik werk halftijds maar....

A: **Hoe zou u uw rol omschrijven?**

B: Mijn rol?

A: **Uw rol in het leven, met uw strip?**

B: Ik kijk rond mij en ik zie dingen. Ik probeer dan met mijn tekeningen te getuigen wat ik zie. (stilte)

A: **Ziet u dat als een soort rol van de maatschappij?**

B: Ja, maar dat is wel een groot woord. Want zo veel mensen bereik ik niet met mijn strip dat ik de maatschappij ermee zal veranderen.

A: **Ziet u dat als een bepaalde rol die u heeft in de samenleving om te tekenen over bepaalde onderwerpen bijvoorbeeld?**

B: Ja, ja, eigenlijk wel omdat dat het enige is wat ik kan doen. Als ik dingen zie die fout gaan of die beter kunnen, dan teken ik dat en dan schrijf ik daarover.

A: **Wilt u dan met die strip *Doel* de publieke opinie beïnvloeden?**

B: Dat is nu niet mijn eerste bedoeling, maar ik wil aan de mensen dingen laten zien die ik gezien heb en die zij misschien niet weten of niet zien. Gaat het eigenlijk speciaal over Doel want ik ben nu bezig met een boek over Rwanda?

A: **Ja, het gaat inderdaad specifiek over Doel, ja. Dus u wil niet echt specifiek de publieke opinie daarmee beïnvloeden?**

B: Ja, dat gebeurt misschien wel hé. Ik weet ook wel dat als ge uwe mond open doet en ge zegt iets, dan ga ge misschien iemand beïnvloeden. Dat iets anders dan aan de kant te zitten en zwijgen dus. Als als ik teken en mensen zien dat dan kan het gebeuren dat hun ideeën misschien beïnvloed worden. Maar ook niet altijd want... Ja, misschien wel.

A: **Het is dus niet uw hoofddoel om de publieke opinie te beïnvloeden daarmee, met Doel?**

B: Euhm, het is wel belangrijk maar het is niet mijn enige doel. (stilte)

A: **Oké en euhm, ziet u zichzelf dan eigenlijk als een soort vertegenwoordiger van het publiek soms? Iemand die het publiek dan vertegenwoordigt en Doel op zich dan vertegenwoordigt?**

B: Euhm, ja, wat bedoel je met het publiek?

A: **Ja, de mensen in Doel of of andere mensen die een beetje in dezelfde problemen zitten of de lezers?**

B: Het publiek zijn de lezers. Ja, wel, het is niet helemaal hetzelfde hé. De de mensen in Doel ik denk wel dat ik die een beetje vertegenwoordigd heb, maar hoe kan ik de lezers vertegenwoordigen? Dat snap ik niet.

A: **(lacht) Het is gewoon maar een idee, dat u misschien heeft hé...**

B: Ik vertegenwoordig eigenlijk vooral mezelf. Als ik dan sympathie heb voor sommige mensen in Doel zal dat wel uitkomen in mijn tekeningen.

A: **Uhu. En ziet u dan zichzelf als een soort waakhond die wat de autoriteiten beslissen een beetje in het oog houdt of?**

B: Euhm, een waakhond is ook zo... (stilte)

A: **Ja, het is een journalistieke term die ik nu even gebruik (lacht). Maar ziet u zichzelf als zo iemand die een beetje kijkt wat de autoriteiten doen en die een beetje in het oog houden?**

B: Ja. (stilte)

A: **En op welk vlak dan?**

B: Ik denk dat ik gewoon een thema beschreven heb dat soms vergeten wordt en dat op die manier een ander publiek bereikt heeft. Mensen die daar misschien vroeger niet over

nadachten en die dan ook ne keer plots geïnteresseerd waren om naar Doel te gaan of om daar een mening over te hebben.

A: **Uhu. En vindt u zichzelf dan zo terug in de rol van journalist of niet echt?**

B: Ja, een beetje wel.

A: **Op welk vlak ziet u zichzelf dan als journalist?**

B: Ik ben zo wel meer zo van het soort journalist die menselijke dingen, over de gewone mensen gaat schrijven. (stilte)

A: **Uhu. En zijn er nog andere dingen waarmee u zichzelf meer als een journalist ziet, buiten dan de gewone mensen...?**

B: Het nieuwsgierige, dat ik nieuwsgierig ben en veel te weten wil komen over wat dak zie en over wat daar allemaal achterzit. Ik probeer ook van verschillende kanten te horen. Dat heb ik nu wel nog meer met mijn verhaal over Rwanda. (stilte) In Doel heb ik ook wel inspanningen gedaan om mensen van de haven te zien. Maar niet iedereen was er even happig op.

A: **(lacht)**

B: (lacht) En als dat zo is, dan schrijf ik dat ook. Dan zeg ik: “Die wil mij precies niet spreken.” (lacht)

A: **(lacht) Oké. En vindt u zichzelf dan ook terug in de rol van verhaalverteller, meer?**

B: Ja, ik vertel meestal verhalen van andere mensen. Alle, verhalen die andere mensen vertellen. (stilte)

A: **En in welk opzicht ziet u zichzelf als een verhaalverteller? Gewoon, u brengt een verhaal van andere mensen en dat is het dan of?**

B: Ja, ik luister naar de mensen en ik vertel hun verhaal aan een groter publiek.

A: **Uhu. (stilte) Dan meer naar Doel terug zelf... Wat was de aanleiding voor het schrijven van Doel, die strip? Waarom bent u eraan begonnen?**

B: Euhm, ik moest euhm, ik kon, ik moest, want ze hadden mij gevraagd om een verhaal te tekenen over, voor een Frans tijdschrift Vinght et Un. Je schrijft dat ‘X’ ‘X’ ‘I’. En ik had graag iets over Afrika geschreven, maar ze wouden iets over een exotisch land dat ze niet kenden in Frankrijk. En ik vroeg welk land. En dat was Vlaanderen. En dan zocht ik een thema waarin da je veel problemen van Vlaanderen in terugvindt. En in Doel vond ik dat, al die problemen van ecologie en economie die altijd botsen. En zo ben ik in Doel terechtgekomen. En toen da ik da verhaal voor XXI klaar had, vond ik dak nog ni veel verteld had. En dan ben ik blijven voortwerken aan het boek.

A: En dan... U zegt “ze hebben mij gevraagd...”, is dat dan gewoon het tijdschrift dat u gevraagd heeft om het te tekenen?

B: Ik heb eerst gevraagd of ik iets kon tekenen voor hen en.. en.. ik mocht op bezoek komen en praten met de redactie en ze zagen dat zitten.

A: Maar u heeft dus zelf beslist om het eigenlijk verder uit te werken? Daar heeft niemand u in gestuurd?

B: Ja, neen, neen, voor verder alles als boek uit te werken heb ik zelf beslist. Zo beslis ik meestal zelf over de boeken die ik maak. Als een thema mij boeit dan wil ik er iets over iets over maken, ook al is er niemand in geïnteresseerd. (lacht)

A: En.. Dus u werkte niet in opdracht van iemand bij het maken van *Doel*?

B: Neen, alleen voor dat verhaal van dertig pagina's in XXI. Dat was in opdracht, maar het was ook een vrije keuze om over *Doel* te schrijven en ni over iets anders typisch Vlaams ofzo.

A: En heeft er dan iemand nog invloed gehad op het eindresultaat, het boek dat er nu ligt?

B: Ik heb wel aan een paar mensen gevraagd om dat te lezen en en mijn stiefzoon heeft de lay-out gemaakt en heeft ook nogal veel inspraak gehad in de tekeningen die we gebruikten of niet gebruikten en in de vorm. (stilte) En de uitgever heeft ook wel zijn gedacht gezegd en een paar dingen gezegd die hij er graag zou daarin hebben. Maar voor de rest heb ik eigenlijk weinig... euhm... Ik ben nooit verplicht geweest om naar iemand te luisteren ofzo. Ze hebben wel goeie tips gegeven soms.

A: En waarom heeft u uw stiefzoon over de lay-out laten beslissen? Had u daar een bepaalde reden voor?

B: Ja, ja, hij wou dat graag doen en hij doet da ook goed. En ja, daarom.

A: Dat is wel tof. Het is dan zo'n beetje een familieproject dan?

B: Ja. (lacht)

A: Heeft dan iemand het op het einde moeten goedkeuren? De uitgeverij? Of is er iemand anders die gezegd heeft van: “ik heb het gelezen en het is zo goed. En dan heeft u beslist van oké...”?

B: Ahja, de uitgever heeft de tekst op voorhand wel gekregen maar heeft er ni ni niets eigenlijk, niet veel opmerkingen over gemaakt.

A: Dus het was direct in orde?

B: Ja.

A: (lacht) Heeft u dan eigenlijk graag die vrijheid?

B: Ja, maar soms vind ik het wel plezant als iemand iets zegt maar mijn uitgever doet da ni. Dus als ik wel echt wel mensen vind die er iets interessant over zeggen, meestal bij collega's of anderen, mensen die ja...

A: **Ja, en die mensen die dat ook dan gelezen hebben voor u, hebben die dan iets specifiek opgemerkt of?**

B: Ik heb mensen die soms gezegd hebben dat sommige dingen te veel herhaald werden of of ni zo interessant waren voor het verhaal.

A: **En heeft u daar dan iets mee gedaan of heeft u bij uw eigen ding gebleven?**

B: Neen, als ik vond dat ze gelijk hadden dan heb ik het er uitgelaten, als ik het niet vond dan heb ik het er niet uitgelaten. (lacht)

A: **Oké, çava. En, euhm, welk doelpubliek had u eigenlijk voor ogen dan?**

B: Soms vind ik iets belangrijk en iemand ziet da dan niet. Misschien wil da dan zeggen dat ik het nog wa verder moest uitwerken en dat is dan ook gebeurt. Dingen die ik zelf belangrijk vind en die ze, ja iemand anders zegt dan "Dat staat er toch maar niets te doen". En ja, dan schrijf ik soms nog één of twee zinnen erbij en dan wordt da wel duidelijk waarom dat het belangrijk is.

A: **En heeft u dan ook zelf nog eens erna nog eens uw boek opnieuw vastgenomen, nadat u het efkes...? (stilte)**

B: Euhm, ik doorblader het regelmatig, maar echt zo lezen van A tot Z da dat is... Ik heb het wel al veel keer herlezen om te kijken of er geen fouten inzaten enzo.

A: **En met fouten, wat bedoelt u daar dan mee?**

B: Schrijffouten of woorden die ontbreken of op de verkeerde plaats staan.

A: **Oké. En had u dan een bepaald doelpubliek voor ogen met die strip?**

B: Euhm, ja, mensen die graagde iets interessanter zoeken dan Suske en Wiske ofzo. Ook mensen die misschien iets met Doel hadden of of die geïnteresseerd zijn in het thema.

A: **En qua leeftijd? Of staat er niet echt iets...?**

B: Vanaf vanaf 15-16 jaar.

A: **En heeft u dat dan met die bedoeling gedaan of? Had u van in het begin het idee van voor die groep wil ik schrijven of...?**

B: Neen, ik heb het gewoon laten groeien en geschreven voor mensen gelijk ik die... Ik heb eigenlijk een boek geschreven dat ik zelf zou willen lezen. En dan hoop ik dat er nog mensen zijn gelijk ik die dat zulke boeken willen lezen.

A: Als u dit hier, dit doelpubliek in uw gedachten had, heeft u daar dan rekening gehouden bij het verzamelen en verwerken van uw gegevens dat u vond dan of heeft daar totaal geen rekening mee gehouden?

B: Nee, ni echt, euhm... Op een manier wel dat ik probeer om er alleen kwaliteit in te steken. Goeie teksten en goeie tekeningen. Maar... Ik heb niet zo gedacht van: "Misschien zijn er mensen die da ni graag gaan lezen en da ge da dan ni schrijft." Zo ni.

A: En wilt u iets bepaald bij dat publiek dan teweegbrengen?

(tussenspauze: iemand komt de kamer binnen en Janssen wordt even wegroepen)

A: En wilt u iets bepaald bij dat publiek dan teweegbrengen?

B: Da je ziet huizen kapot gaan en dat daar toch ook nog mensen wonen. En dat da eigenlijk een heel mooie streek is met veel mogelijkheden maar da die zomaar kapot gemaakt wordt door die plannen van de Vlaamse regering. En da wil ik dan tonen in mijn tekeningen voor de mensen die er ni geweest zijn alsof ze er zelf zouden geweest zijn. Dat ze zowat meekijken door mijn ogen.

A: Uhu. En was er dan een bepaald gevoel dat u dan wou meegeven?

B: Ja, ik vond dat een verschrikkelijk schone streek en dat deed mij zeer om zo alles te zien kapot gaan.

A: Dus is het dan eigenlijk wat meer medelijden of?

B: Medelijden is zo triestig. Euhm, dat de mensen sympathie voor... zoiets... Sympathie opbrengen voor de mensen die daar wonen en...

A: Oké. En was er nog een bepaald doel dat u wou bereiken met uw strip bij het publiek of bij de overheid of?

B: Neen. Ik bedoel ik heb dat niet gedaan met de bedoeling van... Het is geen pamflet ofzo. Ik wou gewoon mijn eigen gevoelens bij heel dat gebeuren overbrengen op het publiek. En misschien ook dat de mensen die het lezen ook op dezelfde manier reageren als ik.

A: Uhu. (stilte)

B: Ik heb via via gehoord dat Van Peel er ni echt euhm (lacht) zijn mening door veranderd heeft. Hij heeft over 't laatst een strip voorgesteld over Doel, over de uitbreiding van de haven. En t schijnt dat hij het in zijn speech had over de kinderen van het licht en de kinderen van de duisternis. En die van de duisternis zijn dan die die de haven willen tegenwerken.

A: Dus eigenlijk een beetje als tegenreactie op uw strip dan?

B: Da weet ik ni of dat dat als tegenreactie is. Ik weet wel dat hij die strip onder de kerstboom gehad heeft maar niemand heeft daar een reactie op gehad. Maar ik had zo wel een vermoeden dat hij in de speech, daar ik ook maar van horen zeggen heb, dat hij in zijn achterhoofd wel, dat er ook nog een andere strip over Doel bestond waar dat hij zelf geen vinger in de pap bij gehad heeft.

A: En wat voelt u daar dan bij? Maakt u dat dan blij dat dan toch iets van reactie daarop gekomen is?

B: Ja, ik weet dat natuurlijk ook niet zeker maar... Ik was er niet bij. Maar ik vind dat wel tof. (lacht) Dat ik dan weet dat hij toch... Ik heb toch een sterk vermoeden dat hij er iets bij gevoeld heeft en da was misschien ni zo positief ma...

A: Maar dat was eigenlijk niet uw doel? Dat was gewoon iets dat erbij kwam?

B: Nee, ja, da 's iets wat er bijkomt.

A: Dus we kunnen u niet echt zien als een vertegenwoordiger van die mensen van Doel want u doet eigenlijk meer uw eigen ding en u betreft hen erbij?

B: Maar euhm, ik vertegenwoordig hen wel op een manier omda 'k hen een spreekbuis geef.

A: Maar het is niet zo dat u het doel had van ik wil dat er reactie op komt, dat de mensen weten van...?

B: Ja, ik wil dat wel... (stilte)

A: Maar dat was onrechtstreeks meer dan?

B: Ja... (stilte)

A: Dat was niet het hoofddoel van uw boek?

B: Neen, dat was niet het hoofddoel van mijn boek, maar het is wel iets... Ik vind het wel goed als dat gebeurt.

A: Uhu. En heeft u nu ondertussen al contact gehad met mensen van daar ofzo, over uw boek dan of de reactie die erop komt zagezegd van...?

B: Ja, ze spreken er mij dikwijls over aan of soms ga ik naar daar. En ze zijn er blij mee dat da bestaat en dat ze op die manier op een, dat ze ne keer in beeld komen als gewone mensen die ook proberen om van hun leven iets te maken.

A: En heeft u dan nog weet van andere negatieve reactie dan erop?

B: Ik heb ni veel weet van negatieve reacties. Misschien zegt niemand mij dat...

A: En uw verhaal, welke opbouw zit daar dan zo in? Hoe is dat verhaal opgebouwd?

B: Het is een beetje chronologisch aan de ene kant, maar tussendoor zit ik ook met korte hoofdstukken over één of andere inwoner van Doel. En die zijn dan ni zo chronologisch. En dan heb je nog een verhaal dat altijd terugkomt van Sjarel en Marcella. Da waren de oudste inwoners van Doel. En dat is een beetje de rode draad.

A: **Uhu. Toen wij daar nog hebben rondgelopen, hebben wij daar ook een inwoner... Ik denk dat... Het was iemand die in uw boek was teruggekomen hoor. Die stond zo buiten en die begon ons gewoon...**

B: Emilienne.

A: **Ja, Emilienne. Die begon ons gewoon aan te spreken. Toen dat ik da boek las, was het zo van “Aaah, dat is zij zi”. Dat was wel tof. (lacht) Haar dochter kwam haar halen om te winkelen en ze stond buiten te wachten. Ze sprak ons eigenlijk gewoon aan.**

B: Ja, die babbelt wel hé. Ik hoop dat haar dochter op tijd was. Dat je niet te lang hebt moeten...

A: **Çava, het was een kwartiertje ofzo. Maar het was wel eens tof om eens... Dan ziet ge tenminste dat er nog mensen leven. En zeker die straat, komt dan op het einde van dat boek juist terug en dan dacht ik van “Ja, dat heb ik gezien”. Ja, ik vond het echt wel mooi en mooi getekend ook.**

B: Oké. (lacht)

A: **En waren er dan andere inwoners die minder praatgraag waren dan Emilienne?**

B: Ja, er waren er ook die ni in het boek wouden komen of die ja.. Iedereen was minder praatgraag dan Emilienne. Dat is niet moeilijk. (lacht) Maar bij sommige mensen duurde het wel wat langer voor ze aan de praat geraakten of ik ben ook... Er zijn ook wel mensen bij wie ik ni geweest ben omdak ja, ik had wel genoeg mensen om mijn boek te vullen.

A: **En ook al was Emilienne zo praatgraag, toch heeft u Marcella en Sjarel als leidraad genomen?**

B: Maar Marcella is ook praatgraag. (lacht)

A: **(lacht) En waarom heeft u die dan specifiek gekozen?**

B: Marcella, neen, iemand had mij gezegd “Ga eens met Marcella praten”. Da was heel goe bevallen. Ik kwam er direct ook goe mee overeen en ik ga haar nog altijd regelmatig bezoeken. Ze zit nu in een rusthuis maar... Dat klikte goe.

A: **Dat is al belangrijk hé. Dat vindt u vooral belangrijk dat dat dan klikt met de mensen waarover u schrijft of?**

B: Ja. (stilte)

A: Had u dan een bepaalde visie van in het begin wat het toen ging worden dan? Of was dat eigenlijk gewoon tijdens het proces?

B: Het heeft tijdens het proces vorm gekregen. Ja. Ik heb een keer een namiddag met Lennert, mijn stiefzoon, en de uitgever aan een tafel gezeten en we hebben zo een beetje de grote lijnen uitgezet. Maar dan had ik ondertussen wel al 75% van mijn tekeningen en van het verhaal al dus... Vanaf dan ging het er vooral om om de dingen te schrappen en hier en daar nog wa toe te voegen.

A: Uhu. En het medium op zich, die strip, dat had u wel al op voorhand in uw gedachten van “Zo wil ik het in die vorm maken”?

B: Ja, en ik wist ook al na het verhaal voor XXI dat ik vooral tekeningen ter plaatse wou maken en ni zo veel in mijn atelier. Nu doe ik dat nog extremer. Nu wil ik geen enkele tekening meer in mijn atelier maken.

A: Is daar dan een speciale reden voor dan?

B: Ja, omdat ik zo voel als ge ergens zijt en ge tekent iemand die vóór u zit of ni of ge zit op een plaats dan, daar blijft veel meer van over in die tekening. Het is precies of da je echt een stukske van daar meeneemt. En als ge een foto maakt en ge gaat da thuis natekenen dan is da bladvulling vind ik.

A: En verandert u dan nog veel aan die tekeningen?

B: Neen.

A: Die blijven gewoon hetzelfde zoals u die in het begin tekende?

B: Soms kan het zijn dat ik er misschien een stukje uitknip en ik laat ook wel ne keer wa tekeningen overlappen ofzo maar ik ga niets aan de tekening zelf veranderen.

A: En doet u dat bewust eigenlijk dan?

B: Ja. Omdat je op dat moment me die mensen op die plaats, dan heb je daar echt contact mee gehad en al wa daarna komt is, ja, is minder. Ik moet ook wel later beginnen schrijven. Dat doe ik wel. Ik schrijf veel nota's en dan moet ik het later in een betere tekst steken maar...

A: Uhu.

B: Teken en doe ik ter plaatse en terwijl ik iemand teken, vertelt die mens mij ook vanalles.

A: Maar uw verhaal zit dan nog niet echt in uw hoofd of wel? Als ze dan met u aan het babbelen zijn, heeft u dan al een bepaald idee wat u wil bereiken, wat u wil gebruiken of?

B: Soms hoor ik iets dat interessant vind en dan denk ik “Dat komt zeker in het boek”. Maar misschien dat 80% van de dingen die ik hoor dat ik daar niets mee doe en er zijn zo een paar dingen die gezegd zijn en die ga ik dan wel schrijven. Soms weet ik ook op voorhand wat dak iemand wil horen vertellen als ik het verhaal al ken. Maar ze willen ook niet altijd. Ik heb da nu ook met mijn verhaal over Rwanda. Daar toch iets van zeggen. Ik was nu naar Wenen geweest bij mensen die ik ken van Rwanda. Die hadden op voorhand gezegd dat ze niet over de genocide en de tijd gingen spreken. Maar dan was ik er en dan hebben ze er toch over verteld. Ik heb niets gevraagd. Ik heb het er ook niet proberen uittrekken maar het kwam vanzelf.

A: **Dus u probeert eigenlijk gewoon eerst een goede band op te bouwen en dan komt eigenlijk zowat een beetje vanzelf dan?**

B: Ja, maar als ze daar dan nu niets van vertelt, dan... Dan heb ik over andere dingen geschreven.

A: **Ahja oké. Dus als ze dan niets schrijven, dan maakt u er iets anders van over wat ze dan wel vertellen. Uhu. Oké. Euhm, dan nog over de manier van verzamelen van informatie over Doel, over hoe u dat heeft aangepakt. Ik heb een lijst aangemaakt hoe journalisten dat meestal doen. Wat zijn dan voor u de 5 belangrijkste manieren, hoe heeft u dat aangepakt om informatie te verzamelen?**

B: Dus eerst persoonlijk contact, dat het voornaamste. En telefonische contacten. Ik moet er 5 zeggen?

A: **Ja, als u een top 3 of 4 kan maken is het ook wel..**

B: Belgische media. Voor *Doel* hé?

A: **Ja.**

B: Voor *Rwanda* doe ik ook soms wel buitenlands maar... En persberichten ook. En en je schrijft papieren documentatie, maar boeken dat staat er bijvoorbeeld niet bij.

A: **Dus boeken...?**

B: Papieren bronnen en archieven zitten ook wel boeken tussen. (stilte)

A: **En waarom vindt u dan dat persoonlijk contact het belangrijkste?**

B: Euhm ja, omdat ik over mensen schrijf. (stilte)

A: **Dus dat is voor u het voornaamste... En dan telefonisch...? Dat is zo'n beetje...**

B: Ja, als ze te ver weg zijn. Gelijk telefonisch is dan ook mailen en brieven en zowat. Ik zie dat dat allemaal niet uw lijstje staat.

A: **En Belgische media, in welk opzicht heeft u dat gebruikt om uw informatie dan te verzamelen?**

B: Als er nieuws was over Doel dan dan las ik het natuurlijk.

A: **En heeft u dat dan gebruikt in uw strip of heeft u het gewoon in het oog houden?**

B: Ja, in het oog houden vooral. Soms was er iets wat ik dacht “Dat moet ik eens van dichtbij gaan kijken”.

A: **Dus dat was eigenlijk meer om inspiratie op te doen dan over uw boek, dat u die Belgische media in het oog hield?**

B: Ja, om te weten wat er aan de gang was. Alle ja, wat dat er actueel was, als er nieuwe plannen waren of ni... nieuwe vonnissen in die gerechtslag rond Doel.

A: **En persberichten is dan zowat in dezelfde trend dan?**

B: Ja, persberichten werden meestal verstuurd door Doel 2020. (stilte) En dikwijls waren dat ook diegene die achteraf in de krant stonden. Maar soms vond ik wel dingen in de krant euhm dat gerust een keer een groot artikel publiceerden om hunzelf te bewieroken. Ik heb daar niets over geschreven maar dat brengt me wel op ideeën.

A: **Uhu. En dan die archieven of boeken of papieren bronnen, hoe heeft u dat dan aangepakt?**

B: Die heb ik allemaal gelezen en om te weten als mensen iets vertelden, dan weet ik ook al welke achtergrond dat heeft of...

A: **Dus het is gewoon eigenlijk meer allemaal om achtergrondinformatie op te doen en dan maakt u daar eigenlijk een beetje uw eigen verhaal rond?**

B: Ja. (stilte)

A: **Oké. En dan bijvoorbeeld meer officiële documenten, daar gaat u minder naar kijken, bijvoorbeeld van de overheid ofzo? Als er daarvan iets uitgegeven wordt, gaat u daar dan ook naar kijken of?**

B: Als als ik het nodig heb wel. Ik ga niet alle officiële documenten lezen die bestaan.

A: **Uhu. Want u vindt persoonlijk contact, ja, het belangrijkste. Daar komt eigenlijk het meest informatie uit?**

B: Ja, bwa, de informatie die ik wil toch.

A: **Oké. En ziet u die personages in *Doel*, om het in journalistieke termen te zeggen, als bronnen voor uw verhaal?**

B: Ja. (stilte)

A: **En hoe heeft u dan uitgemaakt “Die kies ik, die kies ik”? Hoe heeft u dan die selectie gedaan in die bronnen?**

B: Euhm, soms ja, soms kwam ik die gewoon tegen op straat en spraken die mij aan. Voor anderen heb ik wat inspanningen moeten doen om in contact te geraken.

Bijvoorbeeld, ik probeerde ook wel mensen van de haven te zien en dat was dan wa moeilijker.

A: **En hoe heeft u dat dan aangepakt?**

B: Ja, die gemaild en gebeld tot dak daar een afspraak mee kreeg. (lacht)

A: **(lacht) En de mensen die u dan tegenkwam op straat, dat zijn eigenlijk allemaal de mensen die u in uw boek gebruikt heeft of zijn er dan nog andere mensen die u, waar u dan naartoe gegaan bent en gevraagd heeft of je ermee kon babbelen of?**

B: Er zijn er ook wel waar dak naartoe gegaan ben, gelijk ook Emilienne, daar ben ik speciaal naartoe gegaan om ertegen te babbelen. Ja, die kunt ge ook wel tegenkomen op straat...

A: **En heeft u dan alle inwoners van Doel aangesproken of heeft u een selectie gemaakt op voorhand en...?**

B: Neen, ik heb vooral die aangesproken die veel... op straat komen, een beetje een sociaal leven hebben. Ja, ik heb er ook ni meer aangesproken omdak ni meer mensen nodig had voor mijn boek. Ik kon alle inwoners van Doel hebben aangesproken maar ik denk die die ik gesproken heb da die wel representatief zijn.

A: **Uhu. En dan “de mensen die op straat komen, die een sociaal leven hebben”, waarom heeft u dan juist die gekozen?**

B: Ja, nee, het is misschien ook wel uit gemakzucht. (lacht)

A: **(lacht) Dus u bent eigenlijk toevallig op die mensen dan op straat gewoon gebotst meer dan of hebben zij u meer aangesproken van “wat komt u hier doen” euhm?**

B: Sommigen hebben mij zelf aangesproken en bij anderen ben ik geweest. En ze komen ook elke zondag samen in de Doolen. En de mensen die daar dan komen dat zijn dan mensen die wat geëngageerd zijn om iets te doen.

A: **En heeft u dan sommige mensen echt aangesproken en dat u dan dacht “hmm die ga ik niet gebruiken of eigenlijk altijd die klik van...”?**

B: Neen, neen, ik heb ook wel ne keer mensen gezien dak dacht die ook wel interessant waren maar dan ze er moeten uitlaten omdat het boek te dik ging worden.

A: **(lacht) Dat is begrijpelijk. Maar het leest wel heel vlot eigenlijk.**

B: Maar het mocht niet dikker worden omdat het te duur... Het is al duur euhm... Het mocht niet nog duurder worden.

A: **Dat was dan van de uitgeverij beslist dan?**

B: Ja.

A: **Oké. En, euhm, merkt u dan dat u vooral, ik ga nu weer enkele termen gebruiken misschien, elitebronnen, daarmee wil ik zeggen mensen die in beeld komen om hun functie bijvoorbeeld zoals politiciers of die havenarbeider die komen ook bijvoorbeeld omdat zij daar werken komen die in beeld. Heeft u dan vooral die mensen, echt getuigen of meer mensen op straat gewoon aangesproken?**

B: Euhm, mensen op straat of mensen thuis ook. Ik heb meer gewone mensen aangesproken.

A: **Maar dat zijn dan onrechtstreeks ook wel getuigen van wat er in Doel eigenlijk omging?**

B: Ja, neen, rechtstreeks?

A: **Ja, rechtstreeks, sorry, dat was dan de link?**

B: Politiekers niet altijd hé, die zijn soms onrechtstreeks getuige maar... (stilte)

A: **Oké, ik heb dus eens uw strip ontleed hé. En ik heb gemerkt inderdaad dat dus die grote rollen, dat die dus vooral voor die getuigen en bewoners van Doel zijn. Euhm, Marcella bijvoorbeeld die komt dus 43 keer aan het woord.**

B: Bedoelt u dat ze 43 zinnen zegt?

A: **Ja, 43 keer dat ze zo dialoogskes maakt.**

B: Dat is wel interessant. (lacht)

A: **(lacht)**

B: Ik ga daar eens een verslag van maken.

A: **En dan ook bij die kleinere rollen merkt ge dan ook wel dat nog altijd meer die getuigen of die bewoners van Doel aan het woord komen. Heeft u dat dan bewust zo gekozen om meer dan die getuigen, die mensen op de straat aan te spreken?**

B: Ja. (stilte)

A: **En waarom heeft u daar specifiek voor gekozen dan?**

B: Omdat het over die mensen gaat. Het gaat niet over Kris Peeters op zijn bureau in Brussel. Het gaat ook niet over Bart De Wever die daar ne keer komen zeggen is dat hij het allemaal ging oplossen.

A: **Oké, dus u wil echt wel het verhaal rond de mensen waarom het eigenlijk draait houden. En vindt u het dan zelf belangrijk...?**

B: En ook omdat die mensen anders te weinig aan het woord komen. (stilte)

A: **Uhu. Vindt u het dan zelf belangrijk om beide partijen zowat aan het woord te laten?**

B: Ja.

(tussenspauze: telefoon rinkelde)

A: Dus u vindt het belangrijk om van alle partijen aan het woord te laten of niet?

B: Ja, maar toch... Bwa nee, want ik heb ook niet alle partijen aan het woord gelaten.

A: En waarom heeft u dat dan niet gedaan?

B: Omdat het verhaal wil vertellen van de bewoners van Doel en dat Van Peel en de rest ook wel manieren hebben om hun verhaal te vertellen. Die hebben mijn boek daarvoor niet nodig. Die komen ook wel zo in de media aan bod.

A: (lacht). Want ik heb ook nog eens gekeken naar uw boek en zoals politiciers zoals Kris Peeters en die burgemeester ook van Beveren of bijvoorbeeld Maatschappij Linkerover die wordt dan 16 keer vernoemd, maar die worden niet aan het woord gelaten. En u heeft dat bewust niet gedaan of?

B: Ja. Ik had die kunnen gaan interviewen ofzo, maar die hadden mij zeker hetzelfde verteld als hetgeen ze aan de Gazet van Antwerpen of De Standaard vertellen.

A: Dus u ziet het eigenlijk gewoon niet als een meerwaarde voor uw verhaal dan, die andere partijen?

B: Neen. (stilte) Euhm... Neen, die die hebben ook geld om daar communicatiebureaus voor in te huren of nu om een strip te maken die ze op 40.000 exemplaren gratis verdelen.

A: Uhu, maar u heeft ze wel vernoemd in uw strip...

B: Jaja, er wordt ook over gesproken en het is ook door hun beslissingen dat de mensen in Doel het moeilijk hebben enzo.

A: Uhu. (stilte) Weet u of u vooral mannen of vrouwen aan bod heeft gelaten in uw boek?

B: Neen, dat heb ik niet geteld, maar als ge zegt da Marcella zo veel is voorgekomen, dan denk ik dat de vrouwen al veel gezegd hebben. Maar volgens mij is het ongeveer de helft.

A: Maar als u nu eens bekijkt wie u aan het woord heeft gelaten enzo allemaal, denkt u dat dat dan meer vrouwen zijn of meer mannen of gelijk verdeeld.

B: Ik denk dat het fifty-fifty is.

A: U denkt dat het fifty-fifty is?

B: Zeg het ne keer, gij hebt het geteld? (lacht)

A: Ja. 140 mannen en 138 vrouwen.

B: Ahja, zo veel?

A: **Ja, gewoon van personages die in uw boek aan het woord of gewoon vernoemd worden.**

B: Amai, dat is zot. Is dat echt?

A: **Ja, heeft u dat dan bewust gedaan?**

B: Hoe hebt ge da geteld? Volgens de tekeningen of ...?

A: **Neen, gewoon hoe vaak ze aan het woord kwamen, dat geteld, vermenigvuldigd en...**

B: Ik wist niet dat er zo veel mensen aan het woord gekomen waren.

A: **Maarja, het is ook hoeveel keer ze aan het woord kwamen...**

B: Ah, hoeveel keer...

A: **Het is de personages op zich, maar ook hoe vaak ze aan het woord kwamen.**

B: Dus 140 keer heeft een man iets gezegd en 138 keer een vrouw?

A: **Maar u heeft dat niet bewust gedaan?**

B: Neen, neen. Dat is gewoon... Ik denk dat da logisch is omda je, omdat de maatschappij zo verdeeld is.

A: **Uhu. (stilte) Euhm, dan nog meer over het proces nog... Was u dan bewust bezig met informatie te verzamelen, die een beetje tegenover elkaar af te zetten en te controleren of? Heeft u dat echt gedaan?**

B: Euhm, ja, allez, ik vond het wel plezant als ik iemand iets hoorde vertellen da totaal tegengesteld was dan hetgeen iemand anders vertelde.

A: **En bent u dat dan gaan controleren, informatie die u kreeg, bent u dat altijd gaan controleren of het wel juist was wat die zeiden of?**

B: Euhm, voor zover da da mogelijk is, ja. Ni alles. Mja ge kunt ook aan iemand, nen derde, vragen wa da er van waar is, ma dan weet je da nog altijd ni zeker. Soms kun je het ook vergelijken me hetgeen da in officiële teksten staat of... Maar ik vind dat wel plezant zo die dingen die soms wringen want das gewoon, ge kunt eigenlijk bijna nooit zeggen da ge dé waarheid kent. (stilte)

A: **En zag u dan het spreken met die mensen echt als interviews dan?**

B: Neen, het is meer als een gesprek.

A: **En schreef u dan die antwoorden neer of nam u die op?**

B: Ik schreef later alles wa da interessant was op, maar nooit tijdens het gesprek, altijd erna, om het niet te vergeten. Want als ik het een jaar later moest opschrijven, dan zou ik misschien interessante dingen vergeten zijn.

A: En heeft u dat dan echt al in lijnen uitgeschreven of gewoon korte notities die u maakte?

B: Ja, soms notities en soms lijnen. Als ik iets mij nog letterlijk herinnerde, ging ik het wel met de juiste woorden opschrijven.

A: En heeft u iets opgenomen dan of niks?

B: Neen.

A: Niks opgenomen van gesprekken?

B: Neen.

A: En da was bewust zo gekozen of?

B: Euhm, ja omdat zo denk als ge dan zit op te nemen dat ze ni zo spontaan zijn.

A: Uhu.

B: Ik heb ook nooit foto's genomen van mensen. Wel altijd getekend, zo van... Maar das iets raar als ge iemand tekent. Ze hebben daar toch precies minder schrik voor.

A: En hebben zij dat dan gezien uw tekeningen op die moment zelf? Hebben ze da dan goedgekeurd of?

B: Ja, soms. Ja, of afgekeurd of goedgekeurd.

A: En wat als ze dan afkeuren, wat dan?

B: Maja, soms vonden ze da ze er misschien te lelijk opstonden of wa te dik, maar da was voor mij geen reden om het ni te gebruiken.

A: Maar u heeft het dan aangepast? Of niet?

B: Neen.

A: U heeft het gewoon zo gelaten?

B: Soms heb ik ze er ni ingestoken of soms wel. Ma ik heb sommige mensen 100 keer getekend en... Ja, als ik dan iemand teken en die vindt dan dat haar kin te veel naar voor steekt ofzo... (lacht) Dat compenseert wel met andere tekeningen.

A: En waarom hecht u zo veel belang aan het gebruiken van quotes eigenlijk? Want dat was het toch meer eigenlijk of is het meer parafraseren wat ze eigenlijk gezegd hebben?

B: Ah, euhm, het is de twee. Soms is het parafraseren wa ze gezegd hebben. Ik heb soms van die lange teksten of... Soms is het eigenlijk bijna een interview. Soms zegt iemand een quote da 'k zo nog letterlijk mij herinner en die die gebruik ik dan ook graag.

A: Dus het gaat eigenlijk meer over het herinneren van?

B: Ja.

A: En als ge iets letterlijk u herinnert dan gebruikt ge die quotes?

B: Ja. (stilte)

A: **Euhm, was er eigenlijk dan sprake van een soort van, zoals in de journalistiek gezegd wordt, een eindredactie die op het einde van het proces eens alles bekeek of?**

B: Euhm, da was ikzelf, niemand anders. Maar 'k heb het wel laten lezen door een paar mensen, vrienden die ook schrijven en en die hebben er dan wel een paar opmerkingen over gemaakt.

A: **Uhu.**

B: Maar da was ni op vraag van de uitgever ofzo, om da 'k het zelf vroeg.

A: **Uhu. En was er dan iemand die u eigenlijk gestuurd heeft van in het begin van het verhaal tot het einde van het verhaal in één of andere manier? Iemand die u in een richting gestuurd heeft of?**

B: Neen. (stilte)

A: **En iemand die het controleerde, ja, dat waren de mensen die het ook nog lazen en het ook controleerden, en de uitgeverij ook? Heeft die dat ook op het einde zowat gecontroleerd en dan nog opmerkingen gegeven of het beoordeeld voor u?**

B: Ja, maar ni zo veel. Op het moment dat 'k het doorgestuurd heb, was het eigenlijk al, allez, dan waren er de meeste kleine fouten enzo al uitgehaald. Dus de uitgever heeft daar ni zo veel werk aan gehad.

A: **Uhu. En heeft u dan tijdens het proces dan ook met die uitgeverij nog contact gehad of heeft u eerst gewoon...?**

B: Euhm, ja, ni zo dikwijls.

A: **En voor wat was het dan wel dat u dan?**

B: Voor technische dingen, euhm...

A: **Zoals...?**

B: Het formaat van de pagina of hoeveel, ja, maar heel technische dingen. Hoe zwart dat de tekst moest zijn of...

A: **Ah oké. En de feedback die dan kwam tijdens of na het schrijven dat was dan alleen van die mensen die ook schreven dan? En een beetje van de uitgeverij?**

B: Ja... En van Lennert die soms ook wel ne keer discussie me mij deed over een tekening die hij er ni in wou of juist wel en die ik ni wou.

A: **En Lennert dat is de uitgever?**

B: De stiefzoon.

A: **Ah, de stiefzoon. (stilte) En had u, heeft u een bepaalde routine bij het verzamelen en het verwerken van die informatie dan bijvoorbeeld bij Doel dan? Heeft u iets dat u altijd doet? Een bepaalde routine die u volgt bij het schrijven of?**

B: Neen.

A: **Geen routine? Dus bijvoorbeeld...?**

B: Het enige is... Ik ga ergens naartoe en ik teken en en dan meestal op de trein naar huis schrijf ik op wa de mensen verteld hebben en wat ik de moeite vind om erover te schrijven.

A: **En dat doet u bij elk verhaal, ook bij Rwanda bijvoorbeeld?**

B: Ja, ja.

A: **Maar buiten dat heeft u geen bepaalde dingen die u altijd doet?**

B: Euhm, geef ne keer een voorbeeld.

A: **Euhm, ja, journalisten hebben veel routines. Bijvoorbeeld euhm, ja, ze gaan ergens naartoe. Ze doen een interviewke, ze komen thuis, ze beginnen dat interview uit te typen of ze maken er direct een artikel van of... Of ik heb mijn notitieblokje nu bij, anderen hebben dat niet...**

B: Ik ga ergens naartoe met mijn schetsboek, begin te tekenen. Meestal stop ik dan ook ni me tekenen. Ja en op de trein naar huis schrijf ik dan in mijn kladschrift. En later, soms veel later ga ik dan al da verwerken al in een vlotte tekst of...

A: **En veel later, wat bedoelt u daar dan mee?**

B: Soms is da een jaar later en soms is da een week later en soms is da een dag later. Dat hangt er een beetje van af. Nu, vanmorgen heb ik mijn herinneringen uit Wenen opgeschreven in een tekst waarin dak het waarschijnlijk ook in mijn boek zal brengen.

A: **En hoe lang heeft u over Doel gedaan om het...?**

B: Twee jaar van begin tot einde.

A: **Twee jaar. Euhm, en is het dan, die twee jaar, is dat dan in bepaalde fasen gebeurd die u dan op voorhand ook had vastgelegd? Of was dat ook vanzelf zo'n beetje gekomen?**

B: Ja, hoe dichter dat de deadline kwam, hoe meer da da georganiseerd was wel. In het begin was da gewoon naar Doel gaan en tekenen en het schrijven. En da was eer ik dan thuis was, was het zo wa zoeken naar de vorm van het boek. En toen ik die gevonden had, dan dan ben ik beginnen schrijven en tekeningen maken nog.

A: Maar het was zo ni echt van “Ik ga naar Doel, ik kom thuis, ik verwerk het, ik ga nog eens naar Doel, ik verwerk het...”? Het was zo’n beetje vanalles door elkaar dan?

B: Ja, ja, maar het was wel altijd eerst het verwerken.. Ah nee, ja, het verwerken kwam meer op het einde, maar wel de nota’s opschrijven, dat was altijd direct.

A: Ja.

B: Dus het tekenen en de nota’s opschrijven de dag zelf, maar het verwerken dat komt dan soms na twee dagen of na een week of na een maand.

A: Uhu. Euhm, heeft u dan voor uzelf dan ook die fasen zowat vastgelegd? Heeft u een bepaalde tijd uitgetrokken voor dat te verwerken of voor naar Doel te gaan? Heeft u gezegd van “Ik ga nu eens twee uur naar Doel, ik teken daar alles, ik maak daar notities en dan kom ik thuis en werk ik daar een uurtje aan bijvoorbeeld” of hoe is dat...?

B: Euhm, ja, zo, ik plande wel altijd om één of twee dagen of soms een week naar Doel te gaan. Dat plande ik op voorhand om da weg was van huis ma... En als ik daar was, dan in Doel, dan tekende ik de hele tijd. Voor de rest heb ik ni veel van planning gedaan.

A: En als u daar dan in Doel was, heeft u dan op een gegeven moment gezegd van “Nu is mijn informatie, nu heb ik alles en nu ben ik weg” of is dat een beetje vanzelf dan gekomen?

B: Neen, dat is nooit gekomen. Zelfs op het einde toen toen da mijn boek bijna bij de drukker was, kwam er nog informatie die ik belangrijk vond om te schrijven gelijk van de brand van het huis van Marcella. Die pagina is er op t allerlaatste moment nog in gekomen.

A: Oké. Euhm, dus u had eigenlijk een bepaalde deadline gekregen van van de uitgeverij dan?

B: Ja.

A: En u heeft die perfect gehaald of?

B: Ja. (stilte)

A: Dan een beetje meer, een beetje zwaarder... Het gaat over ethische principes.

B: Ja.

A: ...welke ethische principes dat u eigenlijk belangrijk vindt, voor uzelf als persoon... Welke zijn zo, wat vindt u belangrijk ethisch gezien?

B: Eerlijkheid vind ik belangrijk en respect voor de mensen. (stilte)

A: Dat zijn de hoofddingen. En vindt u het belangrijk om objectief te zijn in uw verhaal, in de verhalen die u maakt?

B: Dat is zo'n moeilijke vraag eh. Dat werd ne keer aan Sacco gevraagd en die zei zo ongeveer hetzelfde als wa ik zou zeggen. Dat de mensen zo geobsedeerd zijn om de twee partijen evenveel procent aan het woord te laten. Maar je komt soms in contact met partijen die sowieso al ondervetegenwoordigd zijn in de media en die wil ik dan wel meer aan het woord laten dan de andere. Dus dan ga ik liever wa langer praten met de mensen die zich geen communicatiebureau kunnen veroorloven die schone folders in de wereld stuurt.

A: En vindt u het belangrijk om de waarheid te vertellen?

B: Ja, voor zo ver da je die kunt kennen want... Want ik ga ook mensen aan het woord laten die dingen vertellen waarvan dak misschien zeker weet da het ni waar is.

A: Maar toch gaat u da zo in da verhaal aan bod laten dan of...?

B: Ja, dan probeer ik ook wel iemand aan het woord te laten die het tegengestelde vertelt.

A: En was dat in Doel dan het geval?

B: In Doel heb ik da ni zo veel tegengekomen, maar nu met mijn Rwandaverhaal kom ik da wel tegen.

A: Uhu, maar dé waarheid bestaat voor u ook niet of?

B: Euhm..

A: Is er maar één waarheid?

B: Neen, er zijn er meer. Het zijn allemaal stukjes en... ja... Soms kan iemand de waarheid vertellen maar ook veel dingen verzwijgen zodat het toch ni echt de waarheid is.

A: Uhu. (stilte) En vindt u het belangrijk om informatie te geven die relevant is voor mensen?

B: Ja. (stilte)

A: En waarom vindt u dat dan belangrijk?

B: Informatie die relevant is?

A: En op welke basis bepaalt u dan wat dan relevant, allez, bepaalt u wat relevant is?

B: Ik kijk wat relevant is voor het verhaal. Ik kan niet weten wat relevant is voor mensen hé. Als ik een verhaal schrijf over Doel en iemand leest da die misschien meer geïnteresseerd is in voetbal of in mooie auto's dan ga die da misschien ni relevant vinden wat ik schrijf.

A: **(lacht) Maar u... Dat is dan ook relevant voor uzelf dan ook een beetje onrechtstreekser dan?**

B: Ja. (stilte)

A: **Vindt u het belangrijk om onpartijdig te zijn, om neutraal te zijn in bijvoorbeeld in Doel dan?**

B: Ge kunt da bijna ni. Maar euhm, als ge me iemand praat en die mens die vertelt u veel dan kan da nog zo'n slechte mens zijn ma dan ga ge daar misschien ook wel iets goe in vinden. Anders zou ge er ni over schrijven.

A: **En vindt u het belangrijk om hoor en wederhoor dan... Ik bedoel daarmee dan euhm getuigen maar dan ook dan, als die iets zeggen over iemand dat u dan de andere partij ook aan het woord laat om zichzelf te verdedigen zogezegd?**

B: Ja, als die iets echt slechts vertelt over iemand zou ik daar wel ook graag een keer een ander verhaal over horen, maar tis ni altijd belangrijk.

A: **Uhu. Zoals die politiciers dan? Want die mensen spreken eigenlijk slecht over die politiciers maar u laat ze dan niet aan het woord...**

B: Wacht, ik heb geen mensen aan het woord gelaten die slecht spreken over politiciers. Ahja, jaja, neen, gelijk, ja. Neen, die heb ik dan ni aan het woord gelaten om da die hun mening ook op andere manieren kunnen vertellen.

A: **Oké. Dan misschien een moeilijkere vraag... Ik heb dus een onderzoek gevonden waarin dus dan een beetje de link gelegd wordt tussen democratie en zo inspraak in uw boek en in het verhaal zelf. Wat is uw visie, wat is voor u democratie?**

B: (stilte)

A: **Wat is uw visie daarop? Hoe ziet u democratie?**

B: Ja, dat de mensen over hun eigen lot kunnen beslissen met respect voor de anderen.
(stilte)

A: **Dan nog een laatste reeks met vraagjes. Euhm, als u één term zou moeten kiezen om te plakken op uw eindproduct wat zou dat dan zijn?**

B: (stilte)

A: **Hoe zou u dat noemen? Een verhaal of...? Welke term zou u erop plakken moest u zelf kunnen kiezen?**

B: Een verhaal vind ik wel een goed woord.

A: **Een verhaal. U mag ook iets anders kiezen hé. (lacht)**

B: Neen, maar, het is een woord dat ik soms ook zelf gebruik.

A: **Of strip of?**

B: Neen.

A: **Strip minder?**

B: Neen. Het is ook geen strip. Het is geen strip hé.

A: **Waarom zou u het dan meer een verhaal noemen dan? Waarom kiest u juist voor die term?**

B: Omdat, ja, er zijn veel strips die geen verhaal hebben of of toch ni veel vertellen of geen boodschap. Ik denk da da in mijn boek wel is.

A: **Dus u kiest het eigenlijk omdat er een soort boodschap zit in uw verhaal?**

B: Ja. (stilte)

A: **En heeft u er speciaal voor gekozen om het als een verhaal te bombarderen naar het publiek of is dat eigenlijk gewoon iets wat u altijd gebruikt?**

B: Ja, het is iets wat ik liever gebruik dan het woord strip of ne...

A: **En wat is volgens u dan het verschil tussen uw boek en een gewone roman?**

B: Euhm, de tekeningen. Ik ga ook nog iets zeggen dak gehoord heb van Sacco, bijvoorbeeld, euhm... Hij zei iets over de modder in Palestina die hij altijd maar tekent. En als ge da in een tekst schrijft, dan kunt ge da één keer vermelden "Er ligt modder in de straten van Gaza ofzo". En dat is het. Maar in de tekening kunt ge in iedere tekening opnieuw die modder tekenen.

A: **Uhu. Dus gewoon de tekeningen vindt u het grote verschil tussen een roman en uw boek?**

B: Ja. Ma ge kunt in een tekening tien dingen schrijven die die ge in een roman één keer kunt vermelden, maar die ge in tekeningen iedere pagina kunt herhalen. En om de sfeer van een plaats over te brengen, zal da veel beter werken dan da je het alleen maar met tekst doet.

A: **Uhu. En wat is dan volgens u het verschil tussen uw boek en een gewone strip?**

B: Het verhaal. (lacht)

A: **(lacht)**

B: In een strip zit er meestal, ja, strips zo... Ik weet er bestaan heel goede strips maar 99% van de strips zijn fabeltjes ter ontspanning en...

A: **Dus het verhaal, de diepgang meer dan?**

B: Ja, eigenlijk wel, dat is het goede woord.

A: **En ziet u dan overeenkomsten tussen Doel en bijvoorbeeld iets journalistiek? Een journalistiek product: een artikel, een reportage, een interview, een...?**

B: Ja, sommige documentaires op de tv kunt ge soms vergelijken met dat boek.

A: En wat voor documentaires bedoelt u dan?

B: Euhm, ja, alle soorten verhalen die over mensen gaan, hoe mensen leven of da kan evengoe een documentaire zijn over een volk in Brazilië of of over... Ik kijk nu wel ni zo heel veel naar documentaires.

A: Maar voor de rest met een reportage bijvoorbeeld of of interviews of artikels, daar ziet u dus niet zo echt overeenkomsten tussen?

B: Ja, maar tis niet puur een interview of wat. Ja, met sommige reportages ook wel die, maar dan reportages meestal over gewone mensen.

A: Uhu. En wat is uw rol in het verhaal zelf, in Doel?

B: Ik kijk rond en dat is het. En laat de mensen met mijn ogen kijken.

A: Ziet u zichzelf dan eigenlijk als een personage in uw boek? Hoe ziet u zichzelf in het verhaal?

B: Neen, ik heb er mijzelf ook uitgelaten. Ik heb mezelf nog getekend een paar keer in het eerste verhaal voor XXI, maar in het nieuwe boek heb ik mezelf bijna ni getekend. En in het boek over Rwanda ga ik da nog minder doen. Het enige dat je soms ziet in mijn tekeningen is da mijn hoofd of mijn gsm daar ergens ligt en.

A: Maar dus uzelf als personage, u kiest daar bewust voor om uzelf eruit te laten?

B: Ja, ik wil mezelf op de achtergrond houden.

A: Dus u ziet zichzelf eerder misschien als een vlieg op de muur, soort van?

B: Ja, een vlieg op de muur. (stilte)

A: En wat is dan het voordeel daarvan volgens u zo van vlieg op de muur te spelen in de plaats van een personage in zo een verhaal?

B: Euhm, het verhaal gaat niet over mij. Het heeft geen enkel voordeel van uzelf erin te tekenen, of u in het verhaal te schrijven. Het gebeurt wel soms, soms zeg ik wel ne keer iets of geef ik mijn gedacht over iets, maar da moet ge ni te veel doen want het blijft het verhaal van die andere mensen.

A: Want zoals Rudi Vranckx, die zie je waarschijnlijk meer...

B: Die die die is soms te veel in beeld.

A: Uhu. Dus bij u gaat het vooral over dat het over diegene moet gaan waar het om draait eigenlijk, dus u wilt u meer op de achtergrond verplaatsen.

B: Ja.

A: Oké. En is dan voor u de tekst, het verhaal, of het beeld het belangrijkste?

B: De twee zijn even belangrijk en het is vooral zo soms de wrijving tussen het beeld en de tekst. Ik heb da graag als da een beetje botst.

A: **(lacht) (stille) En waarom vindt u dat dan alle twee even belangrijk terwijl ja, het is eigenlijk een heel visueel genre dat u zo gebruikt. Maar toch vindt u de tekst belangrijk. Want sommige mensen zeggen van “Beelden moeten soms voor zich kunnen spreken”, maar daar bent u dus niet mee akkoord dan?**

B: Neen, dan heb je maar de helft van het verhaal. We hebben meer dan één zintuig en het is best dat je ze allemaal een beetje gebruikt. Er zijn zelfs nog dingen, alle, wa dak moeilijk in mijn verhaal kon steken waren de geluiden of de geuren en ik vind dat dan soms al een gemis.

A: **En waarom vindt u dat dan belangrijk om dan zo veel mogelijk zintuigen aan te spreken? Wat is daar dan volgens u het voordeel van?**

B: Ge moet eigenlijk proberen van zo goe mogelijk een sfeer over te dragen en daar moet je alle middelen inzetten die je ervoor kunt gebruiken.

A: **Uhu.**

B: En omdat ik het geluk heb dat ik een beetje kan tekenen, zou het stom zijn om da ni te gebruiken. Maar als je mensen tekent die aan het vertellen zijn, dan wil je ook weten wa da ze vertellen. Dus hebben we tekst nodig.

A: **En hoe zou u uw stijl omschrijven? Zowel uw schrijf- als uw tekenstijl, als u daar iets zou op moeten plakken, een definitie zou moeten over geven? Hoe zou u dat omschrijven, uw stijl? Wat is uw stijl?**

B: Wacht, een moeilijke... Das een moeilijke vraag. (lacht)

A: **Ge moogt er een beetje over nadenken ze. (lacht)**

B: Ik zal er een beetje over nadenken. (lacht) (stille) Schetsen. Impressies. Maar dat is geen stijl hé? Laat mij nog maar wa nadenken. We gaan de moeilijke vragen overslaan. (lacht)

A: **Dan had ik nog een paar lijnen over uw houding tegenover bepaalde dingen. Ik zou graag hebben dat u zich daar in positioneert. Dus eerder de kant van de subjectieve of objectieve kant... Maar ge moogt overal het zetten hoor.**

(overloopt de lijnen en zet kruisjes waar hij zich positioneert)

A: **Ik denk dat dat het wel was. Daarmee ga ik wel iets kunnen doen denk ik. En over uw stijl, nog altijd geen idee?**

B: Neen. De stijl van tekeningen of van verhalen of?

A: **Alle twee.**

B: Neen, dat is zo moeilijk om daar een etiket op te plakken.

A: U moet toch iets hebben waar u een houvast heeft in elk boek zagezegd, iets, bijvoorbeeld uw schetsen dat is iets typisch voor uw tekeningen. Maar dan uw teksten ook niet, hebben die niets speciaal, wat altijd terugkomt?

B: Welja, ik probeer zo goed mogelijk te kijken en te luisteren en da zo goed mogelijk weer te geven, maar hoe kan je zo'n stijl noemen? Realisme vind ik ook ni zo'n... Schrijf maar realisme dan.